

Urednici: Rolf Gollob, Peter Krapf i Wiltrud Weidinger

Odrastati u demokratiji

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava
Nastavni programi za više razrede osnovne škole

Odrastati u demokratiji

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Nastavni programi za više razrede osnovne škole¹

Urednici: Rolf Gollob, Peter Krapf i Wiltrud Weidinger

Autori: Rolf Gollob i Wiltrud Weidinger

Knjiga II

u seriji

Knjiga I do VI

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava u školskoj praksi

Nastavne jedinice, pojmovi, metodi i modeli

Publikacija Savjeta Evrope

¹ Education for democratic citizenship and human rights education (EDC/HRE)

Mišljenja izražena u ovom djelu odgovornost su autora i ne odražavaju nužno zvanični stav Savjeta Evrope.

Sva prava su zadržana. Ni jedan dio ovog izdanja ne smije se prevoditi, umnožavati ili prenositi u bilo kojem obliku ili na bilo koji način, elektronski (CD, internet, itd.) ili mehanički, uključujući i fotokopiranje, snimanje i bilo kakvo pohranjivanje informacija, bez prethodnog pismenog odobrenja Odjeljenja za javno informisanje, Uprave za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Ovu knjigu sačinio je, dizajnirao i uredio IPE (Međunarodni projekti u obrazovanju - *International Projects in Education*; www.phzh.ch/ipe), centar pri Univerzitetu za obrazovanje učitelja u Cirihu (PHZH - *Pädagogische Hochschule Zürich*).

Publikaciju je sufinansirala SDC – Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (*Swiss Agency for Development and Cooperation - SDC*).

Prevodilac: Bojka Djukanovic
Lektura: Bojka Djukanovic

Ilustracije: Peti Wiskemann
Korice Peti Wiskemann
Prelom: Radionica grafičkog dizajna, Savjet Evrope

Izdaje Savjet Evrope
F-67075 Strasbourg Cedex <http://book.coe.int>
ISBN 928-92-871-6332-5

® Savjet Evrope, juni 2010.
Štampano u Belgiji

Koautori i saradnici

Emir Adzović – Bosna i Hercegovina

Svetlana Poznyak – Ukrajna

Beatrice Bürgler-Hochuli – Švajcarska

Sarah Keating-Chetwynd – Savjet Evrope

Regula Kleinberger – Švajcarska

Peter Krapf – Njemačka

Laura Loder-Büchel – Švajcarska

Sabrina Marruncheddu Krause – Švajcarska

Ólōf Ólafsdóttir – Savjet Evrope

Arber Salihu – Kosovo²

Felisa Tibbitts – SAD

Gordana Trajkova Kostovska – „Bivša jugoslovenska republika Makedonija”

² Svako spominjanje Kosova, bilo teritorijalno, institucionalno ili u smislu stanovništva, u ovom tekstu treba shvatiti na način koji je u potpunosti u skladu s Rezolucijom 1244 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija i koji ne dovodi u pitanje status Kosova.

Sadržaj

Uvod	7
Konceptualni okvir ovog priručnika	9
1. Osnovni principi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava.....	9
2. Tri dimenzije kompetentnosti	10
3. Ključni koncept kao okosnica devet nastavnih jedinica.....	13
Nastavna jedinica 1: Identitet – Ja u svojoj zajednici	15
Nastavna jedinica 2: Različitost i pluralizam – Kod kuće u Evropi	23
Nastavna jedinica 3: Ravnopravnost – Manjine i većine	31
Nastavna jedinica 4: Konflikt – Pravila pomažu rješavanju konflikta.....	43
Nastavna jedinica 5: Pravila i propisi – Osnove zajedničkog života	51
Nastavna jedinica 6: Moć i vlast – Ja sam glavni! Jesam li?	61
Nastavna jedinica 7: Odgovornost – Ja postajem eko ... moja škola učestvuje!	71
Nastavna jedinica 8: Prava i slobode – Moja prava - tvoja prava.....	83
Nastavna jedinica 9: Mediji – Mediji u upotrebi: Bih ako bih mogao.....	95
Materijal za učenike	109
I. Materijal za učenike (integrisana knjižica)	111
II. Nastavna sredstva za učenike (integrisana knjižica)	139
Ilustracija: Slagalice od devet ključnih koncepata	157

Uvod

Škola je mjesto podučavanja i učenja. Tako je uvijek bilo i nadajmo se da će tako i ubuduće biti. Doduše, ono što se promijenilo jeste gradivo koje se uči u školi i način na koji se ono predaje. Društvo se brzo mijenja u smislu ekonomskog i društvenog života i škole su pod pritiskom da se na najbolji mogući način prilagode novim uslovima.

Ono što se promijenilo u stavovima velikog broja ljudi jeste da škola više nije samo mjesto gdje se učenici pripremaju za odrasli život, već je i mjesto gdje učenici mnogo vremena provode zajedno. To samo po sebi pruža mogućnost za učenje iz druženja s drugima, ali istovremeno obavezuje učenike da razviju socijalne vještine.

Ukoliko škola odluči da integriše obrazovanje za demokratiju i ljudska prava u svoj sistem (mnoge škole imaju veliki stepen autonomije), onda je donijela odluku da aktivno osmisli školski život i kreira model učenja iz prakse za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava. Cijela škola – ne samo jedan razred – postaje mikrozajednica. To nije idealizovana slika već stvarnost. Niko ne tvrdi da je zajednički život lagan i bez konflikta, te u tom pogledu škola nije izuzetak. To ne mora predstavljati cilj. Međutim, mora biti moguće da se različiti interesi prepoznaju, da se ti interesi razjasne i da se iz njih nešto može naučiti, s obzirom da su takve vještine ključne za život građanina.

Ovaj priručnik prvenstveno je namijenjen **nastavnicima**. Iskustvo je pokazalo da isto pomaže edukatorima nastavnika, autorima nastavnih planova i programa, urednicima i prevodiocima udžbenika u zemljama članicama Savjeta Evrope, a možda i šire.

Ovaj priručnik sadrži **devet nastavnih jedinica** o obrazovanju za demokratiju i ljudska prava. Nastavne jedinice sadrže svaka po četiri lekcije i namijenjene su učenicima u osnovnoj školi – uglavnom za učenike starosti 10 i 11 godina. Svaka nastavna jedinica fokusira se na ključni koncept povezan s obrazovanjem za demokratiju i ljudska prava: identitet – pluralizam – ravnopravnost – konflikt – pravila i propisi – vlast – odgovornost – sloboda – komunikacija. Redoslijed predloženih koraka u podučavanju detaljno je opisan za svaku lekciju, naravno koliko je razumno moguće.

Devet nastavnih jedinica u ovom priručniku ne mogu se grupisati da bi se formirao predmet pod nazivom „demokratsko vaspitanje“, „obrazovanje za demokratiju i ljudska prava“ ili na koji god način da se taj predmet zove. Nastavna jedinica, međutim, može da se koristi za časove iz geografije, historije, društvenih predmeta, etike, likovnog i tako dalje. U dogovoru s različitim stručnjacima iz zemalja članica Savjeta Evrope, autori su razvili nastavne jedinice koje se fokusiraju na dodatne elemente obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, koje se vrlo lako mogu integrisati u već postojeći primarni nastavni program. Posebno u osnovnim školama, gdje nastavnici pokrivaju veliki dio različitih predmeta, iskustvo je pokazalo da je uvođenje dodatnog predmeta samo kontraproduktivno i da će stvoriti dodatni pritisak na nastavnike. Teme obrazovanja za demokratiju i ljudska prava nijesu teme koje se moraju zasebno proučavati, već fokus treba da bude na različitim perspektivama poznatih tema koje se uobičajeno predaju u osnovnoj školi. Autori su to integrisali u postavku ovog priručnika i osmislili nastavne jedinice tako da se one zasnivaju na postojećim kompetencijama nastavnika u osnovnoj školi i na kompleksnosti podučavanja različitih predmeta. Da sumiramo, s gledišta korisnika ovog priručnika, važno je odgovoriti na pitanje da li je obrazovanje za demokratiju i ljudska prava novi predmet ili ne.

Odgovor mora biti da za većinu škola u većini zemalja obrazovanje za demokratiju i ljudska prava nije novi predmet u osnovnim školama, već on dodaje novu perspektivu učenju i podučavanju unutar postojećeg nastavnog plana. To znači da se nastavnici i učenici podstiču da rade na drugačiji i oplemenjujući način.

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava fokusira se na osnaživanje učenika da postanu aktivni građani koji su voljni i sposobni da učestvuju u oblikovanju budućnosti svojih zajednica. U isto vrijeme, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava slijedi osnovne principe dobrog podučavanja. Učestvovanje u demokratiji može i mora da se podučava u školama, i može se integrisati u svaki predmet i to u svakom uzrastu.

Razvoju kompetencije se, stoga, daje prioritet u odnosu na tradicionalni pristup podučavanju usmjerenom na sadržaj.

Da budemo sigurni, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava ima i dimenziju podučavanja usmjerenog na sadržaj – podučavanje o demokratiji i ljudskim pravima. Takvi elementi mogu se integrisati u predmet poput obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, ili se mogu uključiti u predmet historije i društvenih predmeta.

Ključni element podučavanja obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste podučavanje u duhu demokratije, ili kroz demokratiju i ljudska prava, tako da se ta nova perspektiva odražava na cijeloj školi. Ovaj priručnik prikazuje da perspektiva obrazovanja za demokratiju i ljudska prava pruža nove metode podučavanja i učenja u razredu i na taj način obogaćuje uloge nastavnika i učenika. Učenici dobijaju veći udio u vremenu kao pravom vremenu učenja, dok nastavnik djeluje kao posmatrač i moderator, uz svoju tradicionalnu ulogu instruktora. Modeli podučavanja podstiču nastavnika da se fokusira na odabrane teme i da omogućava učenicima dovoljno vremena da te teme detaljno prouče – drugim riječima „uraditi manje, ali to dobro uraditi“.

Nastavna sredstva i radni listovi – priručnik za učenike

Ključni princip svih nastavnih jedinica jeste aktivnost učenika. Ta ideja počiva na činjenici da je podučavanje aktivan proces sticanja znanja i da nije samo proces pasivnog slušanja. Nastavne jedinice stoga postaju trenuci komunikacije, potrage za informacijama, razmatranja i objašnjavanja. Nastavnici podržavaju te procese sa spoznajom da je učenje o demokratiji kontinuirani proces i da je prirodno griješiti. Samostalno učenje od strane studenata potpomognuto je putem takozvanog „kompleta instrumenata“. Dvanaest izabраниh metoda potpomažu samostalno učenje usmjereno na vlastiti razvoj (istraživanje u bibliotekama, istraživanje putem interneta, sprovođenje intervjua i anketa, interpretacija slika, mentalne mape, izrada postera, organizovanje izložbi, planiranje i održavanje prezentacija, pripremanje providnih folija ili *PowerPoint* prezentacija, pisanje novinskih članaka, postavljanje predstava ili održavanje debata).

Radni listovi za učenike pružaju dodatnu podršku. To su pojedinačni radni listovi koji su dio nastavne jedinice i dijele se učenicima. Svi radni listovi za učenike nalaze se na kraju ovog priručnika. Komplet radnog materijala može se jednostavno izvaditi i kopirati za svakog učenika. Svaki radni list je numerisan prema nastavnoj jedinici i lekciji u kojoj se koristi (npr. nastavna jedinica 3, druga lekcija). Nastavnici odlučuju kako i gdje će se materijali dijeliti učenicima i kako će se sakupljati nakon korišćenja. U nekim slučajevima praktično bi bilo da se listovi stave u jednu fasciklu, dok u nekom drugom slučaju nastavnici mogu odlučiti da sve stave u odvojenu knjigu ili da komplet koriste kao što se pojavljuje u ovom priručniku – kao integrisani dodatak.

Iskustvo u korišćenju materijala podobnih za kopiranje pokazuje da je glavni uslov za nastavnike da materijali budu praktični i sami po sebi jasni. Radni listovi moraju biti komplementarni i praktični, ne teški za razumijevanje i da ne zahtijevaju mnogo vremena za objašnjavanje. Radni listovi dati u ovom priručniku stoga su jednostavni za upotrebu, jednostavni za modifikovanje i prilagođavanje specifičnim potrebama razreda ili za varijacije u nastavnim metodima. Osim uobičajenog formativnog vrednovanja učeničkog učešća u razrednim aktivnostima, bilježenja njihovog učešća i motivacije, radni listovi takođe predstavljaju sredstva pomoću kojih se doći do pisane procjene.

Konceptualni okvir ovog priručnika

1. Osnovni principi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava

Aktivno građanstvo najbolje se uči kroz iskustvo, ne slušanjem priče o njemu – pojedincima se mora pružiti mogućnost da samostalno istražuju pitanja demokratskog građanstva i ljudskih prava, a ne da im se govori kako moraju da misle ili da se ponašaju. Obrazovanje za aktivno građanstvo nije samo usvajanje faktičkog znanja, već ono podrazumijeva praktično razumijevanje, vještine i kompetencije, vrijednosti i stavove. Medijum je poruka – učenici mogu isto toliko da nauče o demokratskom građanstvu putem primjera koje im postavljaju nastavnici i načina na koji je organizovan školski život, koliko i kroz formalne metode podučavanja.

Ovi principi imaju mnogo važnih implikacija za proces učenja u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, i to:

a) Aktivno učenje

U podučavanju obrazovanja za demokratiju i ljudska prava naglasak treba staviti na aktivnom učenju. Aktivno učenje je podučavanje djelovanjem. To je podučavanje kroz iskustvo i samostalno rješavanje problema, umjesto da nam neko drugi daje odgovore. Aktivno podučavanje ponekad se naziva „iskustvenim“ učenjem.

Aktivno učenje od izuzetne je važnosti za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava jer biti građanin predstavlja praktičnu aktivnost. Ljudi uče o demokratiji i ljudskim pravima kroz iskustvo, a ne kroz puko govorenje o njima. U formalnom obrazovanju to iskustvo počinje u učionici, ali se nastavlja kroz etos i kulturu ponašanja u školi ili na fakultetu. Ponekad se to naziva podučavanje kroz demokratiju ili ljudska prava.

Aktivno učenje može biti stimulativan i motivišući oblik učenja mnogo više nego formalno predavanje i može dovesti do dugotrajnijeg učenja – i za odrasle i za mlade ljude – zato što su učenici lično uključeni. Ono takođe pomaže učenju jer se fokusira na konkretne primjere, a ne na apstraktne principe. U aktivnom učenju učenici se podstiču da izvuku osnovna načela iz konkretnih slučajeva, a ne obrnuto: na primjer, razmatrajući različite tipove prava koji se temelje na specifičnim „pravnim“ slučajevima u školi – kao što su školska pravila ili pravila ponašanja – a ne kroz apstraktnu raspravu o konceptu ljudskih prava.

b) Aktivnosti usmjerene na zadatke

Učenje u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava trebalo bi da se osloni na zadatke koje sami nastavnici treba da realizuju tokom nastave obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Ovaj priručnik stoga slijedi principe iskustvenog učenja – učenja usmjerenog na zadatke.

Učenje usmjereno na zadatke važno je iz nekoliko razloga:

- Ono je odličan oblik aktivnog učenja – to jest učenja kroz iskustvo.
- Pruža strukturu za različite postavke u učenju.
- Omogućava maksimum raspoloživog vremena za učenje jer učenici rade na zadacima koje u svakom slučaju treba da savladaju.
- Bavi se rješavanjem konkretnih životnih problema i analizom autentičnog materijala.
- Čini da učenje smislenijim i stoga stimulativnijim.
- Pruža učenicima osjećaj odgovornosti i uspjeha.

c) Timski rad

obrazovanje za demokratiju i ljudska prava trebalo bi da naglasi kooperativne oblike učenja kao što je rad u parovima, malim grupama ili većim grupama i/ili grupama vršnjačke pomoći. Rad u timovima važan je zbog toga što:

- Pruža učenicima modele kooperativnog grupnog rada koji mogu primijeniti u razredu.
- Podstiče učenike da razmjenjuju svoja iskustva i mišljenja, a dijeleći svoje probleme imaju veću šansu da ih riješe.
- Postaje protuteža iskustvu individualnog nastupa u razredu.

d) Interaktivni metodi

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava trebalo bi da naglašava interaktivne metode, kao što su rasprave i debate. Interaktivni metodi važne su zbog toga što:

- Pomažu nastavnicima da nauče kako da koriste interaktivne metode u svom poučavanju.
- Ohrabruju nastavnike da postanu aktivni učesnici u sopstvenoj nastavi.

e) Kritičko razmišljanje

Kvalitetno obrazovanje za demokratiju i ljudska prava podstiče učenike da sami razmišljaju o pitanjima obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, radije nego da im nastavnici pružaju „unaprijed pripremljene“ odgovore. Ta činjenica je važna zbog toga što:

Pomaže onima koji uče da razmišljaju sami za sebe – esencijalno svojstvo demokratskog građanstva.

Pružaju im osjećaj odgovornosti i moći: osjećaju se sposobnim da preuzmu odgovornost za živote svojih učenika.

f) Participacija

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava pruža mogućnost učenicima da doprinesu procesu učenja. Koliko je god to moguće, trebalo bi da budu podsticani da budu aktivni u svom učenju, a ne samo pasivni primaoci suvih činjenica – na primjer, birajući zadatke na kojima žele da rade, procjenjujući vlastite snage i slabosti i postavljajući ciljeve kako da napreduju.

Element participacije važan je jer:

- pomaže učenicima da nauče kako da ostvare participaciju u svom životu izvan škole;
- osnažuje ih i daje im osjećaj odgovornosti.

Ukratko, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava je:

- **aktivno** – naglašava učenje kroz iskustvo;
- **usmjereno na zadatke** – strukturirano oko stvarnih nastavnih zadataka obrazovanja za demokratiju i ljudska prava;
- **kooperativno** – koristi grupni rad i saradničko učenje;
- **interaktivno** – koristi rasprave i debate;
- **kritički nastrojeno** – podstiče učenike da sami razmišljaju;
- **participatorno** – omogućava učenicima da doprinesu procesu učenja.

2. Tri dimenzije kompetencije

Cilj vaspitanja i obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste da se podrži razvoj kompetentnosti u tri područja: političkoj analizi i procjeni, korišćenju metoda i donošenju političkih odluka i preduzimanje aktivnosti, od kojih su sva tijesno povezana i stoga ih ne treba posebno tretirati.

U svakom nastavnom ambijentu – bilo svjesno ili nesvjesno – trebalo bi da postoje elementi svih triju kompetencija, ali neće sve biti dotaknute na istom nivou. To nije ni potrebno. Moguće se ponekad više koncentrisati na metode, ponekad više na djelovanje, a ponekad više na analizu.

U svakoj nastavnoj jedinici dajemo grubu procjenu do koje će se mjere svaka od tri kompetencije razviti, koristeći tabelu koja je slična primjeru prikazanim malo niže. Tri zvjezdice indiciraju visoki nivo, dvije srednji nivo, a jedna niži nivo. Ipak, od metoda podučavanja i izbora situacija učenja zavisice hoće li neke kompetencije postati važnije nego što je predviđeno.

Kompetencija u...		
... političkoj analizi i procjeni	... korišćenju metoda	... donošenju političkih odluka i djelovanju
**	*	***

Dolje je kratki pregled triju kompetencija u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava. Ovakav koncept triju kompetencija uveliko je predmet rasprave u političkim naukama i još nema konačnog rješenja te diskusije.²

<p>A. Kompetencija u političkoj analizi i procjeni Sposobnost da se analizira i raspravlja o političkim događajima, problemima i kontroverzama, kao i o pitanjima koja se tiču ekonomskog i socijalnog razvoja, razmatrajući aspekte i vrijednosti predmetne materije.</p>	<p>B. Kompetencija korišćenja metoda Sticanje kompetencija i vještina da se pronadu i usvoje informacije, da se koriste sredstva informisanja i da se učestvuje u političkoj debati i donošenju odluka.</p>	<p>C. Kompetencija u donošenju demokratskih odluka i preduzimanju aktivnosti Sposobnost odgovarajućeg izražavanja mišljenja, vrijednosti i interesa u javnosti. Sposobnost pregovaranja i kompromisa. Sposobnost da se procijene vlastite mogućnosti (ograničenja) u političkoj participaciji i da se donese odgovarajući izbor smjera djelovanja.</p>
--	---	--

A. Kompetencija u političkoj analizi i procjeni

Cilj je da se razvije kompetencija analiziranja političkih događaja, problema i kontroverznih pitanja i da se učenici osposobe da objasne razloge za svoje lične procjene. Škola može doprinijeti ovom procesu tako što će podržati učenike u korišćenju strukturnih pristupa zasnovanih na ključnim konceptima, da dostignu viši nivo kritičkog razmišljanja.

2. Za daljnje čitanje, vidjeti publikaciju Savjeta Evrope *How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences (Kako svi nastavnici mogu podržati obrazovanje za demokratiju i ljudska prava: okvir za razvoj kompetencija)* (2009). Materijal se može skinuti i naručiti na web stranici www.coe.int/edc.

Kako bi se učenicima omogućilo da razviju ovaj nivo procjene, što bi trebalo pažljivo promisliti, neophodne su sljedeće kompetencije:

- Sposobnost da se shvati važnost političkog odlučivanja za vlastiti život.
- Sposobnost da se razumiju i procjene rezultati političkog odlučivanja - i namjerni i nenamjerni – koje utiču na učesnike i ne-učesnike.
- Sposobnost da se razumije i prezentira vlastito gledište i gledišta drugih.
- Sposobnost razumijevanja i primjenjivanja trodimenzionalnog modela politike: a) institucionalni aspekt b) usmjerenost na sadržaj c) dimenzija orijentisana na proces.
- Sposobnost da se analiziraju i procijene različite faze političkog procesa na mikro nivou (školski život), srednjem nivou (zajednici), i na makro nivou (nacionalna i međunarodna politika), primjenjujući istovremeno načela demokratskog upravljanja i ljudskih prava.
- Sposobnost prezentiranja činjenica, problema i odluka uz pomoć analitičkih kategorija, identifikovanje ključnih aspekata i njihovo povezivanje sa fundamentalnim vrijednostima ljudskih prava i demokratskih sistema.
- Sposobnost identifikovanja društvenih, pravnih, ekonomskih, životne sredine i međunarodnih uslova, kao i interesa i kretanja u raspravama o tekućim kontroverznim pitanjima.
- Sposobnost razumijevanja i procjene načina na koji se politički događaji predstavljaju u medijima.

B. Kompetencija u pogledu korišćenja metoda

Kako bismo bili sposobni da učestvujemo u raznim političkim procesima, nije dovoljno samo da posjedujemo osnovno znanje o političkim problemima, ustavnim i pravnim okvirima i postupku donošenja odluka, već i opšte kompetencije koje su potrebne kao dio drugih predmeta (kao što su komunikacija, saradnja, interpretacija informacija, podataka i statistike). Specijalne kompetencije i vještine, kao što su biti sposoban argumentovati za ili protiv određenog pitanja, od posebne su važnosti za učešće u političkim događajima, te se moraju uvježbavati i promovirati u sklopu obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Navedeno stavlja naglasak na podučavanje usmjereno na zadatke, jer je davanje zadataka izuzetno važno za razvoj kompetencije. U obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, metode prikladne za stimulisanje ili podržavanje kontroverzi u javnosti veoma su prisutne (npr. rasprave i debate). Kako bi to bilo moguće sprovesti, potrebne su sljedeće vještine:

- Sposobnost da se radi samostalno i na kritički i fokusiran način (koristeći statistiku, karte, dijagrame, grafikone, crteže i sl.) u traženju, odabiranju, korišćenju i prezentiranju informacija koje nam pružaju masovni mediji i/ili novi mediji.
- Sposobnost kritičkog korišćenja medija i kreiranja vlastitih medijskih proizvoda.
- Sposobnost da se sprovodi istraživanje, npr. da se pronađu informacije iz originalnih izvora kroz ankete i intervju.

C. Kompetencija u demokratskom donošenju odluka i preuzimanju aktivnosti

Cilj je steći mogućnost sigurne i adekvatne interakcije u političkom okruženju i javnosti. Kako bi se bilo sposobno da se to čini, neophodne su sljedeće sposobnosti i stavovi:

- Sposobnost jasnog iznošenja vlastitog političkog mišljenja na adekvatan i samouvjeren način, kao i sposobnost ovladavanja različitim formama dijaloga, debate i rasprave.
- Sposobnost da se učestvuje u javnom životu i da se politički djeluje (raspravljanje, debatovanje, vođenje diskusije; ili pripremanje pisane prezentacije i vizuelnih tehnika za postere, zidne novine, zabilješke sa sastanka, pisma urednicima, pisanje peticija, itd).
- Sposobnost prepoznavanja vlastitih mogućnosti kako bi se ostvario politički uticaj i sposobnost formiranja koalicije s drugima.

- Sposobnost da se nametne vlastiti stav, ali isto tako i sposobnost pravljenja kompromisa.
- Sposobnost i spremnost da se prepoznaju antidemokratske ideje i njihovi nosioci, te da se na njih prikladno odgovori.
- Sposobnost i spremnost da se ponaša otvoreno i u duhu razumijevanja u interkulturalnom kontekstu.

3. Ključni koncepti kao okosnica devet nastavnih jedinica

Razmišljanje i učenje umnogome se odnose na povezivanje konkretnog s apstraktnim. Ključni koncepti u ovom priručniku, kao i oni u priručnicima za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava za srednjoškolski nivo (Knjiga III: Živjeti u demokratiji; Knjiga IV: Učestvovati u demokratiji) razvijeni su uz korišćenje konkretnih primjera i fokusiraju se na interaktivne situacije učenja.

Umjetnik koji je dizajnirao naslovnu stranicu nacrtao je devet komadića slagalice, jednu za svaku nastavnu jedinicu. Zajedno one formiraju cijelu slagalicu. To ukazuje da je tih devet koncepata povezano na nekoliko načina i da formiraju smislenu cjelinu. Takođe podjednako je važno znati da se svaka nastavna jedinica može koristiti kao samostalna nastavna jedinica i na taj način svaki komad slagalice ima osnovnu vrijednost. Svih devet cjelina zajedno imaju potencijal da ispune jednu školsku godinu nastave obrazovanja za demokratiju i ljudska prava.

Slika vrijedi više nego hiljadu riječi, tako nam govori poslovice. Ova slagalica može čitaocu reći mnogo o ključnim konceptima u ovom priručniku, o implikacijama donošenja didaktičkih odluka i konstruktivističkom učenju.

NASTAVNA JEDINICA 1

IDENTITET

Osnovni nivo

Ja u svojoj zajednici

1.1 To je ono što volim

Ja sam dječak/Ja sam djevojčica i ono što volim i radim je ok

1.2 Moji lični simboli (grb I)

To je ono što sam ja

1.3 Ovo je naš grb (grb II)

Mi smo jaki kao grupa zato što smo pojedinci

1.4 Pojedinci i grupe

Snage pojedinaca kao potencijal za društvo

Prva nastavna jedinica: Ključni koncept – „Identitet” (za osnovni nivo)

Osnovne informacije za nastavnike: Kako vlastite percepcije učenika utiču na njihov identitet, njihovu participaciju u grupama i njihov pogled na društvo?

„Identitet” u psihološkom smislu odnosi se na sliku o sebi (lični mentalni model samoga sebe), samopoštovanje i individualnost. Rodni identitet važan je dio koncepta identiteta. To do određene mjere diktira kako pojedinac gleda samog sebe kao osobu, te sebe u odnosu prema drugima, i prema tome diktira potencijal kojeg on ili ona može unijeti u grupu.

„Identitet” u sociološkom kontekstu fokusira se na koncept ponašanja prema ulogama. U ovom aspektu, pojedinac otkriva svoj identitet kroz učenje društvenih uloga i vlastito iskustvo u tim ulogama.

Međutim, „identitet” se uobičajeno koristi kako bi se opisao lični identitet – sve stvari koje čine osobu jedinstvenom. Istovremeno, sociolozi često koriste taj pojam da objasne društveni identitet, ili skup grupnih odnosa koji određuju pojedinca.

Postaje očito da je identitet vrlo važan u raznim područjima. Ako bi se identitet razmatrao unutar okvira obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, onda on ima specifičan karakter: ako su ljudi razjasnili sopstveni položaj sposobni da podržavaju jedan drugog pojedinačno i u grupama. To je cjeloživotni proces koji se neprestano mijenja. Razjašnjavanje nečijeg identiteta ili traženje nečijeg identiteta mora se stoga podržavati od najranijeg doba. To ne bi trebalo da se odvija putem didaktičkih sredstava, već bi pojedincima trebalo pružati mogućnost da to sami otkrivaju, sa svim prednostima i nedostacima koji takav pristup za sobom povlači. Otvorena i demokratska država jedino može funkcionisati ako pojedinci brane druge, a da ne izgube sami sebe u tom procesu.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste da se podrži razvoj kompetencija na tri polja. Ova nastavna jedinica ima sljedeći profil kompetencija:

Kompetencija u		
... političkoj analizi i procjeni	... korišćenje metoda	... donošenju političkih odluka i djelovanju
**	***	*

Nastavna sredstva

U ovoj jedinici koristiće se sljedeća nastavna sredstva iz nastavnog kompleta za učenike. Nastavnik mora da odluči hoće li nekim ili svim učenicima trebati dodatna priprema za rad sa ovim sredstvima.

- Istraživanje u biblioteci
- Istraživanje pomoću interneta
- Provođenje intervjua i anketa
- Tumačenje slika
- Mentalne mape
- Izrada postera
- Održavanje izložbi
- Planiranje i održavanje prezentacija
- Pripremanje slajdova ili *powerpoint* prezentacije
- Pisanje novinskih članaka
- Izvođenje predstava
- Održavanje debata

Nastavna jedinica 1: Identitet

Ja u svojoj zajednici

Kako vlastite percepcije učenika utiču na njihov identitet, njihovu participaciju u grupama i njihov pogled na društvo?

Naslov lekcije	Ciljevi učenja	Zadaci učenika	Materijali	Metodi
Lekcija 1: To je ono što volim	Učenici otkrivaju svoje i tuđe kompetencije i znanja. Postaju svjesni dejstva rodni stereotipa.	Učenici zapisuju svoje sklonosti i ponašanja u četiri kategorije. Razmjenjuju svoje odgovore s drugima i razmišljaju o njima.	Papir i olovka, štampani radni list („To volim i to ne volim” tabela).	Individualni i grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 2: Moji lični simboli (grb I)	Učenici podstiču svoje samopouzdanje prepoznajući i cijeneći svoje pozitivne karakteristike.	Učenici kreiraju svoje vlastite simbole koji će biti dio grupnog grba. Postavljaju sebi pitanja o percepciji samog sebe i koriste prednosti identifikovane u prvoj lekciji. Učenici formiraju grupe kao preduslov za treću lekciju.	Tabele iz prethodne lekcije, štampane kopije grbova (dvije po učeniku), bojice, makaze.	Individualni rad, formiranje grupa.
Lekcija 3: Ovo je naš grb (grb II)	Učenici postaju svjesni mogućnosti svojih individualnih prednosti koje unose u grupu. Usaglašavaju se oko imena i krilatice grupe.	U grupama od četvoro, učenici pokušavaju da objasne lične simbole drugim članovima grupe. Stvaraju zajednički grb i usaglašavaju se oko njegovog imena, krilatice i zajedničkog simbola. Učenici predstavljaju svoj grb ostatku razreda.	Kopije grbova iz prethodne lekcije, bojice, ljepilo.	Grupni rad (četvoro) i grupna prezentacija
Lekcija 4: Pojedinci i grupe	Kroz raspravu učenici shvataju da njihove individualne prednosti imaju potencijal unutar grupe. Shvataju koncept timskog rada i podjele zadataka. Mogu da identifikuju grupe u društvu gdje se različite snage moraju udružiti kako bi se postigao uspjeh.	Učenici razgovaraju o svojim jačim stranama i vezuju ih za druga iskustva u situacijama izvan škole. U izlaganju ideja identifikuju kompetencije koje su potrebne za uspjeh grupe.	Tabla ili <i>flip chart</i> .	Plenarna rasprava.

Lekcija 1

To je ono što ja volim

Ja sam dječak/djevojčica i ono što volim je ok

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici otkrivaju svoje i tuđe sposobnosti i znanja. Postaju svjesni dejstva rodnih stereotipa.
Zadaci za učenike	Učenici zapisuju svoje sklonosti i ponašanja u četiri kategorije. Razmjenjuju svoje odgovore s drugim učenicima i razmišljaju o njima.
Materijali	Papir i olovke, štampani radni listovi (tabela „Ja volim i ja činim”).
Metodi	Individualni i grupni rad, plenarna sjednica.

Opis lekcije

Nastavnik uvodi temu postavljajući pitanja poput: „Koje aktivnosti volite da radite?“, „ Koje aktivnosti ne volite da radite?“, „Koje aktivnosti rade djevojčice?“ i „Koje aktivnosti rade dječaci?“. Nastavnik čeka da učenici promisle o mogućim odgovorima i onda traži od njih da odgovore.

Kao drugi korak, nastavnik daje učenicima radni list, papir i olovke. Učenici treba da saviju papir na pola i trenutno koriste samo gornju polovinu. Nastavnik onda pruža učenicima sljedeća uputstva:

- Zapišite da li ste dječak ili djevojčica.
- Zapišite pet stvari koje volite da radite.
- Zapišite pet stvari koje ne volite da radite.
- Zapišite pet stvari koje ne volite da radite i koje ne radite.
- Zapišite pet stvari koje ne radite, ali biste ih voljeli da radite.

Kod svake stvari koju ste zapisali istaknite je li uredu da vaš pol takve stvari radi (Ukoliko ste dječak je li u redu da dječak radi takve stvari, ako ste djevojčica je li u redu da djevojčica radi takve stvari).

Kada učenici završe, nastavnik traži od njih da prošetaju razredom i da podjele svoje odgovore sa pet drugih učenika. Zapisuju odgovore tih učenika na donji dio papira.

Nastavnik traži da se učenici skupe i formiraju krug. Nakon toga, odvija se plenarna rasprava sa sljedećim početnim pitanjima:

- Šta mislite o odgovorima vaših kolega? Jeste li iznenađeni?
- Koje su to stvari koje samo vi možete raditi?
- Koji od vaših kolega vas je najviše impresionirao?
- Prepoznajete li neke zajedničke ideje o stvarima koje učenici ne rade, ali bi voljeli da ih rade?
- Šta se događa ako djevojčica rade stvari koje rade dječaci? Ili ako dječak radi stvari koje rade djevojčice?
- Na koji bi način članovi vaše porodice odgovorili na pitanja?
- Zašto odgovaramo ovako kako odgovaramo? Zašto mislimo da je za neke stvari uredu da ih rade samo djevojčice a za neke je uredu da ih rade samo dječaci?

Na kraju, povežite ta pitanja sa problematikom obrazovanja za demokratiju i ljudska prava:

- Šta se događa ako neko ne zna o stvarima koje volite da radite i koje radite?
- Šta se događa ako neko ne zna o stvarima koje ne volite, ali ih radite?
- Ko odlučuje koje stvari mogu raditi djevojčice, a koje dječaci ?
- Šta se događa ako se ograniče stvari koje dječaci i djevojčice mogu raditi?
- Mislite li da će uloge ostati iste? Je li uvijek bilo tako?

Dodatak: Lekcija se može produžiti fokusiranjem na pitanje o tome šta učenici ne rade, a htjeli bi. Nastavnik pokušava da pronađe rješenja zajedno s učenicima o tome kako bi se moglo probati da se te stvari urade u razrednom kontekstu.

Lekcija 2

Moji lični simboli (grb I)

To je ono što sam ja

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici podstiču svoje samopoštovanje tako što otkrivaju i ocjenjuju svoje pozitivne karakteristike.
Nastavni zadaci	Učenici stvaraju svoje vlastite simbole koje će biti dio zajedničkog grupnog grba. Postavljaju sebi pitanja o vlastitoj percepciji samih sebe i koriste prednosti identifikovane u prvoj lekciji. Učenici formiraju grupe kao preduslov trećoj lekciji.
Materijali	Tabele iz prethodne lekcije, štampane kopije grba (dva po učeniku), bojice, makaze.
Metodi	Individualni rad, formiranje grupa.

Popratne informacije

U evropskoj tradiciji grb, ili preciznije rečeno, heraldički znak, jeste dizajn koji pripada pojedinačnoj osobi (ili grupi ljudi) i koji se koristi na razne načine. Istorijski gledano, grbove su koristili vitezovi kako bi se razlikovali od neprijateljskih vojnika. U kontinentalnoj Evropi gradovi su takođe mogli imati grbove. Za razliku od pečata i ostalih oznaka, grbovi imaju formalni opis dat u detaljima. U 21. vijeku, grbove i dalje koriste razne institucije i pojedinci (nekoliko univerziteta, na primjer, donijelo je smjernice o tome na koji se način smiju koristiti njihovi grbovi, kako bi ih zaštitili.

Umjetnost dizajniranja, prikazivanja, opisivanja i bilježenja grbova zove se heraldika. Upotreba grbova od strane država, opština, gradova i sela zove se građanska heraldika.

Opis lekcije

- Lekcija 2 započinje tako što se formiraju grupe od po četiri učenika. Preporučuje se da se grupe formiraju kroz igru, dijeleći sparene karte u kompletima od četiri ili pak slike u kompletima od četiri, itd. Zadatak učenika je da pronađu druge partnere i da na taj način formiraju grupu.
- Potom učenici treba da sjednu zajedno u svojim grupama. Svaki učenik dobija jednu kopiju grba. Druga kopija se stavlja na sredinu stola. Postoje četiri djela grba i svaki učenik bi trebalo da izabere jedan dio. Treba olovkom da upišu svoja imena na primjerak grba koji se nalazi na sredini stola. Na svojoj kopiji treba da počnu sa izrezivanjem svog vlastitog komada grba.
- Nastavnik potom treba od učenika da zatražiti da razmisle o ličnim simbolima koje mogu upotrijebiti da predstave sami sebe. „To je ono što sam ja“ treba da bude krilatica za ovaj zadatak. Proširena poruka ovog zadatak trebala bi da bude „To je ono što ja doprinosim ovoj grupi“. Kako bi to napravili, učenici treba da izvade tabele koje su napravili u prvoj lekciji. Mogu dobiti neke ideje iz kolumni poput: „Volim to da radim i to radim“ i „Ne radim to, a volio bih“. Sada učenici moraju da pronađu simbole koji predstavljaju njihove jače strane kako bi ih ucrtali u svoj dio. Sljedeća pitanja mogu biti od koristi:
 - Kako vidiš samog sebe?
 - Šta ti je potrebno ?
 - Šta si sposoban da uradiš?
 - Za čime žališ kad se prisjetiš svog života?

Lekcija 3

Ovo je naš grb (grb broj II)

Mi smo jači kao grupa jer smo pojedinci

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni potencijala svojih individualnih jačih strana koje unose u grupu. Usaglašavaju se oko imena i krilatice grupe.
Učenički zadaci	U grupama od četvero, učenici objašnjavaju svoje lične simbole drugim članovima grupe. Stvaraju zajednički grb i usaglašavaju se oko njegovog imena, krilatice i zajedničkog simbola. Učenici prezentiraju grb cijelom razredu
Nastavni materijali	Kopije grbova iz prethodne lekcije, bojice, ljepilo.
Metodi	Grupni rad (četvero) i grupna prezentacija.

Opis lekcije

Nastavljajući se na drugu lekciju, učenici raspravljaju o simbolima koje su napravili i razmjenjuju svoje ideje. Nastavnik potom od njih traži da urade sljedeće zadatke:

- Objasnite svoje simbole ostalim članovima grupe;
- Zalijepite sve dijelove simbola na svoj grb;
- Pronađite zajednički simbol za vašu grupu (centar), krilaticu za vaše ideje (gornji dio) i ime za vašu grupu (donji dio).

Nastavnik treba da kaže učenicima da odluke treba da donose zajednički kako bi se svi mogli s njom identifikovati.

Kompletirani grbovi prezentiraju se na plenarnoj sjednici od strane jednog predstavnika grupe i potom izlažu na zid pored ostalih.

Lekcija 4

Pojedinci i grupe

Prednosti pojedinaca kao potencijal društva

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Kroz raspravu, učenici shvataju da njihove individualne jače strane imaju potencijal unutar grupe. Oni shvataju koncept timskog rada i podjele zadataka. Mogu identifikovati grupe u društvu gdje se različite snage moraju kombinovati kako bi postale uspješne.
Učenički zadaci	Učenici razgovaraju o svojim jačim stranama i vezuju ih za druga iskustva u situacijama izvan škole. U izlaganju ideja mogu da identifikuju situacije u kojima su razne sposobnosti potrebne za uspjeh grupe.
Nastavni materijali	Tabla ili <i>flip chart</i> .
Metodi	Plenarna rasprava.

Popratne informacije

Rasprava (razmjena argumenata, iz latinskog, *discussio*, tj. argument) jeste specifičan oblik verbalne komunikacije između dvije ili više osoba u kojoj se raspravljaju razna pitanja – tj. diskutuju, u kojoj svaka strana iznosi svoje argumente. Rasprava bi trebalo da se održava u duhu zajedničkog poštovanja. Dobar stil diskusije zahtijeva da govornici dozvole i da čak i podstiču da se iskažu druga gledišta i razmišljanja, i pažljivo ih razmatraju umjesto da ih na brzinu odbace. Lične osobine, kao što su mirnoća, pribranost i uljudnost, biće prednost obiju strana. U najboljem slučaju, rasprava će voditi ka rješenju problema ili kompromisu kojeg svi umiješani mogu prihvatiti. U modernim društvima, rasprave su civilizovana – a ne nasilna – sredstva za nošenje s kontroverzom i sa konfliktima interesa i ciljeva. Konflikta se stoga ne zataškavaju, već rješavaju. Učeći i vježbajući svoje debatne vještine, učenici uče osnovne elemente postizanja i održavanja mira u društvu.

Opis lekcije

Učenici sjede u grupama sa *flip chart*-om koji se nalazi ispred njih.

Dodjeljuje im se zadatak da se upuste u trostepenu raspravu (vidjeti takode i radni list za učenike):

- Razmislite o jačim stranama koje ste nacrtali ili napisali na svom grbu i sve ih ispišite na *flip chart*-u.
- Raspravljajte u kojim situacijama te snage mogu pomoći vašoj grupi. Razmislite o primjerima i zapišite ih.
- Kao treći korak, razmislite o situacijama izvan škole. Gdje bi vam te snage i sposobnosti mogle pomoći? Kao pojedincu? Unutar grupe?

Kada učenici završe, formiraju krug kako bi raspravili rezultate na plenarnoj sjednici.

Zadatak je nastavnika da usmjerava raspravu tako da učenici usvoje koncepte korišćenja individualnih jačih strana i sposobnosti kao izvor moći unutar grupe.

NASTAVNA JEDINICA 2
RAZLIČITOST I PLURALIZAM
Osnovni nivo

Kod kuće u Evropi

2.1 Šta je Evropa? Šta znam o Evropi i gdje živim.

2.2 Kod kuće sam u Evropi (izrada fizičke karte I)
Zemlje Evrope.

2.3 Kod kuće sam u Evropi (izrada fizičke karte II)
Rijeke, planine i reljefi u Evropi.

2.4 Evropljani su raznoliki i ravnopravni
Šta imamo zajedničko, a šta ne?

Nastavna jedinica 2: Ključni koncept– „Različitost i pluralizam” (za osnovni nivo)

Osnovne informacije za nastavnike: koji su tragovi Evrope prisutni u svakodnevnom životu učenika?

Učenici na nivou osnovne škole imaju različitu percepciju vremena i prostornih odnosa nego odrasli. Stoga, kada se razgovara o Evropi kao temi u osnovnoj školi, nužno je pronaći za to doba adekvatne dodirne tačke gdje didaktički koncept evropskog učenja može da se razvije. Koncepti prostora i odnosa drugačiji su od onih za učenike na nivou srednje škole, prethodno znanje učenika, njihovi trenutni stavovi prema Evropi i njenim interesima, kao i drugačiji načini na koje sakupljaju informacije – sve je to nešto što bi nastavnik trebao prethodno da razmotri. Na koji način učenici u osnovnoj školi uče o Evropi? Pritom ne smijemo smetnuti s uma da je jedno od ključnih pitanja obrazovanja za demokratiju i ljudska prava prema Evropi pitanje: Šta je to evropski identitet? Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava nije nacionalni koncept. To je koncept koji se bavi pitanjem kako ljudi žive u različitim kontekstima: u kontekstu porodice, susjedstva, razreda, škole, regije, zemlje, i u kontekstu Evrope.

Kada razmatramo stvarnost života učenika, postaje jasno da današnji osnovnoškolci odrastaju s međunarodnom i stoga evropskom dimenzijom u njihovom svakodnevnom životu. Što imaju priliku da doživljavaju u kontekstu internacionalnosti, multikulturalizma i višejezičnosti u raznim kontekstima:

- kroz zajednički život sa djecom iz različitih naroda i kultura (u vrtiću, školi, mjestu u kojem žive);
- kroz međunarodne proizvode;
- kroz evropske i međunarodne reference u medijima koje učenici koriste (knjige, časopisi, televizija, CD-i, internet, itd);
- kroz putovanje.

Većinu tih konteksta učenici od malena uzimaju zdravo za gotovo i usvajaju ih nesvjesno. Na primjer, učenici nijesu svjesni porijekla jela kao što su *spaghetti*, *pizza* i *croissant*, jer još nijesu aktivno iskusili spori postupak integracije prava potrošača unutar Evrope. U isto vrijeme, stereotipi i pojednostavljeni stavovi raznih dijelova našeg kontinenta konstantno se pojavljuju u medijima. Za učenike, ti stereotipi mogu da postanu prvo „saznanje“ o Evropi koje je na neki način postalo „prihvaćeno“. U stvarnosti, to su stavovi ili subjektivna uvjerenja prije nego stvarno znanje.

Stoga se osnovnoškolci ne mogu posmatrati kao *tabula rasa* kada se govori o Evropi. Ono što podučavanje o Evropi može dodati jeste dimenzija sortiranja, sistematizovanja, proširivanja i objektivizovanja bilo kojeg prethodnog znanja. Nastavni proces stoga treba da bude usmjeren na razmišljanje o trenutnim stereotipima, predrasudama i mišljenjima, kao i fokusiranje na podizanje svijesti o multikulturalnom, višejezičkom i, samog po sebi, raznolikom ali ravnopravnom evropskom društvu.

U poređenju sa srednjoškolskim nivoom, podučavanje i učenje o Evropi u osnovnoj školi mora se aktivno iskusiti i živjeti. Podučavanje treba da obuhvati vrlo otvoren pristup koji naginje prema dvije disciplinarnе dimenzije - ciljno neutralno i idealno - i koje koristi vrlo konkretne primjere iz svakodnevnog života učenika. Za ovo starosno doba, stvarna komunikacija i prijateljstvo jesu centralne didaktičke dimenzije za učenje i podučavanje. Tamo gdje grupa uključuje učenike sa migracijskom komponentom, to se može iskoristiti kao polazište za podučavanje i učenje o Evropi i njenim stanovnicima.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste razvoj kompetencija u tri oblasti. Ova nastavna jedinica ima sljedeći profil kompetencije:

Kompetencije u		
... političkoj analizi i procjeni	... korišćenju metoda	... donošenju političkih odluka i djelovanju
**	**	***

Nastavna sredstva

U ovoj jedinici koristiće se sljedeća nastavna sredstva iz nastavnog kompleta za učenike. Nastavnik mora da odluči hoće li nekim ili svim učenicima trebati dodatna priprema za rad sa ovim sredstvima.

- Istraživanje u biblioteci
- Istraživanje pomoću interneta
- Provođenje intervjua i anketa
- Tumačenje slika
- Mentalne mape
- Izrada postera
- Održavanje izložbi
- Planiranje i održavanje prezentacija
- Pripremanje slajdova ili *powerpoint* prezentacije
- Pisanje novinskih članaka
- Izvođenje predstava
- Održavanje debata

Nastavna jedinica 2: Različitost i pluralizam

Kod kuće u Evropi

Koji su tragovi Evrope prisutni u svakodnevnom životu učenika?

Lekcija	Vaspitno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metodi
Lekcija 1: Šta je Evropa?	Učenici reaktiviraju svoje znanje o Evropi i ponovno otkrivaju svoj pogled na kontinent.	Učenici rade s kartom Evrope. Pokazuju iz koje zemlje dolaze, zapisuju koje sve gradove poznaju, koje su im zemlje poznate, i koje važne činjenice već znaju.	Kopije karte Evrope, portreti zemalja, olovke, ljepljivo, makaze, atlas, knjige, internet (ako je moguće).	Individualni i grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 2: Ja sam kod kuće u Evropi (izrada fizičke karte Evrope I)	Učenici izvide kartu Evrope na igralištu svoje škole. Razvijaju osjećaj za udaljenost i bliskost.	Učenici izrađuju kartu Evrope u igralištu svoje škole. Započinju tako što is crtavaju zemlje i granice. Pokazuju odakle dolaze.	Kopije karte Evrope kao uzorci, portreti zemalja, papiri u boji, atlas.	Rad u parovima i grupni rad.
Lekcija 3: Ja sam kod kuće u Evropi (izrada fizičke karte Evrope II)	Učenici postaju svjesni različitih karakteristika Evrope kao kontinenta. Počinju shvatati koncept prostornih odnosa tako što vide odakle oni proizlaze.	Pošto su is crtali zemlje i granice, učenici nastavljaju s karakteristikama reljefa. Is crtavaju rijeke, planine i druge važne stvari na fizičkoj karti. Na kraju fizička karte se fotografiše.	Kopije karte Evrope kao uzorci, plavi materijali za is crtavanje rijeka (papir, tekstil itd.), boje prikladne za is crtavanje planina i ostalog reljefa, (papir, tekstil, itd.), atlas, kamera.	Rad u parovima i grupni rad.
Lekcija 4: Evropljani različiti i ravnopravni	U plenarnoj raspravi, učenici shvataju da Evropa ima raznolike karakteristike. Razmišljaju o tome da evropljani imaju mnogo toga zajedničkog, ali su drugačiji jedni od drugih.	Učenici gledaju sliku fizičke karte. Nastavnik ih podstiče na raspravu oko sličnosti i različitosti u a) geografskom, b) društvenom kontekstu. Učenici raspravljaju društvene razlike u Evropi i pokušavaju naći rješenja za dijalog i uzajamno razumijevanje.	Slika fizičke karte, portreti zemalja, tabla ili <i>flip chart</i> , komadići papira.	Plenarna rasprava, grupni rad.

Lekcija 1

Šta je Evropa?

Šta znam o Evropi?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici reaktiviraju svoje znanje o Evropi i ponovno otkrivaju svoj pogled na kontinent.
Nastavni zadaci	Učenici rade s kartom Evrope. Pokazuju iz koje zemlje dolaze, zapisuju koje sve gradove poznaju, koje su im zemlje poznate, i koje važne činjenice već znaju.
Nastavni materijali	Kopije karte Evrope, portreti zemalja, olovke, ljepilo, makaze, atlas, knjige, internet (ako je moguće).
Metodi	Individualni rad, plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenicima je data kopija prazne karte Evrope (idealno bi bilo da je uvećana do A3 formata). Njihov zadatak jeste da ponovno reaktiviraju ono što znaju o Evropi. Počinju da rade na različitim pitanjima sa liste koja se nalazi ispod karte.

Nastavnik nakon toga predstavlja paket informacija koji se nalazi u dijelu sa radnim listom za učenike (zemlje i glavni gradovi, zastave, rijeke, planine i reljef). Učenici će raditi sa tim materijalima ali isto tako mogu prikupiti informacije koristeći druge nastavne materijale, ukoliko su to materijali dostupni u učionici (internet, atlas, knjige, itd.).

Gotove karte Evrope stavljaju se na zid.

Kao domaći zadatak učenici biraju jednu evropsku zemlju koju će dodatno istražiti kod kuće. To je dio „Portreta zemlje“ u drugoj lekciji. Moraju pronaći partnera s kojim će moći da rade u sljedećoj lekciji i koji bi trebao da izabere zemlju susjednu njihovoj.

Lekcija 2

Ja sam kod kuće u Evropi (izrada fizičke karte I)

Šta znam o Evropi

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici izvide kartu Evrope na igralištu svoje škole. Razvijaju osjećaj za udaljenost i bliskost.
Nastavni zadaci	Učenici iscrtavaju karte Evrope na igralištu svoje škole. Rade u parovima na dvije zemlje koje su istraživali. Započinju iscrtavajući zemlje i granice. Pokazuju odakle dolaze.
Nastavni materijali	Kopije karte Evrope kao uzorci, portreti zemalja, papiri u boji, atlas.
Metodi	Grupni rad i rad u parovima.

Popratne informacije

Pojam „fizička karta” ima dva različita smisla. Prvenstveno, fizička karta u kartografskoj kontekstu opisuje kartu koja pokazuje prepoznatljive oznake reljefa poput planina, rijeka, jezera okeana i drugih trajnih geografskih obilježja. Kao drugo, pojam fizička karta također se koristi u kontekstu genetike, gdje opisuje na koji način DNA razdvaja dva gena te se mjeri u osnovnim parovima, što je suprotno od genske karte.

U kontekstu ovog niza lekcija o Evropi koristi se pojam „fizička karta“ u kartografskom smislu ali u jednom vrlo aktivnom značenju – gdje sami učenici izvide kartu. Jedino se na taj način može shvatiti koncept prostornih odnosa, granica, dužine rijeka i visine planina na nivou osnovne škole. Ovo također pomaže učenicima da razumiju socijalne aspekte zajedničkog života na evropskom kontinentu. Tako što doslovce kartu iscrtavaju a potom „stoje“ u zemljama učenici su sposobni da lakše percipiraju svoje susjede i mogu razumjeti granice poput stranih jezika, kultura i drugih granica povezanih s državom. Koncept izgradnje fizičke karte povezuje sve aspekte aktivnog učenja i konkretnih iskustava.

Opis lekcije

Učenici rade u parovima na dvije zemlje nad kojima su sproveli jedno kratko istraživanje kod kuće (zadatak koji su dobili na kraju prve lekcije). Donose na nastavni čas i sve informacije koje su prikupili o zemljama. Također donose svoje karte Evrope.

Cijeli razred okuplja se na školskom igralištu. Nastavnik daje uputstvo učenicima da naprave fizičku kartu Evrope koristeći razni materijal koji im je dostupan. Dva učenika rade na svakoj zemlji. Nastavnik zadaje okvir karte tako što definiše područje gdje učenici mogu raditi.

Potom, učenici postavljaju granice država. Neophodno je da provjere da su zemlje ispravno postavljene jedna do druge. Nakon toga mogu označiti glavne gradove i zastave.

Nakon što su to sve učinili, svaki učenik bi trebalo da stane u svoju zemlju i započne razgovor sa susjednom zemljom. Trebalo bi da razmijene informacije o svojim državama. Nevidljive granice mogu da se pojave, poput potrebe da se govori strani jezik. Rezultat portreta zemalja, kojeg je svaki učenik napravio, jeste taj da učenici treba da razmijene nekoliko riječi jedni s drugima na „njihovom“ državnom jeziku. Ostatak dijaloga može se održati na njihovom materinjem jeziku. Učenici bi trebalo da imaju što je moguće više dijaloga sa svojim kolegama u susjednim zemljama.

Lekcija 3

Ja sam kod kuće u Evropi (izrada fizičke karte II)

Rijeke, planine i reljefne oznake u Evropi

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni različitih karakteristika Evrope kao kontinenta. Počinju shvaćati koncept prostornih odnosa tako što vide odakle one proizilaze.
Nastavni zadaci	Pošto što su iscrtali zemlje i granice, učenici nastavljaju s karakteristikama reljefa. Iscrtavaju rijeke, planine i druge važne stvari na fizičkoj karti. Na kraju fizička karte se fotografiše.
Nastavni materijali	Kopije karte Evrope kao uzorci, plavi materijali za iscrtavanje rijeka (papir, tekstil itd.), boje prikladne za iscrtavanje planina i ostalog reljefa (papir, tekstil, itd.), atlas, kamera.
Metodi	Rad u parovima grupni rad.

Opis Lekcije

Pošto što su iscrtali granice zemalja i označili glavne gradove i zastave, učenici nastavljaju s radom na rijekama i ostalom reljefu. Neće svi učenici biti jednako zaposleni jer nemaju sve zemlje velike rijeke i opsežan reljef, nastavnici će možda htjeti da te učenike pošalju u druge grupe koje nijesu završile sa svojim zadatkom.

Učenici treba da koriste različite materijale, kao što su razni tekstili, papir, itd. kako bi napravili rijeke i druge reljefe.

Učenici mogu dodati druge stvari na fizičku kartu, ali to treba da bude dobrovoljno. Učenici bi trebalo sami da odluče hoće li ili ne to da urade; doduše to uveliko zavisi od informacija koje su prikupili istražujući zemlje (prehrana, poznate osobe i slično).

Kad je završena fizička karta, prave se fotografije. Idealno bi bilo da se karta fotografiše dvaput – jedna fotografija sa učenicima koji stoje u „svojim“ zemljama i jedna bez učenika, tako da se sav reljef, rijeke i sl. mogu jasno vidjeti.

Lekcija 4

Evropljani su različiti i ravnopravni

Stvari koje su nam zajedničke i koje nijesu

Vaspitno-obrazovni ciljevi	U plenarnoj raspravi, učenici shvataju da Evropa ima raznolike karakteristike. Razmišljaju o tome kako evropljani imaju mnogo toga zajedničkog, ali su takođe i veoma različiti jedni od drugih.
Nastavni zadaci	Učenici gledaju sliku fizičke karte. Nastavnik ih podstiče na raspravu oko sličnosti i razlike u a) geografskom i b) društvenom kontekstu. Učenici raspravljaju o društvenim razlikama u Evropi i pokušavaju da nađu rješenja za dijalog i uzajamno razumijevanje.
Nastavni materijali	Slika fizičke karte, portreti zemalja, tabla ili <i>flip chart</i> , komadići papira.
Metodi	Plenarna rasprava, grupni rad.

Opis lekcije

Učenici sjedaju u krug. Učenici prikazuju fotografije svojih fizičkih karata. Zadatak učenika jeste da gledaju te slike i razmišljaju o sličnostima i razlikama na karti. Trebali bi da odgovore na pitanja kao što su:

- Koji dijelovi Evrope imaju visoke planine?
- Koje su najduže rijeke?
- Koje zemlje imaju sličan reljef?
- U kojim zemljama ljudi govore sličnim jezikom?
- Koje se zemlje graniče na moru?

Učenici koriste portrete svojih zemalja kako bi prikupili informacije. Predstavljaju svoju zemlju u obliku prezentacije ili u obliku igrokaza.

Kao drugi korak, nastavnici uvode novi niz pitanja kako bi započeli novu diskusiju. Osim prirodnih i geografskih sličnosti i razlika, postoje druge razlike u Evropi, kao što su društvene razlike ili fenomeni kao što su predrasude. Nastavnik motiviše učenike da izražavaju svoje misli o društvenim razlikama postavljajući pitanja poput:

- Postoje li siromašne i bogate zemlje u Evropi? Koje su bogate? Koje su siromašne?
- Je li je život teži u nekim zemljama nego u drugima? Zašto?
- Zašto mnogi ljudi napuštaju svoje zemlje kako bi živjeli negdje drugo? Koji su za to razlozi?

Pošto što su sakupljena razmišljanja učenika o razlikama i sličnostima koje nijesu geografske, učenici sjedaju u grupe od četvoro kako bi došli do novih ideja kako da se dođe do razumijevanja tih društvenih različitosti u Evropi bez poricanja nacionalnih identiteta, a čime bi se osnažio interkulturalni dijalog. Zapisuju svoje ideje na listiće papira i prezentiraju ih pred razredom. Nakon toga lijepe te papiriće pored fotografija na fizičkoj karti (ovo pomaže vizualizaciji).

NASTAVNA JEDINICA 3

RAVNOPRAVNOST

Osnovni nivo

Manjine i većine

3.1 Svi različiti, svi ravnopravni

Mi prihvatamo jedni druge unutar grupe

3.2 Je li to pošteno?

Manjine i većine u školskom igralištu (istraživanje)

3.3 Je li to pošteno?

Manjine i većine u školskom igralištu (izvještaj)

3.4 Matrica moći

Manjine i većine u vašoj državi

Nastavna jedinica 3: Ključni koncept – „Ravnopravnost ” (za osnovni nivo)

Osnovne informacije za nastavnike: Kako podići svijest o manjinama i većinama u svakodnevnom životu učenika osnovne škole

„Svi različiti, svi ravnopravni” jeste jako poznata krilatica u Evropi. Krilatica odražava temeljne vrijednosti obrazovanja za demokratiju i ljudska prava koje se mogu izraziti na sljedeći način: „S nekim ljudima imamo puno toga zajedničkog, dok s drugim dijelimo vrlo malo. Uprkos tome što s nekima imamo neke zajedničke karakteristike, druge karakteristike nam nijesu zajedničke. Po nekim elementima moje ličnosti ja pripadam većini, po drugim pripadam manjini.” Kada na nivou osnovne škole podižemo svijest o manjinama u većinama, potrebno je da razjasnimo te same pojmove. Uopšteno gledajući, manjina podrazumijeva grupu unutar određene države koja se razlikuje od većinskog stanovništva po nekim svojim ličnim ili kulturalnim karakteristikama. U većini slučajeva, manjina podrazumijeva demografsku grupu koja živi na određenom području zemlje (regija, na primjer), ali isto tako mogu biti razasuti po cijeloj državi ili čak i preko granica države. Karakteristike manjina po kojima se razlikuju od drugih grupa vrlo često su jezik, etničko porijeklo ili vjera, ali ponekad razlike mogu biti moralni stavovi, rodni identitet ili društveni status.

Pojam manjina uopšteno se koristi u slučaju kada tom grupom dominira veća grupa, a u koju se ona ne asimilira. Stoga, uglavnom, manjine obuhvataju etničke ili nacionalne manjine.

Savjet Evrope, zemlje članice i druge međunarodne organizacije donijele su zakone o pravima manjina. Ta se prava poštuju do određenog stepena. Savjet Evrope ima dva obavezujuća instrumenta: Okvirna konvencija o zaštiti nacionalni manjina (ETS br. 157, usvojena 1995 g.) i Evropska povelja za regionalne i manjinske jezike (ETS br. 148, usvojena 1992 g.).

Godine 1992., Generalna skupština Ujedinjenih Nacija usvojila je Deklaraciju o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičnim manjinama. Međunarodni pokret protiv svih oblika diskriminacije i rasizma (IMADR) osnovan je 1988. g. u Tokiju sa ciljem da se skrene pažnja na probleme rasizma i diskriminacije protiv manjina. IMADR se zalaže za prava nepriviligovanih grupa.

U većini slučajeva, pojam manjina odnosi se na grupu ljudi koje karakterišu sljedeći elementi:

- mali udio u cjelokupnoj populaciji države;
- nemaju vladajući položaj u zemlji;
- posjeduju zajednička obilježja kao što su etnicitet, religija ili jezik;
- imaju osjećaj solidarnosti ili identiteta kroz percipiranje samih sebe kao manjine.

Teško je kategorisati manjine. Često se koriste sljedeće kategorije:

- Nacionalne i etničke manjine: grupe ljudi koje žive na određenoj teritoriji države kojom dominira različita grupa ljudi.
- Jezičke manjine: grupa ljudi koja govori na drugačijem jeziku od onog kojeg govori većina u toj zemlji.
- Vjerske manjine: oni koji imaju drugačiju religiju od one koju ima većina u državi, kao što su protestanti u Irskoj, hrišćani u Saudijskoj Arabiji, ili muslimani u Danskoj ili Njemačkoj.
- Polne manjine.
- Manjina starijih ljudi.
- Manjina mlađih ljudi.

Kada se radi na osnovnoškolskom nivou sa pojmovima manjine i većine, ključno je da se učenicima objasne ta obilježja. Samo se u tom slučaju funkcija i status manjina i većina može analizirati. Koncept manjina nije nešto nepoznato u svakodnevnom životu učenika, na osnovnoškolskom nivou, učenici često doživljavaju „pripadanje ili „nepripadanje“ određenoj manjini.

Definicija manjine u ovom kontekstu odnosi se na sastav školske populacije. Sljedeće lekcije stoga započinju sa svakodnevnim životom učenika i njihovim vlastitim iskustvima sa manjinama i većinama (Lekcija 1-3). U drugom koraku, lekcije se povezuju s manjinama i većinama u društvu i identifikuju se različite grupe (Lekcija 4). Do koje će se mjere status raznih grupa u društvu analizirati, uveliko će zavisiti od dubine rasprave, motivacije učenika i opštem akademskom postignuću. Nijesu sve manjine nepriviligovane. Postoje manje grupe u društvu koje su vrlo dominantne iz nekoliko razloga. Zadatak je nastavnika da usmjeri proces rasprave.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste da se podrži razvoj kompetencija u tri područja. Ova nastavna jedinica ima sljedeći profil kompetencija:

Kompetencije u		
... političkoj analizi i procjeni	... korišćenju metoda	... donošenju političkih odluka i djelovanju
**	**	***

Nastavna sredstva

U ovoj jedinici koristiće se sljedeća nastavna sredstva iz nastavnog kompleta za učenike. Nastavnik mora da odluči hoće li nekim ili svim učenicima trebati dodatna priprema za rad sa ovim sredstvima.

- 0 Istraživanje u biblioteci
- 0 Istraživanje pomoću interneta
- x Provođenje intervjua i anketa
- 0 Tumačenje slika
- x Mentalne mape
- 0 Izrada postera
- 0 Održavanje izložbi
- 0 Planiranje i održavanje prezentacija
- 0 Pripremanje slajdova ili *powerpoint* prezentacije
- 0 Pisanje novinskih članaka
- 0 Izvođenje predstava
- 0 Održavanje debata

Nastavna jedinica 3: Ravnopravnost

Manjine i većine

Kako podići svijest o manjinama i većinama u svakodnevnom životu učenika osnovne škole

Naslov lekcije	Vaspitno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metodi
Lekcija 1: Svi različiti, svi ravnopravni	Učenici uče kako upoznati i prihvatiti druge kao dio grupe. Učenici otkrivaju šta imaju zajedničko, a čega prije nijesu bili svjesni. Postaju svjesni svojih stavova i postupanja prema razlikama.	Učenicima se jedna po jedna predstavljaju različite karakteristike. Moraju odlučiti posjeduju li ili ne posjeduju sve te karakteristike. Pošto su uočili svoje karakteristike i one svojih kolega, raspravljaju o pitanjima koja se tiču jednakosti.	Komad krede ili užeta kako bi se nacrtala ili napravi ravna linija na podu.	Grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 2: Je li to pošteno? (istraživanje)	Učenici postaju svjesni situacije u svojoj školi posmatrajući druge učenike na odmoru.	Učenici sprovode istraživanje na školskom igralištu tako što broje učenike koji učestvuju u raznim aktivnostima. Bilježe rezultate i sprovode intervju sa učenicima koji ne učestvuju u aktivnostima.	Kopija tabele za unošenje bilješki na školskom igralištu, olovke.	Grupe od četiri.
Lekcija 3: Je li to pošteno? (Izveštaj)	Učenici razmišljaju o podacima koje su sakupili i analiziraju i tumače svoje intervju, Dolaze do zaključka o manjinama i većinama u svojoj školi.	Pošto su sakupili sve podatke u kvantitativnom i kvalitativnom smislu, učenici analiziraju i tumače rezultate. Statistički obrađuju podatke i predstavljaju ih ostatku razreda.	Bilješke iz druge lekcije, statistička tabela, bojice, poster, ljepljivo.	Grupe od četiri, prezentacije
Lekcija 4: Matrica moći	U plenarnoj raspravi, učenici postaju svjesni da postoje različite manjine kao i većine u njihovoj državi. Shvataju da osjećaj isključenosti može biti rezultat ne samo načina na koji ostali članovi društva posmatraju tebe, već i načina na koji te posmatraju članovi tvoje grupe.	Učenicima se predočavaju različite kartice koje prikazuju grupe unutar društva – neke se smatraju manjinama, a neke većinama. Slažu kartice prema tome što misle da li grupa pripada manjini ili većini. Dodjeljuju grupama kartice moći (sa jakim ili slabom moći). U plenarnoj sjednici raspravljaju koje učinke te kartice mogu imati na manjinu ili većinu.	Kartice s riječima, kartice moći.	Plenarna rasprava.

Lekcija 1

Svi različiti, svi ravnopravni

Prihvatamo jedni druge u grupi

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici uče kako upoznati i prihvatiti druge kao dio grupe. Učenici otkrivaju šta imaju zajedničko, a čega prije nijesu bili svjesni. Postaju svjesni svoji stavova i običaja prema razlikama.
Nastavni zadaci	Učenicima se jedna po jedna predstavljaju različite karakteristike. Moraju odlučiti posjeduju li ili ne posjeduju sve te karakteristike. Pošto su uočili svoje karakteristike i one svojih kolega, raspravljaju o pitanjima koja se tiču jednakosti.
Nastavni materijali	Komad krede ili užeta kako bi se nacrtala ili napravila ravna linija na podu.
Metodi	Grupni rad, plenarna rasprava.

Opis lekcije

Nastavnik crta liniju na podu u sredini učionice ili polaže komadić užeta. Trebalo bi da ima dosta prostora na obje strane da učenici mogu stajati.

Nastavnik traži od učenika da stanu na jednu stranu linije (svi na istu stranu).

Nastavnici onda naglas govore određene karakteristike, jednu po jednu. Čim čuju određenu karakteristiku, učenici moraju da odluče odnosi li se ta karakteristika na njih. Oni koji se prepoznaju u toj karakteristici moraju preskočiti preko linije na drugu stranu, neka učenici pogledaju oko sebe da vide ko je od učenika isto postupio.

Slijedi nekoliko karakteristika koje nastavnici mogu izgovoriti. Učenici koji:

- nose farmerice;
- imaju plave oči;
- posjetili su druge zemlje u Evropi;
- redovno čitaju novine;
- danas su doručkovali;
- imaju sestru ili brata;
- vole da gledaju televiziju;
- vole da igraju fudbal.

Od učenika se sad može tražiti da predlože određene karakteristike, ali nastavnici moraju biti svjesni osjetljivih pitanja i kako na njih da reaguju.

Nakon što se igra odvija neko vrijeme, učenici bi trebalo da formiraju krug sa svojim stolicama. Trebalo bi da raspravljaju o sljedećim pitanjima:

- Je li se neko od učenika našao u grupi s drugima za koje su smatrali da nemaju ništa zajedničko?
- Kakav je osjećaj kad ste dio velike grupe?
- Kakav je osjećaj kad ste sami?

Varijacija:

Čim se karakteristika spomene, učenici formiraju grupe prema zajedničkim karakteristikama. Ostaju zajedno na trenutak kako bi raspravljali o tome šta imaju zajedničko. Njihove rasprave mogu se ticati njihovih sklonosti i ponašanja, na primjer.

Lekcija 2

Je li to pošteno? (istraživanje)

Manjine i većine na školskom igralištu

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni situacije u svojoj školi posmatrajući druge učenike na odmoru.
Nastavni zadaci	Učenici sprovode istraživanje na školskom igralištu tako što broje učenike koje učestvuju u raznim aktivnostima. Bilježe rezultate i sprovode intervju sa učenicima koji ne učestvuju u aktivnostima.
Nastavni materijali	Kopija tabele za unošenje bilješki na školskom igralištu, olovke.
Metodi	Grupe po četvoro.

Popratne informacije

Kvantitativno i kvalitativno istraživanje na nivou osnovne škole

Kvantitativni metod sakupljanja podataka – statistika – podučava se u školama iz nekoliko razloga: koristan je za svakodnevni život, ima korisnu ulogu u drugim disciplinama i promoviše kritičko razmišljanje kad god se koriste stvarni podaci.

Podučavanje statistike u osnovnoj školi obično se odvija kroz kombinaciju sa prirodnim naukama ili kroz nastavni program matematike. U mnogim slučajevima, podučavanje kvantitativnog metoda sakupljanja podataka ostaje na instrumentalnom nivou u osnovnoj školi i vrlo rijetko uključuje analizu i tumačenje prikupljenih podataka. Radi promocije procesa kritičkog razmišljanja i rezonovanja, podučavanje kvantitativnog metoda ne bi trebalo da ostane samo na prezentiranju rezultata putem grafikona i dijagrama. Ključno je da se fokusira na povezivanju metoda prikupljanja podataka s onim što je otkriveno i da se dobijeni rezultati protumače.

Kako bi se podstaknuo taj postupak na nivou osnovne škole, dodavanje kvalitativnog istraživanja pomaže učenicima da steknu uvid u to šta dovodi do podataka koji su prikupljeni i koji su ključni pojmovi. U ovom kontekstu, predlaže se da se dopusti učenicima da imaju vlastite ideje o pitanjima za intervju. Na taj način možemo kod učenika razviti stvarno razumijevanje za probleme koji se istražuju. U sljedeće dvije lekcije, ključni elementi su korišćenje stvarnih podataka iz svakodnevnih života učenika i tumačenje rezultata.

Opis lekcije

Nastavnik dijeli učenike u grupe od po četiri. Za njihovo istraživanje, svaka se grupa fokusira na jedan aspekt onoga što se događa na školskom igralištu za vrijeme odmora.

Primjeri aspekata koje se mogu istraživati:

- Broj učenika i učenica koje učestvuju u aktivnostima;
- Sportske aktivnosti koje se odvijaju;
- Druge igre koje se odvijaju;
- Teme koje se raspravljaju;
- Različite aktivnosti mladih i starijih učenika.

Svakoj grupi će biti dodijeljen jedan aspekt istraživanja kako bi otkrili činjenice o manjinama i većinama u svojoj školi, grupa mora formulirati istraživačko pitanje na koje se žele fokusirati. Zapisuju svoje glavno pitanje na odštampani primjerak tabele za istraživanje.

Primjeri pitanja:

- „Koliko se dječaka i djevojčica bavilo nekim aktivnostima za vrijeme odmora?“
- „Koja se vrsta igre igrala za vrijeme odmora i ko ju je igrao?“

Dodatno, učenici bi trebalo da formulišu pitanja, ne više od pet, o svom aspektu istraživanja koja žele da postave ostalim učenicima na školskom igralištu.

Primjeri:

- „Šta mislite rade li to više djevojčice/dječaci?“
- „Zašto mislite da se manje djevojčica/dječaka igra toga?“
- „Šta biste promijenili?“

Za vrijeme velikog odmora, učenici izlaze na školsko igralište i provode istraživanje sa svojim grupama. U zavisnosti od organizacijskog nivoa razreda, rad bi trebalo da se podijeli unutar grupe (dva učenika bilježe kvantitativne rezultate, dok dvoje postavljaju kvalitativna pitanja i prave bilješke).

Nakon što je istraživanje kompletirano, učenici se vraćaju u svoje učionice i neko vrijeme raspravljaju rezultate istraživanja unutar grupe. Koji je njihov opšti utisak? Imaju li slične rezultate?

Lekcija 3

Je li to pošteno? (izvještaj)

Manjine i većine na školskom igralištu

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o podacima koje su sakupili i analiziraju i tumače svoje intervjue, dolaze do zaključka o manjinama i većinama u svojoj školi.
Nastavni zadaci	Pošto su sakupili sve podatke u kvantitativnom i kvalitativnom smislu, učenici analiziraju i tumače rezultate. Statistički obrađuju podatke i predstavljaju ih ostatku razreda.
Nastavni materijali	Bilješke iz druge lekcije, statistička tabela, bojice, poster, ljepilo.
Metodi	Grupe od četvero, prezentacije.

Opis lekcije

Učenici sjedaju skupa u svoje grupe i vade svoje bilješke iz prethodne lekcije.

Raspravljaju na koji način žele da predstavite rezultate svojih istraživanja. Nastavnik svakoj grupi dijeli veliki komad papira sa *flip chart*-a (učenici će koristiti taj papir da naprave poster).

Grupe potom rade na prezentacijama svojih rezultata. Rezultati bi trebalo da se podijele u tri velike cjeline na posteru:

- kvantitativni rezultati (statistički pregled);
- kvalitativni rezultati (rezultati iz intervjua);
- interpretacija i moguća rješenja.

Mogući izgled postera:

Istraživačko pitanje:
1. Statistika <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; width: 80px; height: 80px; margin: 10px;"></div> <div style="border: 1px solid black; width: 80px; height: 80px; margin: 10px;"></div> </div>
2. Šta učenici misle – <i>Nije pošteno da...</i> – <i>Mislim da bi trebali...</i> – –
3. Šta to znači? – <i>Više prostora za sport?</i> – <i>Fudbal i za djevojke?</i> – –

Dok učenici rade na svojim posterima, nastavnik bi trebalo da hoda okolo po razredu i daje kratke napomene o specifičnim pitanjima i/ili rezultatima.

Kad su sve grupe završile sa radom, svaka grupa će dobiti pet minuta da predstavi svoj rad. Potom bi svi posteri trebalo da se prikažu u školi, poželjno bi bilo da je to mjesto gdje ostali učenici mogu da dođu i da ih pogledaju.

Varijacija:

Tumačenja i rješenja učenika trebalo bi da budu predmet dalje rasprave oko istraživanja i mogućih posljedica koje bi iz njega mogle proizaći, i to ne samo za razred već i za cijelu školu. Prezentacija na vijeću učenika, roditeljskom sastanku ili na nastavničkom vijeću mogla bi dovesti do promjena u statusu manjina/većina u školi.

Lekcija 4

Matrica moći

Manjine i većine u našoj školi

Vaspitno-obrazovni ciljevi	U plenarnoj raspravi, učenici postaju svjesni da postoje različite manjine kao i većine u njihovoj državi. Shvataju da osjećaj isključenosti može biti rezultat ne samo načina na koji ostali članovi društva posmatraju tebe, već i načina na koji te posmatraju članovi tvoje grupe.
Nastavni zadaci	Učenicima se predočavaju različite kartice koje prikazuju grupe unutar društva – neke se smatraju manjinama, a neke većinama. Slažu kartice prema tome šta misle da li grupa pripada manjini ili većini. Dodjeljuju grupama kartice moći (sa jakom ili slabom moći). U plenarnoj sjednici raspravljaju koje učinke te kartice mogu imati na manjinu ili većinu.
Nastavni materijali	Kartice s riječima, kartice moći.
Metodi	Plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenici sjedaju u krug. Trebalo bi da bude dovoljno prostora u sredini da se svi mogu međusobno vidjeti.

Nastavnik u sredinu kruga stavlja kartice s riječima na kojima su nalaze nazivi raznih društvenih grupa. Neke od grupa bi trebalo da budu manjine, a neke većine. Bilješka: važno je da manjine nijesu bez uticaja u društvu!

Primjeri:

- djeca;
- osobe s invaliditetom;
- političari;
- osobe s različitim bojom kože;
- huligani;
- skejteri;
- izuzetno religiozni ljudi koji svoju vjeru pokazuju tako što se drugačije odijevaju;
- sveštenici i časne sestre;
- starije osobe;
- manjine specifične za određene države Romi, Sinti, Ashkali, itd.;
- menadžeri;
- radnici;
- domaćice;
- doktori;
- muškarci;
- žene.

Učenici bi trebalo da pogledaju različite kartice. Potom bi svaki trebalo da uzme jednu i bez riječi ih sortiraju prema tome posmatraju li te grupe kao manjine ili većine. Ovo bi trebalo da bude prvi korak započinjanja sa „matricom moći“. Učenici uzimaju kartice jedno po jedno.

Kao drugi korak, matrica će se nastaviti na način što će učenici dodjeljivati nivo uticaja raznim manjinama i većinama. Biće zanimljivo za učenike da vide kako manjine mogu takođe da budu jako uticajne u društvu.

Primjer matrice:

Uticaj	Manjine	Većine
Izuzetno jak uticaj		
Jak uticaj		
Srednji uticaj		
Slab uticaj		
Bez uticaja		

Pošto je matrica kompletirana, učenici raspravljaju učinke raznih uticaja koje određene grupe mogu imati. Zadatak je nastavnika da usmjerava raspravu i da na senzibilizovani način uzme u obzir prethodne stavove i čvrsto uvriježena mišljenja.

NASTAVNA JEDINICA 4

KONFLIKT

Osnovni nivo

Pravila pomažu u rješavanju konflikta

4.1 Sve je ok! Zaista? Koje probleme i konflikte možemo uočiti u našem razredu?

4.2 Tako mi to radimo

Koja rješenja imamo za probleme?

4.3 Spisak ideja

Kojim je od rješenja sklonija većina?

4.4 Naš skup pravila

Kako formulišemo naša uobičajena pravila?

Nastavna jedinica 4: Ključni koncept – „Konflikt” (za osnovni nivo)

Osnovne informacije za nastavnike: Rješavanje konflikta na nivou osnovne škole

Svakodnevni školski život pruža mnogo primjera konfliktnih situacija. Većina konflikata temelji se na opštim stavovima učenika i na njihovoj nemogućnosti da se nose s pritiskom. Primjeri konfliktnih situacija:

- oduzimanje nečijih stvari;
- slučajno guranje ili dodirivanje;
- ići nekome na živce;
- ne dati mira ostalim kolegama u razredu;
- maltretirati jedni druge;
- teški oblici mobinga ili fizičkog/emocionalnog nasilja.

Učenici na nivou osnovne škole koriste strategije rješavanja konflikta koje su drugačije od strategija odraslih. Strategije isto tako variraju zavisno od doba osnovnoškolaca. Mlađi učenici primjenjuju strategije koje uključuju fizičke reakcije (udaranje, itd.), agresivne reakcije, glasnu verbalnu argumentaciju, traženje pomoći od odraslih, odlazanje s mjesta konflikta, popuštanje i rezigniranost, praviti se da se ništa nije dogodilo, ili učiniti neki simboličnu gest (kao što je rukovanje, dar itd.).

Stariji osnovnoškolci (stari 10 godina i više) koriste drugačije strategije rješavanja konflikta, kao što su: ignorisanje konflikta, razgovaranje jedni s drugima, traženje zajedničkog rješenja tako što se sagledaju obje perspektive, odgonetnuti ko je u pravu i ko je stoga „dobio“, pregovaranje dok svi ne budu zadovoljni s rješenjem.

Stručnjaci razlikuju tri glavna tipa rješavanja konflikta:

- fizičko rješavanje konflikta;
- jednostrano rješavanje konflikta (praviti se da se ništa nije dogodilo ili učiniti neki simbolični gest);
- kooperativno rješavanje konflikta (refleksivno razmišljanje ili sposobnost razmatranja dviju perspektiva).

Lekcije u ovoj nastavnoj jedinici uzimaju u obzir te strategije rješavanja konflikta i temelje se na uvidima u razvojnu psihologiju. One su ključni element u pomoći učenicima da razviju razumijevanje individualnih kao i opštih društvenih problema i konflikata, i pomažu im da uoče razliku između javnih i privatnih dobara. Rješenja problema uticaće na veću grupu ljudi ukoliko su problemi dio kategorije opštih društvenih problema i konflikata i na isti bi način rješenje individualnog problema ili konflikta trebalo da utiče na pojedinca i nikog više.

U osnovnoj školi, konflikti koji su gore opisani često su posljedica infrastrukture (nema dovoljno prostora), pola (odnosi dječaci-djevojčice), zajedničkog rada (različito tempo rada, različiti nivoi, itd.) ili kao rezultat socijalnog ponašanja (ne dopuštanje nekome da završi sa svojim govorom). Kad se ove lekcije budu primjenjivale nastavnici moraju biti svjesni da stvari koje su teške za razred nijesu nešto što se može obraditi u samo jednoj lekciji. Uprkos dogovoru oko pravila razredne komunikacije, problemi i konflikti i dalje se događaju. Stoga, konflikti i rješavanje konflikta, a ujedno i osviještenost o problemima koje se odvijaju u svakodnevnom školskom životu, stvari su na koje treba često reagovati. Ukoliko učenici postanu aktivni učesnici u raspravi o uspostavljanju pravila, jedino će se tad moći identifikovati s pravilima.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste da se podrži razvoj kompetencija u tri područja. Ova nastavna jedinica ima sljedeći profil kompetencija:

Kompetencije u		
... političkoj analizi i procjeni	... korišćenju metoda	... donošenju političkih odluka i djelovanju
***	***	***

Nastavna sredstva

U ovoj jedinici koristiće se sljedeća nastavna sredstva iz nastavnog kompleta za učenike. Nastavnik mora da odluči hoće li nekim ili svim učenicima trebati dodatna priprema za rad sa ovim sredstvima.

- 0 Istraživanje u biblioteci
- 0 Istraživanje pomoću interneta
- 0 Provođenje intervjua i anketa
- 0 Tumačenje slika
- x Mentalne mape
- 0 Izrada postera
- 0 Održavanje izložbi
- x Planiranje i održavanje prezentacija
- 0 Pripremanje slajdova ili *powerpoint* prezentacije
- 0 Pisanje novinskih članaka
- 0 Izvođenje predstava
- x Održavanje debata

Nastavna jedinica 4: Konflikt

Pravila pomažu da se riješe konflikti: Rješavanje konflikta na nivou osnovne škole

Naziv lekcije	Vaspitno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metodi
Prava lekcija: Sve je ok! Stvarno	Učenici razvijaju razumijevanje javnih i privatnih dobara identifikujući i razlikujući probleme koje uočavaju u razredu.	Učenici sakupljaju probleme (u mentalnoj mapi) i kvalifikuju ih u kategorije opštih problema i pojedinačnih problema.	Mali komadi papira, olovka, informacija o klasifikaciji u dvije kategorije problema.	Individualni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 2: Tako mi to radimo	Učenici razmišljaju o mehanizmima rješavanja konflikta i razvijaju razumijevanje raznih gledišta i različitih ličnosti i ponašanja.	Učenici daju svoja mišljenja o problemima i predlažu rješenja.	<i>Flip chart</i> , olovke.	Grupni rad.
Lekcija 3: Spisak ideja	Učenici uče kako da formiraju argumente u debati. Vježbaju raspravljanje za i protiv u raspravi i shvataju funkcionisanje većine.	Učenici prezentiraju predloge za rješenja i odlučuju o listi zajedničkih pravila u razredu.	<i>Flip chart</i> , olovke.	Plenarna rasprava.
Lekcija 4: Skup naših pravila	Učenici razvijaju zajedničko razumijevanje i uče kako se identifikovati sa zajedničkim dogovorom.	Učenici zapisuju zajednička pravila i potpisuju ih. Raspravljaju o mehanizmima kontrole i mogućim posljedicama.	<i>Flip chart</i> , olovke.	Plenarna rasprava.

Lekcija 1

Sve je ok! Stvarno!?

Koji problemi/konflikti se mogu uočiti u razredu?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici razvijaju razumijevanje javnih i privatnih dobara identifikujući i razlikujući probleme koje uočavaju u razredu.
Nastavni zadaci	Učenici sakupljaju probleme (u mentalnoj mapi) i kvalifikuju ih u kategorije opštih problema i pojedinačnih problema.
Nastavni materijali	Mali komadi papira, olovka, informacija o klasifikaciji u dvije kategorije problema.
Metodi	Individualni rad, plenarna rasprava.

Opis lekcije

Nastavnik zapisuje naslov lekcije „Sve je u redu! Stvarno?“ na tablu. Učenici dobijaju zadatak da razmisle o svim stvarima za koje smatraju da nijesu u redu u razredu. Kada im se da taj zadatak, nastavnici bi trebalo da istaknu različita područja u kojima mogu nastati problemi:

- prilikom saradnje s kolegama iz razreda;
- između djevojčica i dječaka;
- kada se stvari dijele – poput istog stola i iste sobe;
- biti s nekim prijateljem.

Učenici zapisuju probleme i konflikte kojih se sjete na male komadiće papira i onda pojedinačno izlaze i zapisuju ih na tablu.

Pošto što su se svi komadići papira stavili na tablu, učenici sjedaju u krug ispred table.

Sljedeći korak, nastavnik bi trebalo da istakne da postoje dva tipa problema – individualni problemi i zajednički problemi. Nastavnik iznosi nekoliko primjera za svaki tip: na primjer, velika buka u razredu bila bi zajednički problem, ali ne dati dovoljno prostora za stolom trebao bi biti pojedinačni problem. Nastavnik pregleda probleme koji su na tabli i pokušava da navede učenike da razvrstaju probleme u pravilne kategorije. Kako bi učenici to i učinili, nastavnik je pripremio dva lista papira s kratkim objašnjenjem o „zajedničkim problemima i konfliktima“ i „individualnim problemima i konfliktima“. Nastavnik ih lijepi na vrh table kako bi se formirale dvije kolone.

Pošto što su učenici završili sa sortiranjem problema i konflikta, nastavnik započinje raspravu o tome koji se od problema mogu jednostavno riješiti.

Lekcija 2

Tako mi to radimo

Koja rješenja imamo za probleme?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o mehanizmima za rješavanje konflikta i razvijaju razumijevanje raznih gledišta i različitih ličnosti i ponašanja
Nastavni zadaci	Učenici daju svoja mišljenja o problemima i predlažu rješenja.
Nastavni materijali	<i>Flip chart</i> , olovke.
Metodi	Grupni rad.

Opis lekcije

Nastavnik ponovno predstavlja listu problema i konflikata iz prve lekcije. Učenici sjedaju u grupama od po četiri. Učenici biraju dva problema i konflikta s liste za rad u svojoj grupi.

Svaka grupa radi na dva problema ili konflikta.

Učenici raspravljaju o različitim idejama za rješavanje konflikta i problema i kako bi rješenje uticalo samo na ciljanu grupu ili osobu (zavisno od toga spada li problem u kategoriju zajedničkog ili individualnog problema).

Učenici bilježe svoje ideje i ilustriraju ih na posteru sa dva problema ili konflikta i mogućim načinima za njihovo rješavanje. Označavaju rješenja kojima su skloniji kao grupa.

Lekcija 3

Spisak ideja

Kojim rješenjima je sklonija većina?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici uče kako da formiraju argumente u debati. Vježbaju raspravljanje za i protiv u raspravi i shvataju funkcionisanje većine.
Nastavni zadaci	Učenici prezentiraju prijedloge za rješenja i odlučuju o listi zajedničkih pravila u razredu.
Nastavni materijali	<i>Flip chart</i> , olovke
Metodi	Plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenici uzimaju postere koje su napravili u drugoj lekciji i predstavljaju ih pred cijelim razredom. Isto tako označavaju koja rješenja za dva problema ili konflikta smatraju najprikladnijima, a ujedno iznose razloge zbog čega su tako odlučili.

Poslije svake prezentacije, učenici predstavljaju svoje postere na zidu.

U razredu od 25 učenika, otprilike šest grupa će prezentirati svoja rješenja i shodno tome govoriće se o dvanaest problema ili konflikata. Pošto sve grupe prezentiraju svoje ideje, učenici bi trebalo da glasaju o različitim rješenjima.

Svakom rješenju dodjeljuje se broj od jedan do pet (pretpostavljajući da nijesu iznijeli više od pet rješenja za jedan problem ili konflikt). Kako bi glasali, učenicima su date kartice sa brojevima od jedan do pet. Za svaki problem ili konflikt, učenici mogu glasati tako da podignu karticu sa brojem kojeg namjeravaju dati rješenju. Nastavnik sabira podignute kartice i utvrđuje pobjedničko rješenje.

Pošto su se sva rješenja problema i konflikata ocijenila, učenici bi trebalo da zajednički razmisle o rezultatima i o činjenici da je većina odlučila o rješenju.

Lekcija 4

Naš skup pravila

Kako formulišemo naša zajednička pravila?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici razvijaju zajedničko razumijevanje i uče kako se identifikovati sa zajedničkim dogovorom.
Nastavni zadaci	Učenici zapisuju zajednička pravila i potpisuju ih. Raspravljaju mehanizme kontrole i moguće posljedice.
Nastavni materijali	<i>Flip chart</i> , olovke.
Metodi	Plenarna rasprava.

Opis lekcije

Pošto što su svi učenici glasali o različitim rješenjima za iznesene probleme ili konflikte, učenicima se daje zadatak da probleme i konflikte zapišu i naprave „ugovor“ o pravilima koje mogu svi potpisati.

U plenarnoj raspravi učenici razgovaraju o tome na koji način žele da naprave ugovor. Hoće li ga napraviti u obliku postera, ili ga napisati na listu papira A4 formata, ili pak možda da bude zamotan i zapečaćen? Trebalo bi da se usaglase oko oblika koji im se sviđa, a ukoliko je potrebno i većinskom odlukom.

Učenici su slobodni da dizajniraju ugovor o pravilima na koji god način žele, sve dok se ne ispune sljedeći kriterijumi:

- Sva rješenja o kojima su se složili moraju se zapisati u obliku izjava.
- Svi učenici trebalo bi da potpišu ugovor ispod tih izjava.
- Mjesto i datum potpisa ugovora trebalo bi da se naznači.

Pošto je ugovor napisan i potpisan, učenici bi trebalo da raspravljaju o tome šta će se dogoditi onoj osobi koja bude prekršila jedno od pravila. Hoće li biti nekih posljedica? Ako hoće, koje vrste posljedica? Ko će kontrolisati primjenu pravila? Je li to svačija odgovornost? Jesu li specijalne osobe odgovorne za to? Hoće li to biti korisno ili kontraproduktivno?

Mogući korak: posljedice kršenja pravila dodate su u ugovoru (kao prilog).

NASTAVNA JEDINICA 5

PRAVILA I PROPISI

Osnovni nivo

Osnova zajedničkog života

5.1 Zašto su nam potrebna pravila i propisi?

Koje su vrste školskih pravila neophodne za učenje, život i zajedničko igranje u školi?

5.2 Šta se dogodi ako... ?

Nepoštovanje pravila ima posljedice

5.3 Naša nova školska pravila

Stvaranje zajedničkog ugovora

5.4 Kampanja za naša nova školska pravila

Ocjenjivanje školskih pravila i njihovo predstavljanje

Nastavna jedinica 5: Ključni koncept – „Pravila i propisi” (za osnovni nivo)

Osnovne informacije za nastavnike: dogovor oko osnovnih demokratskih principa – naša nova školska pravila

Tokom nekoliko prethodnih godina vodila se diskusija o demokratskim principima. Šta je demokratija prema današnjem shvatanju? Postoje li loše ili dobre demokratije? Je li dovoljno da država ima demokratski ustav? Mnoge grupe ljudi i stranke nazivaju se demokratskim i imaju riječ „demokratija“ u svojim nazivima. Šta to znači? Šta to predstavlja članovima tih grupa? U principu, jasno je da se demokratija ne može nametnuti. Demokratiji treba pravni okvir, ustav i razne dodatni dogovori kako bi funkcionisala. Ona će jedino biti djelotvorna ako ljudi odluče da aktivno participiraju u svom društvu. Participacija može biti u raznim oblicima, u raznim područjima i na razne načine u raznim državama. U osnovi, demokratija znači da ljudi donose zakone prema kojima žele da žive. Idealno bi bilo da što više ljudi učestvuje u tim procesima. Šta želimo da regulišemo? Ko se mora pridržavati tih pravila? Zašto nam je potrebno to pravilo? Kako se nosimo s povredama pravila i zakona? U ovoj nastavnoj jedinici, učenici ne samo da uče o važnim principima demokratije, već im se pruža praktično iskustvo demokratije. Iskustvo pokazuje da učenici postaju svjesniji i odgovorniji ako su integrisani u postupak donošenja odluka. Grupa ljudi koja zajednički živi i provodi vrijeme zajedno razvija pravila koja upravljaju njihovim zajedničkim životom. Djeca i adolescenti provode više vremena u školi nego bilo gdje drugo. U ovoj nastavnoj jedinici postaje jasno da je škola mjesto učenja u kojoj mnogi ljudi s različitim potrebama „žive i uče“ zajedno i da taj zajednički život mora biti regulisan na neki način. Konflikti, koji su sasvim prirodni, moraju da se riješe i interesi različitih manjina moraju da se štite. Demokratija se često zamjenjuje sa idejom da svi mogu raditi šta žele. Pojedinci se zalažu za svoje potrebe zato što je to njihova ideja slobode. Takav koncept nije u skladu s principima demokratije. Demokratija se temelji na ideji da se pravila i propisi donose kroz participatorni proces koji je transparentan za svakoga. Ta pravila i propisi takođe se mogu promijeniti. Ti principi predmet su razmatranja u sledećoj nastavnoj jedinici.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste da se podrži razvoj kompetencija u tri područja. Ova nastavna jedinica ima sljedeći profil kompetencija:

Kompetencije u		
... političkoj analizi i procjeni	... korišćenju metoda	... donošenju političkih odluka i djelovanju
**	*	***

Nastavna sredstva

U ovoj jedinici koristiće se sljedeća nastavna sredstva iz nastavnog kompleta za učenike. Nastavnik mora da odluči hoće li nekim ili svim učenicima trebati dodatna priprema za rad sa ovim sredstvima.

- Istraživanje u biblioteci
- Istraživanje pomoću interneta
- Provođenje intervjua i anketa
- Tumačenje slika
- Mentalne mape
- Izrada postera
- Održavanje izložbi
- Planiranje i održavanje prezentacija
- Pripremanje slajdova ili *powerpoint* prezentacije
- Pisanje novinskih članaka
- Izvođenje predstava
- Održavanje debata

Nastavna jedinica 5: Pravila i zakon

Osnova zajedničkog života

Dogovori o fundamentalnim principima demokratije – naša nova školska pravila

Lekcija	Vaspitno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metodi
Lekcija 1: Zašto su nam potrebni zakoni i pravila?	Učenici razmišljaju o svojim stavovima u pogledu postojećih pravila. Raspravljaju o važnosti postojanja pravila za život i zajednički rad. Razvijaju razumijevanje za nužnost postojanja pravila.	Učenici učestvuju u jednoj simulaciji i uviđaju svrhu pravila. Stvaraju spisak i razmjenjuju ideje o nužnosti postojanja pravila. Učenici povezuju školska pravila sa njihovim pravima i odgovornostima u školi.	Mekane loptice, <i>flip chart</i> , olovke, materijali, Spisak školskih pravila	Grupni rad, plenarna rasprava, rad u parovima.
Lekcija 2: Šta se događa ako...?	Učenici razmatraju posljedice kršenja zakona. Razmišljaju o školskim pravilima i njihovom odnosu prema jednakosti, poštenju, participaciji i poštovanju.	Učenici vježbaju svoje uloge u kojima se krše školska pravila. Analiziraju postojeća školska pravila i raspravljaju i bilježe stvarne i moguće posljedice njihovog kršenja. Ukazuju na to šta bi htjeli da promijene u školskim pravilima, zašto bi ih promijenili i kako.	Naljepnice, olovke, <i>flip chart</i> , Spisak školskih pravila za svaku grupu, verzija školskih pravila napisana velikim slovima na <i>flip chart</i> -u ili tabli.	Igranje uloga u grupama, plenarna rasprava, grupni rad.
Lekcija 3: Naša nova školska pravila	Učenici uče kako da rade na zajedničkoj listi pravila koja je obavezujuća za svakoga u školi. Raspravljaju o realističnim načinima integracije tih pravila u svakodnevni školski život.	Učenici postižu dogovor o pravilima koja je usvojila većina i raspravljaju o mogućnostima integracije mišljenja manjine.	<i>Flip chart</i> , olovke, glasačke kartice, Spisak školskih pravila na <i>flip chart</i> -u ili tabli, listići papira.	Grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 4: Kampanja za naša nova pravila	Učenici shvataju koji su važni kriterijumi za dobre zakone. Uče kako sprovoditi kampanju za nova školska pravila.	Učenici sakupljaju razne kriterijume za dobra pravila. Testiraju svoja nova pravila prema tim kriterijumima. Zapisuju konačnu verziju ugovora i potpisuju je. Predstavljaju svoj dogovor ostalim razredima u školi.	<i>Flip chart</i> , materijali, papir olovke, primjerak ugovora za druge razrede, rezultat izlaganja ideja iz prve lekcije.	Rad u parovima, plenaran rasprava, prezentacija drugim razredima.

Lekcija 1

Zašto su nam potrebni zakoni i pravila?

Koja je vrsta pravila nužna za učenje, život i zajedničko igranje u školi?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o svojim stavovima u pogledu postojećih pravila. Raspravljaju o važnosti postojanja pravila za život i zajednički rad. Razvijaju razumijevanje za nužnost postojanja pravila.
Nastavni zadaci	Učenici učestvuju u jednoj simulaciji i uviđaju svrhu pravila. Stvaraju spisak i razmjenjuju ideje o nužnosti postojanja pravila. Učenici povezuju školska pravila sa njihovim pravima i odgovornostima u školi.
Nastavni materijali	Mekane loptice, <i>flip chart</i> , olovke, materijali, spisak školskih pravila
Metodi	Grupni rad, plenarna rasprava, rad u parovima.

Opis lekcije

Razred igra igru „Pogodi moja pravila”. Nastavnik dijeli razred na dvije ekipe i objašnjava učenicima da će igrati igru i da moraju pogoditi pravila.

Objašnjenje:

- svaka ekipa može postići gol ubacanjem lopti kroz prostor koji je označen za postizanje gola;
- samo nastavnik zna pravila;
- nastavnik neće objasniti pravila niti učenici smiju pitati koja su pravila;
- kada prekrše neko pravilo, učenici moraju sjesti;
- cilj igre je da učenici postignu gol a da ne prekrše pravila; zadatak učenika je da uvide koja su to pravila kako ih ne bi prekršili.

Pravila su:

- svako može igrati igru;
- samo dječaci mogu udariti loptu;
- učenici koji imaju ime koje počinje sa slovom „A“ ne smiju trčati;
- niko se ne smije kretati s loptom;
- nasilje nije dozvoljeno.

Prve dvije minute igra se igra na način da se koriste samo prva dva pravila. Poslije toga koriste se i ostala pravila i cijela igra traje oko pet minuta.

Pošto je igra završena, nastavnik okuplja učenike i s njima raspravlja sljedeće:

- Kako vam se igra čini? Je li bila dobra? Loša? Poštena?
- Kako ste znali da postoje neka pravila?
- Šta ste osjećali o tome što postoje određena pravila?

Nastavnik podstiče učenike na izlaganje ideja i da zabilježe svoje odgovore na *flip chart-u* ili na tablu. Pitanje je „Zašto su nam potrebna pravila u školi?“ Zavisno o odgovorima koje daju učenici

nastavnik može nešto napisati na *flip chart-u* ili tabli. Glavni kriterijumi u uslovima „jednakosti“, „participacije“, „poštenja“ i „poštovanja“ trebalo bi da budu zabilježeni na tablu do kraja časa. Nastavnik bilježi rezultate izlaganja ideja koje će se koristiti u četvrtoj lekciji.

Pravila mogu postojati u školi jedino ako učenici imaju prava i odgovornosti. Učenicima je dat zadatak bilježenja njihovih prava i odgovornosti u školi i njihovog upoređivanja sa školskim pravilima. Učenici rade u parovima i bilježe svoja vlastita prava, odgovornosti i pravila u svoje radne listove. Oni izlažu svoje materijaleraadne listove na *flip chart-u* ili tabli.

Pošto što su svi radni listovi izloženi, svi učenici pregledaju ono što je izloženo i odgovaraju na pitanja svojih kolega.

Lekcija 2

Šta se događa ako...?

Nepoštovanje pravila ima svoje posljedice

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici raspravljaju o poslasticama kršenja pravila. Razmišljaju o školskim pravilima i njihovoj vezi sa principima poštenja, jednakosti, participacije i poštovanja.
Nastavni zadaci	Učenici igraju uloge u kojima krše školska pravila. Analiziraju postojeća školska pravila i bilježe stvarne i moguće posljedice njihovog kršenja. Prave bilješke o tome šta bi trebalo mijenjati u školskim pravilima, zašto bi ih mijenjali i kako.
Nastavni materijali	Naljepnice, olovke, <i>flip chart</i> , spisak školskih pravila za svaku grupu, verzija školskih pravila koja su pisana velikim slovima na <i>flip chart</i> -u ili tabli.
Metodi	Igranje uloga u grupama, plenarna rasprava, grupni rad.

Opis lekcije

Učenici formiraju grupe od četiri. Glume situacije u kojima se krše školska pravila. Grupe raspravljaju o pravilima prije igranja uloga. Uloge mogu biti:

- igranje fudbala;
- loše ponašanje u zajednici;
- igranje kompjuterskih igrica;
- loše ponašanje na školskom igralištu;
- razgovaranje tokom nastave;
- tuča s drugima;
- itd.

Za svako prekršeno pravilo, učenici bilježe posljedice ili ako ih nije bilo – moguće posljedice. Grupe prave bilješke i vraćaju se u plenarnu raspravu.

U plenarnoj raspravi, raspravljaju se sljedeća pitanja:

- Na koji način pravila podržavaju naša prava i odgovornosti i pomažu nam da zajednički živimo bezbjedno, pravedno i dobro?
- Zašto su nam potrebna pravila?
- Kako svi znamo koja su to pravila?
- Jesu li ta pravila pravedna?
- Jesu li to situacije u kojima se pravila mijenjaju?
- Ko bi trebalo da donosi pravila i zašto?
- Šta se događa ako ne poštujemo pravila i zašto?

Poslije rasprave, učenici se vraćaju u svoje grupe od četiri. Raspravljaju žele li nešto promijeniti u postojećim školskim pravilima. Dolaze do grupnog zaključka i ističu šta žele promijeniti tako što lijepe svoje predloge na verziju školskih pravila koja su napisana na *flip chart*-u ili tabli.

Lekcija 3

Naša nova školska pravila

Pisanje zajedničkog ugovora

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici uče kako da rade na zajedničkim pravilima koja obavezuju svakoga u školi. Učenici raspravljaju o realističnim načinima integracije tih pravila u svakodnevni život škole.
Nastavni zadaci	Učenici dolaze do zajedničkog dogovora oko pravila koja su bila usvojena i raspravljaju mogućnosti za uključivanje mišljenja manjine.
Nastavni materijali	<i>Flip chart</i> , olovke, glasački listovi, spisak školskih pravila na <i>flip chart-u</i> , tabli ili listovima papira .
Metodi	Grupni rad, plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenici sjede u krugu ispred *flip chart-a* ili table na kojima su pravila napisana velikim slovima. Na tabli se još uvijek nalaze naljepnice koje pokazuju koje stvari bi razne grupe voljele da promijene u pravilima. Nastavnici započinju raspravu.

- Šta učenici misle o predloženim promjenama?
- Slažu li se sa predlozima?
- Koliko je od njih saglasno? Većina?
- Šta se događa s manjinom? Može li se postići kompromis?

Učenici nastavljaju rad u grupama od četvero. Rade na jedinstvenom pravilu koje će biti promijenjeno i pokušavaju ga preformulisati. Zapisuju ga na list papira i lijepe na *flip chart* ili tablu.

Kad su svi prijedlozi zalijepljeni na *flip chart* ili tablu, vrijeme je za učenike da glasaju. Svaki učenik bi trebalo da uzme glasački listić. Nastavnici će pročitati svako pravilo. Učenici glasaju putem svojih listića, tako što navedu slažu li se, jesu li protiv, ili pak neodlučni.

Stvari koje ne prihvati većina ponovno se raspravljaju.

Na kraju postupka, nova školska pravila se zapisuju na list papira.

Lekcija 4

Kampanja za naša nova školska pravila

Evaluacija novih pravila i njihova prezentacija

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici shvataju koji su važni kriterijumi za dobra pravila. Uče kako zagovarati uvođenje novih školskih pravila.
Nastavni zadaci	Učenici sakupljaju različite kriterijume za dobra pravila. Testiraju svoja nova pravila prema raznim kriterijumima. Zapisuju završnu verziju i potpisuju je. Prezentiraju svoj dogovor ostalim razredima u školi.
Nastavni materijali	<i>Flip chart</i> , materijali, papir, olovke, kopija dogovora za ostale razrede, rezultat izlaganja ideja iz prve lekcije.
Metodi	Rad u parovima, plenarna rasprava, prezentacija ostalim kolegama u razredu.

Opis lekcije

Nastavnici predstavljaju rezultate izlaganja ideja iz prve lekcije (kriterijumi za pravila). Učenicima se dodjeljuje zadatak da testiraju svoja nova pravila prema tim kriterijumima. Rade u parovima i popunjavaju materijale.

Učenici se vraćaju u plenarnu sjednicu i prezentiraju svoje analize. Postoje li neke velike promjene u pravilima? Ako postoje, te promjene bi trebalo unijeti u dogovor.

Učenici kopiraju svoja pravila za prezentaciju u razredima.

Nastavnici dijele učenike u grupe od po četvoro. Grupe bi trebalo da odu u različite razrede i prezentiraju svoja nova školska pravila.

Ključno je da se unaprijed objasni proces odlučivanja. Šta će učiniti učenici u drugim razredima? Trebaju li oni procijeniti nova školska pravila? Šta se dalje događa?

Grupe predstavljaju svoje prezentacije novih školskih pravila, uključujući iznošenje razloga zbog kojih su stara pravila promijenjena. Potom idu u druge razrede i daju svoje prezentacije.

Poslije prezentacija, učenici daju kratki izvještaj u plenarnoj raspravi.

NASTAVNA JEDINICA 6

MOĆ I VLAST

Osnovni nivo

Ja sam šef! Jesam li?

6.1 Super junak?

Koji bi položaj trebalo da ima predstavnik razreda?

6.2 Dobri momci, loši momci?

Koji je položaj političara u demokratiji?

6.3 Jedna osoba radi sve, a drugi ne rade ništa?

Ko će glumiti koju ulogu u predstavničkom sistemu?

6.4 Podjela moći

Koji kriterijumi definišu predstavnički sistem?

Nastavna jedinica 6: Ključni koncept – „Moć i vlast” (za osnovni nivo)

Osnovne informacije za nastavnike: legitimna moć – princip delegiranja na nivou osnovne škole

Učenici koji su stariji od deset godina sposobni su da misle o apstraktnim stvarima. Prepoznaju i razvijaju strukture u svom okruženju i sposobni su da naprave razliku između vlastitih interesa i interesa drugih. U procesu odrastanja sve više i više postaju sposobni da misle apstraktno.

Pošto navrše deset godina, učenici shvataju odnos između prostora i vremena, te ujedno razvijaju sposobnost izražavanja i uočavanja osjećaja i prepoznavanja normi. U tim godinama, učenici su već upoznali svoje okruženje u kojem žive i počinju iskazivati interes za proučavanje nepoznatog. Njihova percepcija socijalnih sistema (udruženja, klubova, grupa mladih, itd.) postaje detaljnija i stoga postaju jače motivisani i uključeni u odbranu drugih ljudi i lobiranje za svoje interese.

Život u školskom razredu i školi postaje sve važniji. Na koji je način organizovan zajednički život u školi? Koja su pravila važna? Ko stvara ta pravila i ko odlučuje o njima? Ko može promijeniti ta pravila?

U potrazi za odgovorima na ta pitanja, nije samo važno upoznati politički sistem zajednice ili, u širem smislu, države, već je isto tako važno biti sposoban za uticanje na strukture i procese unutar zajednice – drugim riječima, za život u demokratiji.

Posebno na nivou srednje škole, učešće u iniciranju participativnih, vanškolskih aktivnosti vrlo pozitivno utiče na razvojnu psihologiju djece. Učenici mogu prepoznati ciklus političkog procesa i shvatiti proces donošenja odluka. Štaviše, većina odluka važnih za učenike u tom dobu donosi se na nivou zajednice (kao što je kretanje, mjesta za razonodu, itd.). Učenici mogu postići važan uvid, ako se podstaknu da preuzmu društvenu odgovornost i ako se osjećaju odgovorni za dio svog školskog života. Suočavajući se s temama poput smjene i opoziva mogu steći konkretno iskustvo participacije i odgovornosti u svakodnevnom životu. Što više stvarnog iskustva učenici tog uzrasta mogu ostvariti i što više situacija mogu iskusiti, situacija koje im otvaraju mogućnosti da utiču na politički proces, to je veća vjerovatnoća da će učenici poslije učestvovati u procesu donošenja odluka i da će razviti osjećaj odgovornosti za društvo.

Moć i vlast – princip delegiranja – jedan je korak u podizanju svijesti o tome. Sljedeći niz lekcija sagledava politički proces u školi na način koji je analogan onome koji se odvija izvan škole. U tom smislu, izbor predstavnika razreda ne bi trebalo da bude izolovana aktivnost, već aktivnost koju bi trebalo koristiti kao model. Suprotno školskim aktivnostima poput simulacije izbora, gdje učenici glume političke izbore, izbor predstavnika razreda trebalo bi da ima značajan uticaj na svakodnevni školski život.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava podrška je u razvoju kompetencija na tri područja. Ova nastavna jedinica ima sljedeći profil kompetencija:

Kompetencije u		
... političkoj analizi i procjeni	... korišćenju metoda	... političko odlučivanju i djelovanju
**	***	**

Nastavna sredstva

U ovoj jedinici koristiće se sljedeća nastavna sredstva iz nastavnog kompleta za učenike. Nastavnik mora da odluči hoće li nekim ili svim učenicima trebati dodatna priprema za rad sa ovim sredstvima.

- 0 Istraživanje u biblioteci
- 0 Istraživanje pomoću interneta
- 0 Provođenje intervjua i anketa
- 0 Tumačenje slika
- 0 Mentalne mape
- 0 Izrada postera
- 0 Održavanje izložbi
- x Planiranje i održavanje prezentacija
- 0 Pripremanje slajdova ili *powerpoint* prezentacije
- 0 Pisanje novinskih članaka
- 0 Izvođenje predstava
- x Održavanje debata

Nastavna jedinica 6: Moć i vlast

Ja sam šef! Jesam li?

Legitimna moć – princip delegiranja na nivou osnovne škole

Naslov lekcije	Vaspitno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metodi
Lekcija 1: Superjunak?	Učenici razmišljaju o konceptu odgovornosti i autorizacije raspravljajući o položaju predstavnika razreda.	Učenici raspravljaju o odgovornosti, kompetencijama i položaju koje predstavnik razreda mora imati.	<i>Flip chart</i> , olovke, materijal, velika slika super junaka.	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 2: Dobri momci, loši momci...?	Učenici shvataju ideju da jedna osoba može predstavljati grupu ljudi. Razvijaju razumijevanje koncepta delegiranja moći i odgovornosti.	Učenici upoređuju svoje ideje sa šemom političkog predstavništva u demokratiji. Raspravljaju o svojim stavovima o političarima i upoređuju ih sa mišljenjima koje imaju drugih ljudi. Sprovode kraće intervjuue kako bi to napravili.	Šema političkog predstavništva, olovke, papir.	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 3: Jedna osoba radi sve, a drugi ništa ?	Učenici razmišljaju o odgovornostima i kompetencijama raznih položaja i shvataju proces izbora i njegove posljedice.	Učenici predstavljaju rezultate svojih intervjuua u razredu. Definišu odgovornosti i kompetencije različitih pozicija i biraju predstavnika razreda.	<i>Flip chart</i> , olovke, izborne kartice, Spisak učenika zainteresovanih za poziciju predstavnika razreda, odštampani primjerci radih listova.	Plenarna rasprava.
Lekcija 4: Podjela moći	Učenici se upoznaju sa konceptom reizbora i smjene. Razmišljaju o kriterijumima definisanja predstavničkog sistema.	Učenici raspravljaju i definišu kriterijume koji dozvoljavaju kontrolu djelovanja predstavnika razreda.	<i>Flip chart</i> , olovke.	Plenarna rasprava.

Lekcija 1

Super junak?

Koji bi položaj trebalo da ima predstavnik razreda?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o konceptu odgovornosti i vlasti tako što raspravljaju o položaju predstavnika razreda.
Nastavni zadaci	Učenici raspravljaju o odgovornostima, kompetencijama i o položaju koji bi trebalo da ima predstavnik razreda.
Nastavni materijali	<i>Flip chart</i> , olovke, materijal, velika slika jednog super junaka.
Metodi	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenicima se prezentira materijal „super junak“. Daje im se zadatak da ispune sve prazne govorne balončiće sa kompetencijama i odgovornostima koje predstavnik razreda mora posjedovati. Navedeni zadatak izvršavaju samostalno u vremenu od 10 minuta.

Pošto su završili zadatak, učenici se okupljaju u grupe od po četiri i raspravljaju o onome što su napisali u svojim materijalima. Dolaze do zaključka o najvažnijim karakteristikama, kompetencijama i odgovornostima koje predstavnik razreda mora posjedovati. Zapisuju svoje zaključke na komadiće papira.

Svaka grupa lijepi svoje stavove na sliku super junaka koja je postavljena na *flip chart* ili na tablu. Nastavnik potom započinje raspravu na osnovu sljedećih pitanja:

- Koja je najvažnija sposobnost koju mora imati predstavnik razreda?
- U kojim prilikama će predstavniku razreda trebati pomoć od drugih?
- Mora li predstavnik razreda biti super junak?
- U kojim će situacijama predstavnik razreda biti kao i svi drugi?
- Koje slabosti može imati predstavnik razreda?
- Pod kojim okolnostima bi se predstavnik razreda morao zamijeniti s nekom drugom osobom?
Zašto?
- Koje želje predstavnik razreda nije u mogućnosti da ispuni?

Poslije rasprave, učenicima se daje zadatak da razmišljaju mogu li zamisliti sebe kako se nadmeću za predstavnika razreda. Trebalo bi da razmisle o odgovornostima i kompetencijama o kojima su raspravljali i da sami procijene jesu li u stanju da budu na tom položaju. Nastavnik im daje list papira i kaže im da zapišu svoja imena ako su zainteresovani za taj položaj.

Lekcija 2

Dobri momci, loši momci?

Koji položaj imaju političari u demokratiji?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici shvataju ideju da jedna osoba može zastupati cijelu grupu ljudi. Razvijaju razumijevanje koncepta delegiranja moći i odgovornosti.
Nastavni zadaci	Učenici upoređuju svoje ideje o šemi političkog predstavništva u demokratiji. Raspravljaju o svojim pogledima na političare i upoređuju ih sa mišljenjima koji drugi ljudi imaju o političarima. Kako bi to napravili sprovede kratke intervjuje.
Nastavni materijali	Šema političkog predstavništva, olovka, papir.
Metodi	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenicima se predstavlja model političkog predstavništva u demokratiji (radni materijal). Nastavnik polako uvodi koncept delegiranja unutar države i objašnjava učenicima da isto kao što postoje predstavnici razreda, tako postoje i predstavnici država. Njima je delegirana moć.

Nastavnik pruža informacije o šemi i objašnjava sistem predstavništva. Proces izbora predstavnika drugačiji je u raznim sistemima (na primjer, u direktnoj demokratiji ili u indirektnoj demokratiji).

Samostalnim radom, učenici ispunjavaju prazne prostore u radnom materijalu. Potom formiraju parove i raspravljaju o tome šta znaju o političarima i razmjenjuju svoja mišljenja o njima. Pritom bi od pomoći mogla da budu sljedeća pitanja:

- Šta mislite o političarima?
- Koje političare poznajete?
- Šta bi političari trebali raditi?
- Šta političari ne bi smjeli raditi?
- Zašto toliko mnogo ljudi misli da su političari loši?

Učenicima se daje zadatak da sprovede intervjuje i pitaju druge ljude za mišljenje o političarima i njihovim kompetencijama. Zapisuju pitanja koja žele da postave članovima svoje porodice, bliskim prijateljima i njihovoj zajednici. Nastavnik ih upućuje da vode zabilješke o odgovorima koje ljudi iznose. Neka od mogućih pitanja bila bi:

- Koje kompetencije bi trebalo da ima političar?
- Po vašem mišljenju zašto toliko ljudi negativno misli o političarima?
- Koje osobine bi trebalo da ima političar?
- Koje osobine ne bi trebalo da ima političar?

Učenici sprovede intervjuje poslije nastave i donose rezultate na sljedeći čas.

Lekcija 3

Jedna osoba radi sve, dok drugi ništa ne rade?

Ko će imati i kakvu ulogu u predstavničkom sistemu?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o odgovornostima i kompetencijama raznih položaja i shvataju izborni proces i njegove posljedice.
Nastavni zadaci	Učenici predstavljaju rezultate intervjua koje su sproveli. Definišu odgovornosti i kompetencije i biraju jednog od učenika za predstavnika razreda.
Nastavni materijali	<i>Flip chart</i> , olovke, izborni listovi, popis zainteresovanih učenika za položaj predstavnika razreda, štampane kopije radnih materijala.
Metodi	Plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenici iznose rezultate intervjua koje su sproveli prema zadatku iz prethodne lekcije. Prezentiraju svoje rezultate na „blic“ način (gdje svaki učenik ima pravo da kaže samo jednu rečenicu). Nastavnik zapisuje odgovore o kompetencijama političara na *flip chart* ili tablu kako bi učenici mogli da vide trendove u datim odgovorima.

Za drugi korak, nastavnik se ponovno vraća na pitanje predstavnika razreda kao političke funkcije. Spisak svih zainteresovanih učenika za tu poziciju postavljen je na tablu. Nastavnik najavljuje da ako hoće da znaju za koga žele da glasaju, razred mora nešto više da sazna o budućem predstavniku razreda, o njegovim ili njenim kompetencijama i idejama. Od kandidata se traži da naprave kratku prezentaciju o samim sebi koja neće trajati duže od dva minuta. Glavni fokus te prezentacije trebalo bi da bude „Za šta se ja zalažem“.

Pošto što se svi kandidati predstave, učenicima bi trebalo dati priliku da postave pitanja. Mogu se direktno obratiti jednom kandidatu, ali mogu postaviti i pitanja na koja bi trebalo da odgovore svi kandidati.

Učenici nakon toga glasaju. Nastavnik predstavlja dva različita izborna sistema: javno glasanje i tajno glasanje. Učenici odlučuju koji izborni postupak žele da koriste.

Ukoliko se odluče za tajno glasanje, trebalo bi da koriste izborne listiće na kojima tajno ispisuju ime kandidata kojega oni žele. Potom svoje listiće stavljaju u korpu ili kutiju. Dva učenika trebalo bi da budu odgovorni za brojanje glasova i pisanje rezultata na *flip chart* ili tablu.

Učenici koji broje glasove objavljuju pobjednika izbora za predstavnika razreda, ujedno i objavljuju ime osobe koja je bila druga na izborima – ona ili on će biti imenovan za zamjenika predstavnika razreda.

Učenicima se za domaći zadatak daje sljedeći zadatak: „Idite kući i pitajte roditelje kada su zadnji put glasali na izborima, koji su to bili izbori, gdje su se odvijali i na koji način su bili organizovani.“ (Nastavnik bi trebalo da se pobrine da kaže učenicima da ne pitaju roditelje za koga su glasali na zadnjim izborima). Koristite radni materijal za ovaj zadatak.

Lekcija 4

Podjela moći

Koji kriterijumi definišu predstavnički sistem?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici se upoznaju s konceptom reizbora i smijene. Razmišljaju o kriterijumima koji definišu predstavnički sistem.
Nastavni zadaci	Učenici raspravljaju i definišu kriterijume koji im omogućavaju da kontrolišu rad predstavnika razreda.
Nastavni materijali	<i>Flip chart</i> , olovke.
Metodi	Plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenici iznose u razredu odgovore svojih roditelja o izborima. Sjede u grupama od po četiri i razmjenjuju odgovore svojih roditelja.

Sljedeće, nastavnik čita učenicima priču o gradonačelniku jednog malog grada.

Bio jednom jedan mali grad koji se zvao Dosadograd u kojem su ljudi bili prilično nesrećni. Za njihovu nesreću postojalo je više uzroka. Dosadograd nije bio zanimljiv i nije imalo ništa da se radi, osim da se ide u lokalni park. Nije bilo zanimljivih trgovina, koncerata, a nijesu postojala ni mjesta u kojima bi se odvijale sportske aktivnosti. U gradu nije čak bilo ni igrališta za djecu u vrtićima i školama. Stanovnici Dosadograda samo su išli u park, sjedeli i gledali u ribnjak. Djeca su dolazila kući iz škole, pisala svoj domaći zadatak i, kao i odrasli, išla u park, sjedela i trčala oko ribnjaka. U večernjim satima, stanovnici Dosadograda nijesu imali nikakve priče za pričanje, nikakva iskustva o kojima bi mogli govoriti i nikakve uspomene koje bi mogli podijeliti. Svaki dan je bio nalik jedan drugom za stanovnike Dosadograda.

Zašto je to bilo tako? Da li je Dosadograd bio presiromašan da bi sagradio nove sadržaje? Jesu li stanovnici Dosadograda bili isuviše lijeni da išta urade? Ne, definitivno nije. Jednostavno niko nije bio zadužen za organizaciju stvari, niko nije htio da preuzme odgovornost za Dosadograd i da nekako počne da mijenja stvari. Za razliku od drugih malih gradova, Dosadograd nije imao svog predstavnika – gradonačelnika.

S obzirom da je situacija u Dosadogradu postala nepodnošljiva, jedne neđelje grupa ljudi odlučila je da održi izbore u parku i izabere jednu osobu koja će voditi Dosadograd – odlučili su da izaberu gradonačelnika. Nešto se mora promijeniti! I to brzo!

Nije bilo mnogo ljudi koji su željeli taj posao, samo su dva kandidata bila na izborima. Jedan od njih bio je lokalni nastavnik, gosp. Beznanić, koji je godinama htio da promijeni stvari u školi i okolo nje. Imao je neke ideje kako da to napravi, ali kad su ga ljudi pitali što bi promijenio u Dosadogradu odgovorio je da to u ovom trenutku ne zna i da prvo treba pitati ljude što misle o tome šta bi trebalo promijeniti. Mnogo stanovnika bilo je razočarano. Mislili su da će gosp. Beznanić imati ideje na koji način da izgradi veliki šoping centar sa bioskopima i restoranima. Smatrali su da će konačno dobiti svoj, toliko iščekivani, vodeni park. Takođe su bili uvjereni da će gosp. Beznanić obećati da će izgraditi koncertnu dvoranu. Koje je to razočaranje bilo za stanovnike Dosadograda!

Kad je drugi kandidat, gosp. Vitko, stao na pozornicu, stanovnici Dosadograda nijesu puno očekivali. „Ovo je čisti gubitak vremena; ništa se neće promijeniti u Dosadogradu u bilo kojem slučaju“ rekao je jedan od prisutnih muškaraca. „Izgleda da si u pravu,“ šapnula je muškarcu starija žena koja je bila u njegovoj blizini. Gosp. Vitko, naočito mladi muškarac, započeo je sa svojim govorom. Govorio je i govorio. Govorio je o tome da je Dosadograd njegov grad, spomenuo je školu u koju je išao i spomenuo je park u kojem je odrastao. Iznio je na koji način se stvari moraju mijenjati u Dosadogradu. Govorio je o igralištima koja su potrebna za djecu, o novom bazenu kojeg svi toliko žele, takođe je spomenuo dugo iščekivanu koncertnu dvoranu čak je i spomenuo mogućnost izgradnje dječjeg parka za vožnju na rolušama. Za vrijeme govora gosp. Vitkog lica stanovnika Dosadograda su

se ozarila od sreće. Odjednom svi su se počeli osmjehivati. „Možda nijesmo u pravu,“ šapnula je ponovno starija gospođa. „Da, možda,“ odgovorio je stariji muškarac, koji je već zamišljao sebe kako pliva u novom bazenu.

„Kako ćemo sve to platiti?“ pitao je gosp. Vitko publiku. „Nema problema! Predlažem da svi sakupimo svoju ušteđevinu i da stvari gradimo jednu po jednu. Tako ćemo svi nešto dobiti. „To je zvučalo jako pošteno za stanovnike Dosadograda. Kada su se sljedeće nedjelje odvijali izbori, samo dva stanovnika Dosadograda nijesu glasali za gosp. Vitkog. On je bio jasan pobjednik. Jedine dvije osobe koje su glasale za gosp. Beznanika su bili gosp. Beznanik lično i njegova majka. Ali sad će se stvari promijeniti u Dosadograadu, svi su to znali. Sad je konačno postojala osoba koja je imala jasne ideje o tome šta raditi i na koji način za sve to platiti. Niko nije sumnjao da će svi stanovnici Dosadograda dati gosp. Vitkom sav novac kojeg su uštedjeli tokom godina – i on je s radošću uzeo novac kojeg su mu ljudi dali.

Još dugo nakon izbora stanovnici Dosadgrada bili su veseli, jer su znali da će uskoro imati sve stvari koje žele. Prolazili su mjeseci, a još uvijek se nije vidjelo ni jedno gradilište u Dosadogradu; nije bilo radnika koji bi započinjali s radom.

Jedno poslijepodne, u Dosadograd se dovezla mašina koja je na vrhu nosila jednu veliku, plavu stvar čudnog oblika. „Stigao nam je bazen,“ uskliknuo je jedan od mladih učenika dok je mašina prolazila pored školskog igrališta. „Super,“ uskliknuli su svi ostali. Međutim, nakon par dana otkrili su da je bazen bio namijenjen za gosp. Vitka koji ga je ugradio u svoj vrt. Ljudi su se zamislili. Neki su počeli sumnjati u njegova obećanja, dok su se neki još nadali da će gradski bazen uskoro stići te su stoga bili strpljivi.

Samo sedam dana kasnije, grupa starijih ljudi vidjela je kako pored njih prolazi veliki i skupi auto zlatne boje koji je sijao na suncu. „Opa! Nijesam znao da će nas posjetiti Kraljica,“ šalio se jedan od starijih muškaraca. Drugi su se takođe počeli smijati sve dok nijesu shvatili ko je za upravljačem automobila: gosp. Vitki. Umjesto da je dobijeni novac iskoristio za izgradnju novih igrališta, kupio je sebi novi automobil. Stanovnici Dosadograda su se uznemirili.

Sedam dana kasnije dogodio se još jedan incident, kada se gosp. Pismenko, poštari u Dosadogradu, vratio sa svojih dnevnih obilazaka i ispričao svojim prijateljima što mu se taj dan dogodilo. „Zamislite molim vas, kad sam se vozio pored vile gosp. Vitkog, čuo sam jedan čudan zvuk, nešto poput zvuka kojeg ispuštaju slonovi. Stoga sam odlučio da pobliže pogledam šta se događa. „I, šta si vidio?“ upitali su ga znatiželjno prijatelji. „To je upravo ta nevjerojatna stvar: kada sam provirio kroz metalnu ogradu vidio sam velikog slona koji je ispuštao te zvukove.“ „Ozbiljno?“ pitali su ga prijatelji u nevjerici. „Da, ozbiljno, sve dok nijesam otkrio da je sve to bio samo film, ali ja nikad prije nijesam vidio toliko veliko filmsko platno! Kažem vam gosp. Vitki je napravio najveći bioskop na otvorenom na svijetu. „Niko nije u to mogao vjerovati. Šta se dogodilo s njihovom koncertnom dvoranom. Stanovnici Dosadograda još više su se uznemirili, ali što su mogli da učine. Na kraju krajeva, njega u izabrali.

„MENE to uopšte ne zanima,“ rekao je gosp. Beznanik, nastavnik, kada ga je pitala za savjet grupa ljudi koja je bila odlučila da se održe prvi izborii. „Glasali ste za njega i sad je on gradonačelnik Dosadograda,“ ukazao je gosp. Beznanik. „Ali to je nepošteno,“ odgovorili su ljudi. „Čak je iskoristio ostatak novca koji je bio namijenjen za park za vožju na roľsuama kako bi u svom vrtu izgradio svoj najomiljeniji fast-food restoran. Sad može po čitave dane jesti hamburgere i krofne do mile volje. A mi još uvijek samo sjedimo u parku i dosađujemo se i naša djeca još uvijek samo sjede u parku i dosađuju se.“ „Znam“, rekao je gosp. Beznanik i zatvorio svoje oči i počeo trljati bradu. „Znam, i moramo nešto preduzeti u vezi s tim....“

U svojim grupama, učenici raspravljaju kako bi priča mogla da se nastavi, fokusirajući se na tri pitanja:

- Šta su stanovnici Dosadgrada mogli da naprave prije nego što se sve ovo dogodilo?
- Šta mogu sada da učine? Na kraju krajeva, glasali su za gosp. Vitkog.

- Na koji način se ovakve situacije mogu spriječiti za ubuduće?

Zapisuju svoje odgovore na flip chart-u i predstavljaju ih cijelom razredu na plenarnoj raspravi.

Kada su sve grupe predstavile svoje ideje, nastavnik usmjerava raspravu prema situaciji koja postoji u njihovom razredu i postavlja sljedeća pitanja:

- Na koji način se možemo osigurati da predstavnik našeg razreda učini ono što mu je zadato?
- Koje mehanizme možemo smisliti kako bismo to osigurali?
- Ko bi mogao to napraviti?
- Šta će se dogoditi ako otkrijemo da nešto nije u redu?
- Ko može odlučiti o promjeni predstavnika razreda?

Učenici raspravljaju o tome na plenarnoj sjednici i iznose neke predloge. Glasaju o svojim predlozima i odlučuju o zajedničkom rješenju. Dogovor se potom zapisuje te ga svaki učenik potpisuje, uključujući i predstavnika razreda i njegovog zamjenika.

NASTAVNA JEDINICA 7

ODGOVORNOST

Osnovni nivo

Ja postajem eko... moja škola učestvuje!

7.1 Odgovornost

Učenici raspravljaju o osnovama odgovornosti

7.2 Škola je život: živjeti ekološki?

Koliko je ekološka naša škola?

7.3 Na koji način mogu postati odgovoran?

Učenici poduzimaju prve korake kako bi njihova škola postala više ekološka

7.4 Kako smo prošli – koji je plan?

Učenici razmišljaju o svojim aktivnostima i odlučuju šta dalje učiniti

Nastavna jedinica 7: Ključni koncept – „Odgovornost” (za osnovni nivo)

Osnovne informacije za nastavnika: na koji način vrijednosti učenika odražavaju njihov koncept ljudskih prava?

*Dobrodošli u moje jutro, dobrodošli u moj dan
Ja sam taj koji je odgovoran, ja živim taj san
Da napravim sebi nekoliko slika, da vidim šta one mogu dati
Mislím da sam to uradio savršeno, i neću ništa mijenjati*

Citat iz pjesme *Zbogom Andromeda* (1973.) Džona Denvera

Danas djeca od najranijeg uzrasta uče da snose odgovornost za svoje postupke, iako se to uzima zdravo za gotovo u mnogim porodicama i društvima. Demokratska država jedino je u stanju funkcionisati ukoliko građani ne postavljaju pitanja šta zemlja može za njih učiniti već šta oni mogu učiniti za svoju zemlju. Citat koji se često koristi u tom smislu jeste onaj Johna F. Kennedyja: „Ne pitaj šta tvoja zemlja može učiniti za tebe, već pitaj šta možeš ti učiniti za svoju zemlju.”

Postoje razni tipovi i stepeni odgovornosti. Odgovornost može biti lična, kolektivna ili moralna. Takođe postoji odgovornost parlamenta, vlade i medija. Postoji odgovornost za obrazovnje roditelja i nastavnika itd. Navedeni oblici odgovornosti imaju ili pravnu pozadinu ili predstavljaju moralne vrijednosti.

U ovoj nastavnoj jedinici učenici shvataju da postoje razni oblici odgovornosti i da se oni vrlo često miješaju. Najvažnija stvar za nas jeste ta da učenici počinju shvatati da preuzimanje odgovornosti za njihovo neposredno okruženje ujedno predstavlja i doprinos zajednici u kojoj žive. Time što preuzimaju odgovornost učenici ne samo da doprinose zajednici, već istovremeno stiču moć i uticaj. Zavisno o političkoj situaciji ili političkoj tradiciji u državi (ili zavisno o školskoj tradiciji ili pak školskom upravnom odboru), može biti lako preuzeti odgovornost i na taj način steći moć, ili pak to može biti vrlo teško. Sprečavanje preuzimanja odgovornosti uzrokuje frustraciju u svakodnevnom životu, koji mora biti analizirana i prevladana.

Ljudska bića imaju sposobnost za moralnu procjenu od najranijeg uzrasta i shvataju kada postupaju odgovorno a kada ne. Uprkos tome, vrlo je važno da se sami ne ograničavamo isključivo na socijalno i moralno podučavanje na nivou osnovne škole; odnosno, ukoliko se odlučimo da to radimo unutar okvira obrazovanja za demokratiju i ljudska prava – sa fundamentalnim principima postavljenim u međunarodnim pravnim instrumentima – zadani ciljevi će se proširiti. Razmišljanje o iskustvu koje smo stekli kroz preuzimanje odgovornosti vodi prema širem razumijevanju samoga sebe kao građanina. Štaviše, ovo iskustvo vodi ne samo prema većem preuzimanju odgovornosti, već i prema automatskom preuzimanju odgovornosti.

Baš onako kako je na početku citata iz pjesme Džona Denvera navedeno: „Ja sam taj koji je odgovoran, ja živim taj san”, učenici bi trebalo da iskuse preuzimanje odgovornosti. Trebalo bi da donose odluke i budu odgovorni za rezultate svojih odluka. Učiti i živjeti demokratiju u školi znači da je škola mjesto u kojem se pripremate za život, ali je istovremeno i mjesto u kojem živite i odlučujete zajedno. Svakome je očito da postoje jasne podijele uloga i da su zakoni i pravila potrebni. Uprkos tome, u većini škola širom svijeta ne koristi se u potpunosti mogućnost da se učenicima dá više prostora za preuzimanje odgovornosti. Nastavnici i direktori to vrlo lako mogu promijeniti unutar postojećeg okvira zakona i pravila.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste da podrži razvoj kompetencija u tri područja. Ova nastavna jedinica ima sljedeći profil kompetencija:

Kompetencija u		
... političkoj analizi i procjeni	... korišćenju metoda	... političkom odlučivanju i djelovanju
**	**	***

NASTAVNA JEDINICA 7

Nastavna sredstva

U ovoj jedinici koristiće se sljedeća nastavna sredstva iz nastavnog kompleta za učenike. Nastavnik mora da odluči hoće li nekim ili svim učenicima trebati dodatna priprema za rad sa ovim sredstvima.

- Istraživanje u biblioteci
- Istraživanje pomoću interneta
- Provođenje intervjua i anketa
- Tumačenje slika
- Mentalne mape
- Izrada postera
- Održavanje izložbi
- Planiranje i održavanje prezentacija
- Pripremanje slajdova ili *powerpoint* prezentacije
- Pisanje novinskih članaka
- Izvođenje predstava
- Održavanje debata

NASTAVNA JEDINICA 7: Odgovornost**Ja postajem eko ... moja škola učestvuje!****Na koji način vrijednosti učenika odražavaju njihov koncept ljudskih prava?**

Naslov lekcije	Vaspitno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metodi
Lekcija 1: Odgovornost	Učenici smatraju da je odgovornost pojam koji je povezan s ljudima, stvarima i zadacima	Učenici sakupljaju i analiziraju novinske članke i časopise koje čitaju u svojoj zajednici. Prave poster na kojem bilježe svoje nalaze.	Radni materijal.	Grupni rad.
Lekcija 2 : Škola je život: živjeti ekološki?	Učenici shvataju da njihova škola nije samo mjesto učenja već i mjesto za život. Planiraju da preuzmu „ekološku“ odgovornost za svoj „životni prostor“.	Planiraju se i razvijaju razne mogućnosti za ekološko ponašanje.	Radni materijal	Grupne prezentacije plenarna rasprava.
Lekcija 3 : Kako ja mogu da počnem da budem odgovoran?	Učenici planiraju konkretno sprovođenje individualnih koraka. Ciljevi učenika trebalo bi da budu razni aspekti poput realnog upravljanja vremenom, mogućnost kompromisa u grupi te fleksibilnost uopšteno.	Učenici koriste dato vrijeme za sprovođenje planiranih aktivnosti	Individualni rad zavisno od plana aktivnosti.	Praktična primjena.
Lekcija 4: Kako smo prošli – koji je plan?	Kako bi završili ovu nastavnu jedinicu, učenici pokušavaju zamijeniti stavove kako bi razumjeli šta znači preuzeti odgovornost u drugim situacijama. Ovo je dalji korak u boljem razumijevanju demokratske participacije.	Učenici prenose iskustvo koje su imali radeći u malim grupama na druge situacije.	Radni materijal.	Plenarna rasprava, grupni rad.

Lekcija 1

Odgovornost

Učenici raspravljaju osnove odgovornosti

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici smatraju da je odgovornost pojam koji je povezan s ljudima, stvarima i zadacima.
Nastavni zadaci	Učenici sakupljaju i analiziraju novinske članke i časopise koje čitaju u svojoj zajednici. Prave poster na kojem bilježe svoje nalaze.
Nastavni materijali	Radni materijal.
Metodi	Grupni rad.

Popratne informacije

Koncept odgovornosti ima svoje korijene u političkom kontekstu 18. i 19. vijeka, kada su se razmatrala pitanja poput odgovornog djelovanja i principa predstavničke vlade. U filozofiji 20. vijeka naglasak je bio na pitanju slobodne volje: je li je osoba odgovorna za svoje djelovanje ili za svoje osobine? Rasprave su se više fokusirale na individualnu osobu.

Kao rezultat toga danas je vrlo teško razumjeti koncept kolektivne odgovornosti, što je ujedno i pitanje koje je poprimilo izuzetnu važnost u savremenim politikama. To je i zato što se mnoga svakodnevna pitanja koja se tiču odgovornosti - pitanja zajedničke odgovornosti, definisanja sfere lične odgovornosti ili procjene je li određena osoba dovoljno odgovorna za određenu ulogu, na primjer - moraju uzeti u obzir.

Opis lekcije

Učenici sjede na stolicama postavljenim u krug. Nastavnik stavlja *flip chart* ili veliki komad papira s naslovom „Preuzimanje odgovornosti za...“ u sredinu kruga. Okolo njega, nastavnik stavlja slike koje su uzete iz časopisa i koje, na primjer, pokazuju:

- kućni ljubimac 1;
- kućni ljubimac 2;
- kućni ljubimac 3;
- grupu ljudi;
- jednu osobu;
- jedno dijete;
- jezero/rijeku;
- hranu;
- namještaj;
- srce;
- otpad.

Potom, nastavnik nasumično stavlja kartice s riječima na pod. Kartice imaju zapisane nazive stvari koje se nalaze na slikama.

Pošto što su učenici imali dovoljno vremena da pogledaju slike, nastavnik traži od njih da ih spoje s karticama. Pošto završe zadatak, nastavnik traži od razreda da razmisle o sljedećem problemu:

- Šta znači preuzeti odgovornost za nešto ili za nekoga?
- Razmislite o nekom teškom iskustvu. Šta je u njemu bilo toliko teško? Šta vam se sviđjelo?

Važno je da nastavnik prvo uvede problem, a onda formira parove učenika kako bi zajednički radili na tom problemu. U suprotnom, pažnja učenika biće usmjerena na formiranje parova, a ne na rješavanje problema.

Učenici raspravljaju o problemu nekoliko minuta i onda predstavljaju svoja mišljenja cijelom razredu. Neće svi učenici imati priliku da kažu svoje mišljenje, ali to bi trebalo da bude omogućeno većem broju učenika i mora se obratiti pažnja da uvijek ne govore isti učenici.

Nakon kratke rasprave, učenicima se daje zadatak da razmisle o raznim profesijama i kako se može organizovati preuzimanje odgovornosti za određeni posao ili položaj:

- preuzimanje odgovornosti za sebe;
- preuzimanje odgovornosti za druge;
- preuzimanje odgovornosti za stvari.

Nastavnik daje jednom učeniku zadatak da napiše jedan broj zanimanja ili poslova na *flip chart-u* ili tabli.

U zadnjoj četvrtini časa u kojem se lekcija drži, učenicima se daje da napišu kratki tekst i da ga dovrše kao domaći zadatak.

Zadatak:

„Odaberite zanimanje ili posao s liste. Možda neko koga poznajete radi na takvim poslovima. Ukoliko želite, možete izabrati posao ili zanimanje koje se ne nalazi na listi. Napišite kratki tekst o tom poslu i o odgovornostima osobe koja taj posao obavlja:

- Opišite rad koji nosilac tog posla mora izvršiti.
- Za koga ili za šta mora ta osoba preuzeti odgovornost?
- Ukoliko osoba ne preuzme odgovornost, koje posljedice to ima za zemlju, porodicu, školu ili pak za zajednicu ?
- Šta može biti teško za osobu koja radi taj posao?

Tekst bi trebalo napisati tako da se može pročitati u učionici. Može biti korisno da se svakom tekstu doda neki crtež ili ilustracija, kolaž ili slika, kako bi se stvorio „poster“.

Lekcija 2

Škola je život: živjeti ekološki?

Koliko je ekološka naša škola?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici shvataju da njihova škola nije samo mjesto učenja već i mjesto za život. Planiraju da preuzmu „ekološku“ odgovornost za svoj „životni prostor“.
Nastavni zadaci	Planiraju se i razvijaju razne mogućnosti za ekološko ponašanje.
Nastavni materijali	Radni materijal.
Metodi	Grupne prezentacije, plenarna rasprava.

Popratne informacije

Učiti o ekologiji znači živjeti ekološki. Na taj način, škola postaje mjesto aktivnog građanstva. Aktivno građanstvo se najbolje uči kroz djelovanje – ljudima se moraju pružiti mogućnosti samostalnog istraživanja pitanja demokratskog građanstva i ljudskih prava, a ne da im se kaže kako se moraju ponašati ili misliti.

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava nije samo usvajanje faktičkog znanja – u ovom slučaju kako spasiti okolinu i spriječiti daljnje štete - već su to praktično razumijevanje, vještine i kompetencije, lični stavovi i vrijednosti.

Medij je poruka – učenici mogu više toga naučiti o demokratskom građanstvu putem primjera koje im njihove školske kolege i nastavnici iznose o načinu organizovanja (ekološkog) školskog života, nego što bi to mogli kroz formalne metode podučavanja.

Opis lekcije

Udrugom dijelu ove nastavne jedinice nastavnik bi trebalo da obezbijedi da se teme fokusiraju na lokalni kontekst. Prvo, nastavnik mora iznijeti kratak sažetak prethodne lekcije. Trebalo bi da postane jasno da kvalitetno funkcionisanje zajednice zahtijeva da odgovornost bude podijeljena između većeg broja ljudi.

Škola je predstavljena kao zajednica u kojoj se odvija proces obrazovanja i života. Stoga se ona može posmatrati kao *polis*, odnosno grad država, u kojem se moraju rješavati, na primjer, socijalni i ekološki problemi. Između ostalog, škola isto tako mora postati uzor za ekološke smjernice i postupke, te se mora ozbiljno razmotriti koji je najbolji način da se to postigne. Postoje vrlo praktični aspekti preuzimanja odgovornosti. Učenicima se daje zadatak da razmisle o područjima školskog života u kojima se može poboljšati ekološki postupak i na koji način sami učenici mogu tome doprinijeti.

Sledeći zadatak se radi u grupama od po četvoro. Svaka grupa dobije ključni pojam i pravi listu pitanja o tom pojmu, poput sljedećih: (ovdje se koristi primjer „smeća“):

- Koju vrstu smeća naša škola proizvodi?
- Kuda se ono otprema?
- Ko je odgovoran da se to sprovede?
- Na koji se način količina smeća može smanjiti?
- Na koji način mogu ja ili moj razred tome doprinijeti?

Za ovaj zadatak jedan školski čas i sljedećih sedam dana trebalo bi da budu vremenski okvir za istraživanje i zadatak. Ukoliko nastavnik želi da to bude kraći vremenski period, ona ili on moraće samostalno sprovesti istraživanje i prikupiti relevantne informacije. Učenici samostalno sastavljaju listu za provjeru koju će predstaviti svojim kolegama na „eko-zidu“.

Spisak mogućih ključnih pojmova za grupe:

- smeće;
- smanjivanje otpada;
- energija;
- voda;
- prevoz;
- zdravlje;
- školsko zemljište;
- bio različitost;
- održivost našeg svijeta;
- opšte ekološke mjere.

Lekcija 3

Kako mogu postati odgovoran?

Učenci preduzimaju prve korake da njihova škola postane više ekološka

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenci planiraju konkretno sprovođenje individualnih koraka. Ciljevi učenika trebalo bi da budu razni aspekti poput realnog upravljanja vremenom, mogućnost kompromisa u grupi, te fleksibilnost uopšteno.
Nastavni zadaci	Učenci koriste dato vrijeme za sprovođenje planiranih aktivnosti.
Nastavni materijali	Individualni rad koji zavisi od plana aktivnosti.
Metodi	Praktična primjena.

Opis lekcije

Grupa učenika trebalo bi da napravi kratku prezentaciju svojih lista. Na početku lekcije nastavnik bi trebalo da započne razgovor o vrstama odgovornosti ili stvarnim moćima koje učenici imaju:

- Šta možemo promijeniti?
- Šta ne treba promijeniti?
- Koji će otpor postojati?

Nakon plenarne rasprave treba donijeti nekoliko odluka:

- Koji su prvi koraci koje mi moramo preduzeti?
- Koliko vremena želimo uložiti?
- Hoćemo li za to formirati „eko-grupu“?
- Hoćemo li se fokusirati samo na određeno područje (npr. voda, smeće ili struja) ili ćemo pokušati da sprovedemo opšte mjere u svim ekološkim područjima?

Važno je izabrati zadatke koje učenici mogu stvarno izvršiti. To znači da treba prikupiti informacije ili da u školi treba početi sa sprovođenjem kampanje o podizanju svijesti o postojećem problemu.

Pod vođstvom grupe učenika („eko-grupa“) treba napraviti kratki akcioni plan i rasporediti zadatke (na *flip chart*-u ili na velikom listu papira na tabli).

Zavisno od veličine razreda, nastavnik bi mogao podsticati proces donošenja odluke. Važno je da učenici ostanu realistični i da ne planiraju i smišljaju nešto što se ne može postići samo korišćenjem postojećih nastavnih materijala. Možda će biti potrebna dodatna finansijska sredstva ili konsultovanje vanjskih organizacija. O tome treba da odluči razred.

Zavisno od odluke, trebalo bi se usaglasiti oko malih pomaka na bolje poput redovnog gašenja svjetla, odvajanja organskog od neorganskog otpada na školskom igralištu i sl.

Ove zadatke treba ispuniti prije sledećeg časa, bilo individualno ili u malim grupama. Iskustvo je pokazalo da dokumentovanje tih procesa na slikama, crtežima i slično, može motivisati učenike.

Lekcija 4

Šta radimo – i koji je plan?

Učenici razmišljaju o aktivnostima i odlučuju kako da nastave

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Kako bi završili ovu nastavnu jedinicu, učenici pokušavaju da zamijene perspektive kako bi razumijeli šta znači preuzeti odgovornost u drugim situacijama. Ovo je dalji korak u boljem razumijevanju demokratske participacije.
Nastavni zadaci	Učenici prenose iskustvo koje su imali radeći u malim grupama na druge situacije.
Nastavni materijali	Radni materijal.
Metodi	Plenarna rasprava, grupni rad.

Opis lekcije

Ova četvrta lekcija može se koristiti za završavanje četvrte nastavne jedinice, ali nastavnik isto tako u ovoj fazi može da odluči da se započne s praktičnim radom. Kao što je prethodno spomenuto, praktičan rad može značiti da učenici rade zajedno u malim grupama ili kao razred ili to, pak, može biti zamišljeno kao jedan školski projekat.

Ova lekcija bi trebalo da započne na isti način kao i prva lekcija. Učenici sjede u krugu i razmišljaju o tome šta su naučili iz prethodnih lekcija.

Trebalo bi započeti sa prezentacijom rezultata svoga istraživanja:

- Šta je postignuto?
- Šta nije valjalo?
- Šta je poboljšano ili promijenjeno?
- Šta znači preuzeti odgovornost za ekološke projekte?
- Jesam li ja spreman preuzeti odgovornost za nešto što „nije moja krivica“?
- Koje je moje mišljenje o tome?
- Šta me razočaralo? Šta me razveselilo?

Kako bismo pomogli učenicima u razmišljanju o tome što su postigli iskustvo je pokazalo da je korisno koristiti „eko-zid“, koji je uspostavljen i proširen tokom ove nastavne jedinice.

Kao dio ove rasprave trebalo bi da postane jasno koliko je važna tema „preuzimanja odgovornosti“ za kvalitetno funkcionisanje zajednice. Sljedeća pitanja trebalo bi koristiti za podsticanje rasprave:

- Koje vrste društvenih zajednica postoje?
- Ko ima kakvu ulogu?
- Na koji način to funkcionise u državi?
- Šta znamo o demokratiji i kako demokratija funkcionise?
- Kako tumačite sljedeći citat Džona F. Kenedija: „Ne pitaj šta zemlja može učiniti za tebe – pitaj šta možeš ti učiniti za nju“?

Iako analogije mogu ponekad biti problematične, moglo bi biti interesantno da se one koriste kako bi se učenici podstakli na kompleksnije razmišljanje u ovoj fazi. Ne moraju doći do nekih konkretnih

zaključaka, jer je važnije da ih se podstaknu da razmišljaju na kompleksniji način, a taj će se proces nastaviti u kasnijim nastavnim jedinicama.

Učenici (koji rade u manjim grupama) trebalo bi da dobiju radne listove na kojima bi mogli zapisati svoja vlastita mišljenja:

Preuzimanje odgovornosti, dijeljenje odgovornosti		
Primjer: ekologija		
Mjesto/situacija	Koju vrstu odgovornosti ima osoba?	
Razred	Nastavnik	Učenik
Škola	Direktor	Nastavnik/učenik
Država	Predsjednik države	Narod
?		

Učenici bi trebalo da razmišljaju u kojem trenutku bi trebalo preuzeti odgovornost u svakoj situaciji.

Poslije zadanog okvira, jedan član grupe trebalo bi da predstavi rezultate grupnog razmišljanja. Tokom završne rasprave, nastavnik bi trebalo se postara da paralele između iskustva u razredu i opisanih situacija budu evidentne. Takođe njegov ili njen zadatak jeste da pokaže da za to postoje moguća ograničenja.

Na kraju, „blic” aktivnost (gdje svaki učenik ima pravo da kaže jednu rečenicu) može pokazati šta su učenici naučili iz ove nastavne jedinice, kao na primjer:

„Objasni u jednoj rečenici šta misliš koja je bila najvažnija stvar u ovoj nastavnoj jedinici s temom „preuzimanja odgovornosti“

Učenicima bi trebalo dati nekoliko minuta da razmisle o tome šta žele da kažu, a trebalo bi da iznesu svoje vlastito mišljenje čak i ako su drugi rekli istu stvar ili nešto slično. Nastavnik bi takođe trebalo da učestvuje u ovom zadatku. Nastavnik bi trebalo da zahvali učenicima na njihovom aktivnom učešću, ali bi trebalo da se suzdrži od komentaranja njihovih izjava.

NASTAVNA JEDINICA 8

PRAVA I SLOBODE

Osnovni nivo

Moja prava – tvoja prava

8.1 Želje i potrebe: šta je meni važno?

Učenici uče da prave razliku između onoga što žele i svojih osnovnih potreba

8.2 Ljudska prava: šta ona kažu?

Učenici upoređuju svoje potrebe sa članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

8.3 Anketa: šta ljudi oko nas misle i znaju

Učenici sprovode kratku anketu o ljudskim pravima

8.4 Ljudska prava uživo!

Prezentiranje i rasprava o rezultatima ankete

NASTAVNA JEDINICA 8: Ključni koncept – „Prava i slobode” (za osnovni nivo)

Osnovne informacije za nastavnike: ljudska prava: zašto su važna meni? tebi? drugima?

Uopšteno gledano, ljudska prava možemo definisati kao ona prava koja su neraskidivo povezana s našom prirodom i bez kojih ne možemo postojati kao ljudska bića.

Ljudska prava i fundamentalne slobode dozvoljavaju nam da u potpunosti razvijemo i koristimo naše ljudske kvalitete, našu inteligenciju, naše talente i našu svijest, i ujedno nam dozvoljavaju da zadovoljimo naše duhovne i druge potrebe. Ona su utemeljena na povećanom zahtjevu čovječanstva za životom u kojem se dostojanstvo i vrijednosti svakog ljudskog bića brane i poštuju.

Ova nastavna jedinica pruža osnovne informacije za nastavnike u osnovnoj školi koji žele podsticati svjesnost i znanje o vrijednostima ljudskih prava, kao i osjećaj reciprociteta i univerzalnosti na kojima se standardi ljudskih prava temelje. To je samo polazna tačka koja bi trebalo da bude nadopunjena daljim istraživanjem i proučavanjem i/ili korišćenjem nacionalnih priručnika i audio-vizualnih materijala koji su dostupni. On će se, nadamo se, koristiti za pokretanje trajnog procesa adaptacije i razvoja na svim nivoima podučavanja unutar mnogobrojnih i različitih svjetskih kultura.

Dekada Ujedinjenih nacija za obrazovanje o ljudskim pravima (1995-2004.) definisala je ljudska prava kao „edukaciju, širenje i informativne napore usmjerene na izgradnju opšte kulture ljudskih prava kroz pružanje znanja i vještina i oblikovanje vrijednosti koje su usmjerena na:

- (a) Osnaživanje poštovanja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda;
- (b) Cjelovit razvoj ljudskih kvaliteta i osjećanja dostojanstva;
- (c) Promociju razumijevanja, tolerancije, polne jednakosti i prijateljstva među svim narodima i plemenima te rasnim, nacionalnim, etničkim, vjerskim i jezičkim grupama;
- (d) Omogućavanje da sve osobe efektivno participiraju u slobodnom društvu;
- (e) Dalju promociju aktivnosti Programa održavanja mira Ujedinjenih nacija (Usvojeno iz Akcionog plana dekade Ujedinjenih nacija za obrazovanje o ljudskim pravima (1995-2004.), paragraf 2)

Ovaj proces će zavisi od lokalnih obrazovnih sistema, koji se uveliko razlikuju, i to ne samo u stepenu diskrecije koju nastavnici imaju u postavljanju sopstvenih nastavnih ciljeva. Međutim, nastavnik će uvijek biti ključna osoba u pokretanju novih inicijativa te stoga on ili ona imaju veliku odgovornost u komunikaciji i promociji principa ljudskih prava u razredu. Samo podučavanje o ljudskim pravima, međutim, nije dovoljno. Te vrijednosti trebalo bi da prožimaju cijeli razred zajedno s vrijednostima demokratskog donošenja odluka i djelovanja. Učenici neće samo željeti da uče o ljudskim pravima, već da uče u njima i kroz njih.

Činjenica da Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima³ ima svjetsku vrijednost i primjenljivost vrlo je važna za nastavnike. Radeći po pravilima koja su se godinama veoma široko podržavala, nastavnici mogu iskreno reći da promovišu normativni sistem koji je prihvatila međunarodna zajednica i njene vlade. Obrazovni sistemi veoma su raznoliki. U obrazovanju za ljudska prava, međutim, nastavnici imaju dodatni argument – to jest, da podučavaju na takav način na koji se poštuju ljudska prava u razredu kao i u samom školskom okruženju.

To znači izbjegavanje bilo kakve hipokrizije. U svojoj osnovi, licemjerje se odnosi na situacije u kojima su stvari koje nastavnici podučavaju u čistoj suprotnosti s načinom na koji nastavnici podučavaju. Na primjer: „Danas ćemo govoriti o slobodi govora – ej čuti ti tamo u zadnjem redu! Na ovaj način učenici će puno toga naučiti o moći, ali mnogo manje o ljudskim pravima i

³ Usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 10. decembra 1948.

poštovanju ljudskog dostojanstva, što je okosnica ljudskih sloboda. Kako učenici provode mnogo vremena proučavajući nastavnike i mogu razviti dobro razumijevanje nastavnikovih ličnih uvjerenja, takvo ponašanje može predstavljati prepreku da nastavnik ostvari bilo kakav pozitivni učinak. Zbog želje da se ugodni, mogu se, na primjer, oponašati nastavnikova lična uvjerenja, a da učenici sami o njima i ne promisle. Navedeno može biti razlog, barem na početku, zašto učenici ne izražavaju vlastita uvjerenja. Na višem nivou, hipokrizija nameće duboka pitanja o tome kako štiti ljudsko dostojanstvo nastavnika, ali i učenika u razredu, u školama i na nivou društva. To zahtijeva od nastavnika da istražuju načine i sredstva kako da uključe druge učesnike u proces odlučivanja o tome šta raditi, kako raditi, i zašto; to znači uključiti ne samo učenike, školsku upravu, obrazovne službenike, roditelje, već, ako je prikladno, i članove zajednice u kojoj žive i rade.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste podrška u razvoju kompetencija na tri područja. Ova nastavna jedinica ima sljedeći profil kompetencija:

Kompetencija u		
... političkoj analizi i procjeni	... korišćenju metoda	... političkom odlučivanju i djelovanju
**	***	*

Nastavna sredstva

U ovoj jedinici koristiće se sljedeća nastavna sredstva iz nastavnog kompleta za učenike. Nastavnik mora da odluči hoće li nekim ili svim učenicima trebati dodatna priprema za rad sa ovim sredstvima.

- 0 Istraživanje u biblioteci
- 0 Istraživanje pomoću interneta
- x Provođenje intervjua i anketa
- x Tumačenje slika
- 0 Mentalne mape
- 0 Izrada postera
- 0 Održavanje izložbi
- x Planiranje i održavanje prezentacija
- x Pripremanje slajdova ili *powerpoint* prezentacije
- 0 Pisanje novinskih članaka
- 0 Izvođenje predstava
- 0 Održavanje debata

NASTAVNA JEDINICA 8: Prava i slobode**Moja prava – tvoja prava?****Ljudska prava: Šta je važno za mene? Za tebe? Za druge?**

Lekcija	Vaspitno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metodi
Prva Lekcija : Želje i potrebe	Učenici spoznaju da njihove individualne želje – stvari i ideje koje žele da se ostvare – jesu jednako važne kao i stvari koje su im potrebne za dostojanstven život.	Učenici biraju slike koje predstavljaju njihove želje i potrebe i o njima odlučuju.	Konopac (za sušenje veša), štipaljke, sličice iz časopisa, materijal.	Grupni rad.
Lekcija 2: Ljudska prava: Šta ona kažu?	Upoređujući svoje potrebe sa članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, učenici shvataju koliko se prilikom donošenja Deklaracije vodilo računa o ljudskim potrebama	Učenici razmišljaju o prvoj lekciji koristeći listu odabranih članova iz Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima.	Radni materijal (pojednostavljena Univerzalna deklaracija), spisak potreba iz osme nastavne jedinice, prva lekcija.	Grupni rad, istraživanje.
Lekcija 3: Anketa: Šta ljudi oko nas misle i znaju	Učenici produbljuju svoja iskustva tako što intervjuišu odrasle o njihovim stavovima i poznavanju ljudskih prava. Primjećuju koliko se drugačije mogu vrednovati individualna ljudska prava	Učenici pripremaju ankete i vježbaju rad s njima u razredu. Sama anketa trebalo bi da se radi kao domaći zadatak tokom naredne sedmice.	Radni materijal, papir, olovke i nalivpera.	Ankete provedene u grupama.
Lekcija 4: Ljudska prava uživo!	Učenici postaju svjesni kako ljudi različito vrednuju ljudska prava tako što predstavljaju rezultate anketa. Razmišljaju o vlastitom procesu učenja i na taj način omogućavaju prenos znanja i kompetencija.	Učenici predstavljaju i raspravljaju o rezultatima anketa. Oni promišljaju čitav proces saznavanja.	Papir formata A4.	Grupna rasprava, plenarna rasprava.

Lekcija 1

Želje i potrebe: Šta je meni važno?

Učenici uče da prave razliku između onog što žele i svojih osnovnih potreba

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici spoznaju da njihove individualne želje – stvari i ideje koje žele da se ostvare – jesu jednako važne kao i stvari koje su im potrebne za dostojanstven život.
Nastavni zadaci	Učenici biraju slike koje predstavljaju njihove želje i potrebe i o njima odlučuju.
Nastavni materijali	Konopac (za sušenje veša), štipaljke, sličice iz časopisa, materijal
Metodi	Grupni rad.

Popratne informacije

Ljudska prava imaju i etičku i pravnu vrijednost. Iako se smatraju nedjeljivima, jasno je da svaki pojedinac sam za sebe odlučuje šta je važno za njegov život. Važno je da se razumije, a posebno kad je riječ o adolescentima, da nijesu sve potrebe prepoznate kao ljudska prava u međunarodnim standardima ljudskih prava. Razlikovanje između želja i potreba, pritom poštujući način na koji ljudi cijene određena prava i potrebe drugih, i istovremeno prihvatajući važnost kohezivnog međunarodnog okvira ljudskih prava, jeste dugotrajni proces učenja. Iako se pravni aspekti ljudskih prava u ovoj lekciji ne spominju, nastavnici bi trebalo da budu svjesni da su pravno obavezujući dokumenti, koje su vlade potpisale i obavezale se sprovesti, utemeljeni na normativnom okviru Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. U Evropi temeljni pravni dokument o ljudskim pravima jeste Konvencija o zaštiti ljudskih prava i fundamentalnih sloboda (Evropska konvencija o ljudskim pravima).⁴

Opis lekcije

Učionica mora biti tako pripremljena da omogući nastavniku da učenike rasporedi u grupe od četiri do šest članova. Nastavnik bi trebalo da sve materijale potrebne za čas stavi na zaseban sto, sa kojeg bi učenici mogli uzimati ono što im je potrebno i vratiti ga na kraju časa. Osjećaj vlasništva jedan je od ključnih faktora u uspješnom obrazovanju za demokratiju i ljudska prava te učenici i nastavnici moraju shvatiti učionicu kao životni prostor o kojem brinu. Po zidovima učionice trebalo bi da bude istaknuto što je više moguće (na desetine, možda čak i na stotine) isječaka i slika iz časopisa.

Nastavnik poziva učenike da se svi smjeste ispred „zida sa slikama“ i podstiče ih na raspravu:

- Koja ste iskustva imali prilikom sakupljanja slika?
- Da li vas je nešto iznenadilo? Ako jeste, šta?

Poslije nekoliko minuta uvodnog razgovora, nastavnik daje dvojici učenika zadatak da rastegnu konopac za sušenje veša (dugačak otprilike 4 metra) i stave na njega 12 štipaljki. Nastavnik potom uzima dvije prethodno pripremljene kartice s riječima „ŽELJE“ i „POTREBE“. Nastavnik ih lijepi s lijeve i s desne strane štrika, te potom pita učenike šta misle koja bi slika trebalo da bude ispod „ŽELJA“, a koja ispod „POTREBA“. Nakon što svi o tome razmisle, nastavnik bira dva učenika da zalijepe svoje

⁴ ETS No. 5, otvorena za potpisivanje 5. novembra 1950 i stupila na snagu 3. septembra 1953.

predloge i da objasne zašto su tako odlučili. Poslije toga, nastavnik bi u raspravi s učenicima trebalo da pokuša da objasni razliku između želja i potreba, ali bi trebalo da ima na umu da on ne iznosi njihovu definiciju, već bolje da to uradi skupljajući i sistematizujući objašnjenja učenika.

Po grupama od četiri do šest članova učenicima se daje zadatak da odaberu 10 slika iz cijele kolekcije, pet iz kategorije „ŽELJA“ i pet iz kategorije „POTREBA“. Svaka grupa dobija zadatak da u pisanom obliku (bilo da nastavnik dijeli svakome štampane kopije radnih listova ili da piše zadatak na tablu).

Zadatak i prezentacija:

- Kao grupa, učenici bi trebalo da izaberu 10 slika iz cijele kolekcije. Pet slika mora iz kategorije „ŽELJA“, a pet iz kategorije „POTREBA“ (ako dvije ili više grupa žele istu sliku, probajte da nađete rješenje).
- Grupe bi trebalo da razgovaraju o svojim izborima i pokušaju da odgovore na sljedeća pitanja:
 - Zašto je to važno za moj život?
 - Šta bi značilo za mene kad to ne bih imao?
 - Šta kasnije u životu želim imati ili postići?
 - Šta to znači meni kao dječaku/djevojčici?
- Deset izabranih slika trebalo bi rasporediti prema važnosti i učenici bi trebalo da pokušaju objasniti zašto su ih izabrali u tom redoslijedu. Trebalo bi da nađu rješenje koje odgovara svim članovima grupe.
- Dva člana grupe trebalo bi da drže konopac, dok bi jedan član objašnjavao svaki izbor. Trebalo bi objasniti samo prvi i zadnji izbor. Na kraju, učenici bi trebalo da pokušaju da vlastitim riječima objasne razliku između želja i potreba. Mogu li pronaći „definiciju“ za oboje?

Konopac se objesi na zid ili bilo gdje u učionici, zajedno sa svim izabranim slikama.

Lekcija 2

Ljudska prava: šta ona kažu?

Učenici upoređuju svoje potrebe za članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Upoređujući svoje potrebe sa članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, učenici shvataju koliko se prilikom donošenja Deklaracije vodilo računa o ljudskim potrebama.
Nastavni zadaci	Učenici razmišljaju o prvoj lekciji koristeći listu odabranih članova Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima.
Nastavni materijali	Materijal (pojednostavljena Univerzalna deklaracija), spisak potreba iz osme nastavne jedinice, prva lekcija.
Metodi	Grupni rad, istraživanje.

Opis lekcije

Na početku ove lekcije nastavnik bi trebalo da iznese jedan sažetak postignutog u prvoj lekciji i poveže želje i ljudska prava, te napraviti kratku prezentaciju o istoriji ljudskih prava (vidjeti radni materijal „Ljudska prava: spisak za poređenje prava i želja). Izlaganje ne bi trebalo da bude duže od 10 minuta.

Učenicima se daje zadatak da uporede svoje želje (koje su definisali) sa ljudskim pravima prikazanim u pojednostavljenoj listi ljudskih prava (radni materijal). Trebalo bi da rade u istim grupama kao i u prethodnoj lekciji i trebalo bi da razmatraju sljedeća pitanja: koja su ljudska prava važna za njih, čak i podsvjesno? Mogu li razumjeti vezu između prava i potreba? Mogu li se sjetiti primjera iz stvarnog života koji bi bio povezan sa pojedinim pravom? Radni materijal može u tome pomoći. Nastavnik može odlučiti hoće li da radi s pojednostavljenom verzijom Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima ili s originalnim dokumentom (dostupnim na web stranici www.un.org/en/documents/udhr/). Ukoliko nastavnik koristi pojednostavljenu verziju, učenici bi trebalo vrlo brzo da uoče da su ljudska prava razvijena na osnovu svakodnevnih potreba.

Primjer iz radnog materijala:

Spisak osnovnih prava	„ŽELJE” koje smo definisali	Kojim članovima originalne deklaracije o ljudskim pravima to pripada?
<i>Pravo na život, postojanje</i>		
<i>Pravo na rad</i>		
<i>Pravo na vlasništvo</i>		
<i>Pravo na slobodu govora</i>		
...		

Učenici bi trebalo da pokušaju da prepisu spisak svojih potreba iz prethodne lekcije na radni list. To neće biti nimalo jednostavno jer rečenični opis potreba i želja neće biti jednak sa rečeničnim opisom ljudskih prava.

Teorijski, učenica može biti podsticaj za raspravu i može podstaknuti odluke koje nisesu uvijek jasne. To je

U drugom koraku, grupe koje su završile trebalo bi da uporede svoje liste sa originalnom deklaracijom o ljudskim pravima.

Na kraju lekcije, trebalo bi da se napravi zajednička, razredna lista. To znači da grupne liste treba da budu kopirane na jednu veću listu, koja će biti svima predstavljena. Ako su dostupni kompjuteri, učenici bi trebalo da naprave elektronsku listu, koristeći radni materijal kao predložak. Taj zadatak može biti dodijeljen manjoj grupi učenika koji bi to mogli završiti kao domaći zadatak. Ako je potrebno, umjesto učenika nastavnik može napraviti listu.

Lekcija 3

Anketa: Šta ljudi oko nas misle i znaju

Učenici provode kratku anketu o ljudskim pravima

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici produbljuju svoja iskustva tako što intervjuišu odrasle o njihovim stavovima i poznavanju ljudskih prava. Primjećuju koliko se drugačije mogu vrednovati individualna ljudska prava
Nastavni zadaci	Učenici pripremaju ankete i vježbaju rad s njima u razredu. Sama anketa trebalo bi da se radi kao domaći zadatak tokom naredne sedmice.
Nastavni materijali	Radni materijal, papir, olovke i nalivpera.
Metodi	Ankete provodene u grupama.

Opis lekcije

Razred sad posjeduje listu ljudskih prava (to je namjerno nepotpuna lista). Spisak jasno ukazuje da, čak i bez znanja koncepta ljudskih prava, svako zna da ljudi imaju potrebe i da su te potrebe slične pravima koja su predstavljena u članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Učenici su tako uspjeli da djelimično rekonstruišu istorijat ljudskih prava, koja, na kraju krajeva, nijesu sastavljena negdje u izolaciji, već su razvijena iz ideje da sva ljudska bića imaju ista prava koja im niko ne može oduzeti.

U trećoj i četvrtoj lekciji učenici bi trebalo da sprovedu jednu kratku anketu. U svojoj lokalnoj zajednici trebalo bi da pokušaju da otkriju šta se povezuje s ljudskim pravima, kako se prosuđuju ljudska prava i koji nivo osnovnog znanja ljudi imaju o ljudskim pravima.

Učenici bi trebalo da sačine, sprovedu i vrednuju kratku anketu čiji je cilj da se uvidi na koji su način ljudska prava prisutna u njihovom neposrednom okruženju. Nastavnik im daje radne listove na kojim mogu zabilježiti razne različite kategorije odgovora: lične stavove prema ljudskim pravima, znanje o ljudskim pravima i trenutnu situaciju u njihovoj državi. Učenici bi trebalo da intervjuišu odrasle (rođake, prijatelje, susjede, prolaznike) i postave im sljedeća pitanja:

- Mislite li da je važno da ljudska prava važe za sve ljude na svijetu? Ako mislite, zašto? Ako ne, zašto ne?
- Koja prava treba najviše štiti širom svijeta?
- Ko je za to odgovoran?
- Koja prava treba najviše štiti u našoj zemlji?
- Ko je za to odgovoran?

Učenici ne bi trebalo da prosuđuju jesu li izrečeni stavovi, mišljenja ili znanja tačni. Umjesto toga, trebalo bi jednostavno da bilježe odgovore.

Intervjui nijesu jednostavni i možda bi bilo korisno da ih se prethodno u razredu simuliraju. Manja grupa učenika mogla bi preuzeti ulogu ispitivača, a dva učenika bi mogla da preuzmu ulogu prolaznika. Intervjui sa prijateljima ili rođacima takođe se mogu vježbati. Važno je da učenici ne zaborave da se predstave i objasne cilj intervjuja. Prilikom posmatranja probnog intervjuja, drugi učenici mogu dobiti konstruktivne informacije. Svi uče na taj način.

Pitanja o kojima treba razmisliti:

- Kako se prave bilješke?
- Koja je podjela uloga unutar grupe koja obavlja anketiranje?
- Na koji će se način rezultati predstaviti u sljedećoj lekciji?

Nastavnik daje učenicima jednu sedmicu u kojoj treba da obave anketiranje. Najjednostavnije je sprovesti intervjue u malim grupama.

Lekcija 4

Ljudska prava uživo!

Predstavljanje i diskusija o rezultatima ankete

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni kako ljudi različito vrednuju ljudska prava tako što predstavljaju rezultate anketa. Razmišljaju o vlastitom procesu učenja i na taj način omogućavaju prenos znanja i kompetencija.
Nastavni zadaci	Učenici predstavljaju i raspravljaju o rezultatima anketa. Oni promišljaju čitav proces saznavanja.
Nastavni materijali	Papir formata A4.
Metodi	Grupna rasprava, plenarna rasprava.

Popratne informacije

Rasprava (razmjena argumenata, iz latinskog, *discussio*, tj. argument) jeste specifičan oblik verbalne komunikacije između dvije ili više osoba u kojoj se raspravljaju razna pitanja – tj. diskutuju, u kojoj svaka strana iznosi svoje argumente. Rasprava bi trebala da se održava u duhu zajedničkog poštovanja. Dobar stil diskusije zahtijeva da govornici dozvole i da čak i podstiču da se iskažu druga gledišta i razmišljanja, i pažljivo ih razmatraju umjesto da ih na brzinu odbace. Lične osobine, kao što su mirnoća, pribranost i uljudnost, biće prednost obiju strana. U najboljem slučaju, rasprava će voditi ka rješenju problema ili kompromisu kojeg svi umiješani mogu prihvatiti.

U modernim društvima, rasprave su civilizovane – a ne nasilne – sredstva za nošenje s kontroverzom i sa konfliktima interesa i ciljeva. Konflikte se stoga ne zataškavaju, već rješavaju. Učeći i vježbajući svoje debatne vještine, učenici uče osnovne elemente postizanja i održavanja mira u društvu.

Opis lekcije

Učenici treba da predstave rezultate svojih anketa o stavovima, znanjima i primjeni ljudskih prava. Neće biti moguće predstaviti rezultate na samo jednom času. Umjesto toga, razred bi trebalo da se podijeli u tri grupe, pri čemu svaka grupa predstavlja svoje zajedničke rezultate.

Samo se opšti utisci mogu prenijeti u plenarnu sjednicu, što će biti osnova za završnu raspravu.

Preporučuje se da svaki učenik na listiću papira pravi bilješke o tome šta im je tokom anketiranja bilo najveće iznenađenje, pružilo najviše zadovoljstva, najviše ih uznemirilo.

Te bilješke bi trebalo pisati tako da se mogu izložiti ili izvjesiti u učionici.

U našoj državi još uvijek postoji mnogo povreda ljudskih prava.

Začudilo me da je mnogo ljudi željelo da odgovori na pitanja.

Specifičnosti u pogledu ljudskih prava ljudima uglavnom nijesu toliko poznate.

Za zaključnu raspravu važno je da nastavnik u tom trenutku ne zaključi da učenici sad znaju sve o ljudskim pravima. To je bilo tek upoznavanje i prva analiza ljudskih prava. Učenici bi trebalo da budu motivisani i željni da nastave s promišljanjem o ljudskim pravima, a da pritom zadrže jednu kritičku distancu. Nastavnik može razmišljati o tome da motiviše učenike da više uče o ljudskim pravima tako što će proučavati rad Ujedinjenih nacija, Savjeta Evrope, ili pak i grupa za zaštitu ljudskih prava poput Amnesty International-a.

Sve ključne rečenice iz rezultata ankete trebalo bi da budu izložene ili izvještene u učionici i učenici bi trebalo u miru da ih pročitaju. Potom bi trebalo da se povede rasprava koja se može podijeliti po pitanjima i komentarima u pogledu sljedećeg:

- proces učenja;
- nova znanja;
- iskustva tokom intervjua;
- ideje o tome kako dalje nastaviti rad na temu ljudskih prava kao razred ili kao pojedinac.

U ovom trenutku bilo bi pametno kad bi svi uključeni (nastavnik, učenici i čitava škola) shvatili kako se rad na ovoj temi može nastaviti u budućnosti. Tema ljudskih prava uvijek bi trebalo da bude od interesa za ljudska bića - to nije samo tema koja se može olako prekriziti sa popisa stvari koje treba da naučimo.

NASTAVNA JEDINICA 9

MEDIJI

Osnovni nivo

Mediji u upotrebi: Da mogu – bih!

9.1 Pripremamo izložbu

Stari i novi medijski uređaji – šta smo otkrili?

9.2 Moć znanja i vještina!

Učenici pripremaju prezentaciju medijskih sredstava

9.3 Vrijeme za prezentaciju!

Grupa stručnjaka pokazuje svoje tehničke medijske vještine

9.4 Planiramo medijski proizvod

Šta sad možemo s našim vještinama? Učenici se slažu oko tema i plana

NASTAVNA JEDINICA 9: Ključni koncept – „Mediji” (za osnovni nivo)

Osnovne informacije za nastavnike: učenici pokazuju jedni drugima kako da koriste medijske uređaje

Kao što je prikazano u uvodu ovog priručnika, obrazovanje za demokratiju i obrazovanje za ljudska prava pravi razliku između tri kompetencije. Ova nastavna jedinica govori o medijskoj kompetenciji, koja je jedan od centralnih elemenata koji omogućava ljudima da i aktivno i pasivno participiraju u građanskom društvu. Kako bi se taj pristup pravilno integrisao, ponovno se navode tri kompetencije:

Kompetencije za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava:

Kompetencija u političkoj analizi i procjeni Sposobnost analize i rasprave o političkim događajima, problemima i kontroverzama...	Kompetencija korišćenja metoda Sticanje sposobnosti i vještina potrebnih da se pronađu i usvoje informacije, da se koriste sredstva i mediji za komunikaciju...	Kompetencija za donošenje demokratskih odluka i preduzimanje aktivnosti Sposobnost da se ocjene vlastiti potencijali (i ograničenja) za političku participaciju i da se načini primjeren izbor i pravac djelovanja.
---	---	---

Druga kompetencija sa tabele – „Kompetencija korišćenja metoda” – uključuje medijsku kompetenciju kao centralni element. U sljedećoj nastavnoj jedinici fokus je na kompetenciji da se radi s postojećim medijima, da se koriste njihovi potencijali i da se bude svjestan njihovih ograničenja. U medijskom vaspitanju, mogu se razlikovati četiri dimenzije medijske kompetencije:

Tehnička medijska sposobnost:

- Sposobnost da se mediji ispravno koriste i da se zna kako ih kreativno koristiti.

Kulturološka medijska kompetencija:

- Biti upoznat s medijskim „kodeksom“ i svim estetskim i društvenim oblicima izražavanja. Vješti korisnici mogu razumjeti medijski kodeks, opaziti izjave u medijima i razumjeti ih, i mogu ih koristiti u druge svrhe.

Društvena medijska kompetencija:

- Sposobnost korišćenja raznih oblika komunikacije na mudar način. Društvene veze su sve više i više povezane s medijima, uključujući i razne oblike „društvenog softvera“.

Misaona medijska kompetencija:

- Korisnik je sposoban da kritički analizira funkciju medija, kao i vlastito ponašanje prema medijima u svakom trenutku.

Cijeli okvir medijskog vaspitanja uključuje ove četiri dimenzije. Perspektiva obrazovanja za demokratiju i ljudska prava dotiče se samo nekih aspekata ovih koncepata i ne zamjenjuje medijsku edukaciju, ali vezano za ciljeve medijskog vaspitanja navedeno predstavlja ključne strategije medijskog vaspitanja. Direktna veza između tehničke medijske kompetencije nastavnika i učestalosti korišćenja raznih medija u razredu još je jedan razlog zašto je ova nastavna jedinica korisna. Mnogi nastavnici otvoreno priznaju da ne znaju kako da koriste i rade s raznim vrstama medija, ali shvataju mogućnosti njihovog korišćenja u razredu. Međutim, jedna stvar je jasna: što se više nastavnici osjećaju sigurni u korišćenju medija, to će više koristiti razne medije u svojoj nastavi.

U ovoj nastavnoj jedinici analiziraju se praktične kompetencije nastavnika, ali i učenika. Kad se te kompetencije analiziraju, onda se nastavna jedinica fokusira na korišćenje medija i odabir specifičnih tema na kojima se može raditi.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste podrška u razvoju kompetencija u tri područja. Ova nastavna jedinica ima sljedeći profil kompetencija:

Kompetencija u		
... političkoj analizi i procjeni	... korišćenju metoda	... političkom odlučivanju i djelovanju
**	***	*

Nastavna sredstva

U ovoj jedinici koristiće se sljedeća nastavna sredstva iz nastavnog kompleta za učenike. Nastavnik mora da odluči hoće li nekim ili svim učenicima trebati dodatna priprema za rad sa ovim sredstvima.

- Istraživanje u biblioteci
- Istraživanje pomoću interneta
- Provođenje intervjua i anketa
- Tumačenje slika
- Mentalne mape
- Izrada postera
- Održavanje izložbi
- Planiranje i održavanje prezentacija
- Pripremanje slajdova ili *powerpoint* prezentacije
- Pisanje novinskih članaka
- Izvođenje predstava
- Održavanje debata

NASTAVNA JEDINICA 9: Mediji

Mediji u praksi: Da mogu – bih!

Učenici pokazuju jedni drugima kako se koriste medijski uređaji

Lekcija	Vaspitno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metodi
Lekcija 1: Pripremamo izložbu	Učenici shvataju da je važno razumjeti tehničke detalje medijskih uređaja i da je potrebno da se tome posveti neko vrijeme. Pripremaju izložbu vlastitih, ali i školskih uređaja.	Koristeći uređaj s kojim nijesu upoznati, učenici pokušavaju opisati taj uređaj i način na koji on radi. Sakupljaju i opisuju razne medijske uređaje i pripremaju razrednu izložbu.	Medijski uređaji (poput kamera, itd.), radni list.	Razgovori, grupni rad, domaći zadatak.
Lekcija 2: Moć znanja i vještina	Učenici shvataju raznovrsnost ograničenog broja medijskih uređaja koje mogu koristiti. Nastavnici im daju osnovne informacije o medijima i kako da medije koriste.	Priprema izložbe medija u razredu i daljnje razumijevanje kako pojedini medijski uređaj funkcioniše.	Lični medijski uređaji, školski medijski uređaji, Radni list za nastavnika iz Lekcije 1 i 2, radni listovi za učenike.	Zavise od plana za koji se opredijelio nastavnik.
Lekcija 3: Vrijeme za prezentaciju!	Učenici postaju tehnički stručnjaci za odabrani medijski uređaj. Uče kako da prezentiraju pripremljenu informaciju.	Kao stručnjaci za odabrane medijske uređaje, učenici pripremaju prezentacije radeći u grupama.	Medijski uređaji, individualna sredstva za rad na prezentacijama.	Grupne prezentacije.
Lekcija 4: Planiramo medijski proizvod	Primijenit će tehnička medijska kompetencija koju su učenici stekli. Učenici biraju temu, ali i medijske uređaje koje će koristiti.	Koristeći demokratski i predstavnički proces, (u malim grupama i na plenarnoj raspravi) razred odlučuje o temi na kojoj će raditi i koji će uređaj koristiti.	Nastavno sredstvo „mentalne mape” iz paketa nastavnih sredstava. Radni list: formular za izbor medijskih uređaja za odabranu temu.	Grupni rad, donošenje odluka na plenarnoj sjednici.

Lekcija 1

Pripremamo izložbu

Stari i novi medijski uređaji - šta smo otkrili?

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici shvataju da je važno razumjeti tehničke detalje medijskih uređaja i da je potrebno da se tome posveti neko vrijeme. Pripremaju izložbu vlastitih, ali i školskih uređaja.
Nastavni zadaci	Koristeći uređaj s kojim nisu upoznati, učenici pokušavaju opisati taj uređaj i način na koji on radi. Sakupljaju i opisuju razne medijske uređaje i pripremaju razrednu izložbu.
Nastavni materijali	Medijski uređaji (poput kamera, itd.), radni list.
Metodi	Razgovori, grupni rad, domaći zadatak.

Opis lekcije

Kako bi učenici postali svjesni teme, nastavnik bi trebalo da donijese medijski uređaj u školu (poput foto aparata, projektora za slajdove, računara, video kamere, mobilnog telefona, stare filmske kamere, diktafona). Uputstva za korišćenje uređaja takođe će biti potrebna, ali nastavnik ih ne bi smio učiniti dostupnima na samom početku.

Na početku ove lekcije, uređaj je položen na stolu koji se nalazi u sredini učionice. Učenici dobijaju zadatak da objasne kako foto aparat ili drugi uređaj funkcioniše, iako nisu s njime upoznati. To rade tako što će napraviti crtež foto aparata (na primjer) na kojem su označili sve vidljive dijelove i tastere (na način kako je to prikazano na slici dolje). Vrlo je važno da učenici nacrtaju dijelove s kojima nisu upoznati. Trebalo bi da napišu šta misle za šta se koriste ti dijelovi.

Vizualni prikaz učeničkog crteža za nastavnika:

Što je uređaj komplikovaniji, to će teže biti ispuniti zadatak. Važno je da se učenici ne boje da to učine. Ne postoji tačno i pogrešno. Učenici moraju postati svjesni da takav uređaj pruža mnogo različitih mogućnosti i da s razlogom treba da ih upoznaju.

Varijacija:

Moguće je kopirati crtež zajedno s legendom na slajdu radi zajedničke prezentacije.

Nastavnik potom daje grupi učenika uputstvo za upotrebu tog medijskog uređaja (ako želi, može to učiniti i dan prije, pri čemu ne obavještava razred o tome). Zavisno od konkretnog uređaja, može biti skoro nemoguće opisati ga i upoznati se s njegovim funkcijama. To nije važno u ovom trenutku, jer ovo je samo uvod.

Sljedeće, nastavnik objašnjava ciljeve i postupak cijele lekcije:

- Organizovanje izložbe medijskih uređaja koji su donešeni od kuće ili iz škole (Lekcija 2).
- Upoznavanje sa jednim od uređaja, njegovim funkcijama i mogućnostima i njegovo predstavljavanje drugovima iz razreda (Lekcija 3 – plus dodatne lekcije zavisno od broja uređaja).
- Kad su uređaji proučeni, razred odlučuje o medijskom djelu (film, audio priča, izložba slika, foto priča, itd.) i razvija preliminarni vremenski okvir (Lekcija 4).

Na kraju lekcije, nastavnik bi trebalo da sakupi sve ideje učenika i dadne jasna uputstva kako da prikažu uređaje u učionici. Nastavnik bi trebalo da učenicima podijeli predloške za opis uređaja (radni list).

Bilješka: Uređaji koji pripadaju školi takođe bi trebalo da budu dio izložbe. Učenici koji ništa nijesu donijeli u školu ili učenici koji imaju dodatno vrijeme trebalo bi da pripreme opis školskih uređaja i da ih donesu na izložbu.

Lekcija 2

Moć znanja i vještina!

Učenici pripremaju prezentacije medijskih uređaja

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici shvataju raznovrsnost ograničenog broja medijskih uređaja koje mogu koristiti. Nastavnici im daju osnovne informacije o medijima i kako da medije koriste.
Nastavni zadaci	Priprema izložbe medija u razredu i daljnje razumijevanje kako pojedini medijski uređaj funkcionira.
Nastavni materijali	Lični medijski uređaji, školski medijski uređaji, Radni list za nastavnika iz Lekcije 1 i 2, radni listovi za učenike.
Metodi	Zavise od plana za koji se opredijelio nastavnik.

Opis lekcije

Na kraju prve lekcije, nastavnik (ili grupa učenika) trebalo bi da pripreme sto na kojem bi trebalo održati izložbu. Ako se učionica može sigurno zaključati, onda bi učenici mogli donijeti uređaje ranije i dopustiti da se izložba lagano razvija. Nastavnik bi trebalo da prati učenike u sakupljanju uređaja i odgovaranju na sva postavljena pitanja. Roditelji bi također trebalo da budu upoznati o tome zašto učenici treba da donesu svoje medijske uređaje u školu.

2. Čim je izložba dovršena i uredno postavljena, nastavnik bi trebalo da imenuje „stručnjake za izložbu“ – učenike koji su odgovorni za izložbu i koji mogu biti podrška svojim kolegama. Jasno je da će učenici morati da budu obazrivi i pažljivi pri korišćenju uređaja.

3. Učenici (uz pomoć nastavnika, ako je potrebno) trebalo bi da naprave spisak koje grupe učenika rade na kojim uređajima. Vrijeme potrebno za prezentaciju trebalo bi također unijeti u spisak. Zavisno o veličini razreda i broja odabranih uređaja, možda će biti potrebno više od jednog školskog časa za prezentacije (vidjeti materijal za učenike).

Spisak bi trebalo da bude izložen tako da ga svako može vidjeti – na taj način učenici će biti podstaknuti na samostalno učenje. Spisak bi mogao da izgleda ovako:

Medijski uređaj	Članovi grupe	Datum i vrijeme prezentacije plus vrijeme izlaganja
Video rekorder	Tin, Mirka, Suzana, Mario	Srijeda, 14. februar, 09:00; 20 minuta
Digitalna kamera	Lena, Lisa, Sofi, Jan	Srijeda, 14. februar, 09:20; 20 minuta
...		

Kao dodatak ovoj lekciji, nastavnik bi trebalo da pripremi kratak pregled koji izlaže nakon izložbe (otprilike 10 minuta). Postoje dva načina na koji se to može napraviti (ali dobro informisani nastavnici mogli bi pripremiti još jedan prilog):

Mediji u demokratiji. Cilj je pokazati učenicima kako funkcionišu mediji u našem društvu. Za učenike osnovnih škola, ovo može predstavljati osnovnu informaciju koja im pomaže da korak po korak poboljšaju svoje razumijevanje (vidjeti materijal za devetu nastavnu jedinicu, prva lekcija).

Nositi se s televizijom. Kao alternativa, nastavnik bi mogao pripremiti izlaganje na temu „kako s televizijom“, ako se to uklapa u njegov koncept podučavanja (vidjeti materijal 9.2).

Ta izlaganja ne treba da se evaluiraju. Njihova uloga je da korak po korak povećaju znanje učenika. Kao i u drugim slučajevima prenošenja znanja, moguće je da učenici neće razumjeti sve detalje. S tim treba da se računa u tako složenim situacijama i nastavnik ili nastavnica bi trebalo da odluči šta očekuje od učenika.

Lekcija 3

Vrijeme za prezentaciju!

Grupa učenika prikazuje svoje tehničke medijske vještine

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju tehnički stručnjaci za odabrani medijski uređaj. Uče kako da prezentiraju pripremljenu informaciju.
Nastavni zadaci	Kao stručnjaci za odabrane medijske uređaje, učenici pripremaju prezentacije radeći u grupama.
Nastavni materijali	Medijski uređaji, individualna sredstva za rad na prezentacijama.
Metodi	Grupne prezentacije.

Opis lekcije

Ovu lekciju (ili ovaj niz lekcija, zavisno od broja prezentacija) trebalo bi da pripreme učenici. Prezentacija će biti ključna tačka. Uloga nastavnika biće uglavnom da prati grupe prilikom priprema njihovih prezentacija. Zavisno od vještine učenika u pripremi prezentacija, ovaj zadatak može biti vrlo složen.

Učenici bi trebalo da pomno razmišljaju o tome na koji način žele prenijeti informacije u svojim prezentacijama. Nastavni materijali za učenike sadrže razna sredstva koja tu mogu pomoći, poput savjeta o:

- radu na posterima;
- pripremi slajdova; i
- planiranju i izlaganju prezentacija.

Neke grupe možda će poželjeti da uvježbaju svoje prezentacije. S gledišta nastavnika, pružanje mogućnosti učenicima da nastavnicima i kolegama u razredu prethodno predstavljaju prezentacije, uključujući i davanje povratnih informacija, može dati učenicima osjećaj sigurnosti i može imati veliki uticaj na buduće prezentacije. Ovo je važno u odnosu na obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, jer je jedna od fundamentalnih kompetencija u korišćenju metoda u demokratiji predstavljanje svojih informacija i stavova na slobodan i uvjerljiv način.

Lekcija 4

Planiramo medijski proizvod

Šta sad možemo s našim vještinama? Učenici se dogovaraju oko teme i plana

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Primijenice se tehnička medijska kompetencija koju su učenici stekli. Učenici biraju temu, ali i medijske uređaje koje će koristiti.
Nastavni zadaci	Koristeći demokratski i predstavnički proces, (u malim grupama i na plenarnoj raspravi) razred odlučuje o temi na kojoj će raditi i koji će uređaj koristiti.
Nastavni materijali	Nastavno sredstvo „mentalne mape” iz paketa nastavnih sredstava. Radni list: formular za izbor medijskih uređaja za odabranu temu.
Metodi	Grupni rad, donošenje odluka na plenarnoj sjednici.

Opis lekcije

Zajedno s nastavnikom, učenici bi trebalo da izaberu temu na kojoj bi trebalo da rade (pritom koristeći informacije koje su sakupili radeći s medijskim uređajima. Tema može biti povezana s područjem obrazovanja za demokratiju i ljudska prava – na primjer, učenici mogu odlučiti da dokumentuju sva igrališta u svojoj zajednici i da naprave popis svih stvari koje na njima nedostaju. Mogli bi predati te informacije nadležnim vlastima ili dati da se informacije objave u lokalnoj štampi. Takođe bi moglo da se dokumentuje neko gradilište kroz jedan duži vremenski period (koristeći i slike i zvuk) i da se na osnovu toga napravi interesantan izvještaj. Jednom kad se odluči o temi, učenici bi takođe trebalo da odluče koju će vrstu medijskih uređaja da koriste kako bi zabilježili te informacije.

Nastavnik predstavlja plan kako da se izabere tema koja se sviđa svakome i koja će se dokumentovati korišćenjem medijskih uređaja. Ako nastavnik želi ostaviti temu otvorenom, on ili ona mora sakupiti sve ideje učenika na jednu listu. Ideje bi se trebalo sakupljati u malim grupama i grupe bi trebalo da predstavljaju svoje ideje na plenarnoj raspravi. Zajednički spisak može se ispisati na *flip chart*-u.

Potruga za temom koja se svakome dopada jeste zahtjevan posao, ali može biti dobar način da učenici nauče nešto o kompromisu (nastavnik bi trebalo da vrednuje i taj aspekt).

Sljedeće, grupa učenika bi trebalo da razvije nekoliko preliminarnih ideja koristeći nastavno sredstvo „mentalne mape“ iz kompleta nastavnih sredstava. Te ideje treba razmijeniti u razredu. Ako učenici koriste „mentalne mape“ po prvi put, nastavnik bi trebalo da razraditi pojedinačne korake koji su potrebni, čak bi mogao i da napiše jedan primjer na tabli, poput sljedećeg:

- Zapišite naziv teme na sredinu lista papira i nacrtajte krug oko nje. Uvjerite se da je papir koji koristite dovoljno velik.
- Nacrtajte nekoliko debelih linija koje izlaze iz kruga. Na svakoj liniji napišite naziv podteme koja je povezana s temom u sredini.
- Iz tih debelih linija, možete nacrtati nekoliko dodatnih tanjih linija koje predstavljaju potkategorije ili pitanja povezana s podtemom koju ste napisali na debeloj liniji.
- Probajte da se sjetite što više pojmova i svrstajte ih u odgovarajuće kategorije. Možete koristiti razne veličine fontova, razne simbole i boje.

Iste grupe (ili možda cijeli razred na plenarnoj sjednici) potom razmišlja o medijskim uređajima koje bi htjeli da koriste (vidi radni materijal: prezentacijske kartice sa kratkim opisom medijskih uređaja).

Ukoliko su se ti predlozi razvili u grupama, rezultate bi trebalo sakupiti.

Na plenarnoj raspravi, opet bi trebalo postaviti pitanje odgovornosti:

- Koju vrstu odgovornosti ima osoba koja pravi slike i bilježi zvukove?
- Šta znači zaštita ličnih prava određene osobe?
- Koga treba da pitamo ili obavijestimo?

Nastavnu jedinicu 9 trebalo bi završiti ovim korakom. Razrada odabrane teme odvijat će se kao dio nastavnog programa predmeta u sklopu kojeg bi se, u normalnim okolnostima, tema podučavala.

Radni materijali za nastavnike

NASTAVNA JEDINICA 9 – Radni list za nastavnike 1: mediji u demokratiji

U demokratiji mediji su na strani istine i ljudi. Činjenice se predstavljaju objektivno i razumljivo. Mišljenja i procjene se eksplicitno naznačuju (kroz jasnu razliku između poruke i komentara, na primjer) kao informacije o kojima ne postoje poznate činjenice ili o kojima se može samo pretpostavljati.

Štaviše, mediji su raznoliki, što dovodi do mnoštva komplementarnih informacija, kao i mogućeg pobijanja jednog medijskog izvora od strane drugog. Stoga bi korisnici medija trebalo da dobijaju izbalansirane informacije na osnovu kojih bi mogli donositi svoje stavove.

U diktaturama, međutim, mediji su u službi onih koji su na vlasti. Mediji podržavaju vladajuću strukturu i njihovu politiku koristeći tehnike propagande (poput ispuštanja bitnih informacija, krivotvorenja informacija ili emocionaliziranja informacija, itd.).

Međutim, može se desiti i suprotno. Analiza medija u određenoj zemlji može nam ukazati živi li se u toj zemlji u demokratiji ili ne. Sloboda mišljenja i sloboda medija su od izuzetne važnosti u demokratiji: bez njih ne postoji demokratija niti puno uživanje ljudskih prava. Štaviše, u prošlosti su mediji bili zaslužni za mnoge „uspješne priče“ na području ljudskih prava. Mnogo puta su medijska saopštenja, televizijski intervjui ili druge video poruke bile zaslužne za oslobađanje ljudi koji su bili zatvoreni iz političkih razloga; i više nego jedanput su ljudi slali SMS poruke putem svojih mobilnih telefona kako bi druge upozorili na predstojeću katastrofu.

Svi se uzbune, stoga, kada dodje do ujedinjenja masovnih medija u demokratiji. To uglavnom znači da svi mediji izvještavaju o događaju na jedinstven način, iako o događaju mogu postojati različiti stavovi i procjene.

Zahvaljujući protestima i publikacijama nekoliko kritički nastrojenih pojedinaca, može se dobiti izbalansirana informacija i postoji šansa da se takvo ujedinjenje medija može ponekad razotkriti. Većina građana, međutim, ima isključivo pristup konsolidovanim masovnim medijima, te se učinak toga ne smije podcjenjivati.

Mediji imaju odgovornost za informaciju koju isporučuju: može li novinar biti siguran da je ono o čemu izvještava istinito ili ne? Je li je njihov kritički stav opravdan ili jednostavno žele biti prvi koji će izvijestiti o „skandalu“?

Koristiti medije ujedno znači koristiti svoju moć. Ko god da bilježi slike i zvukove i objavljuje ih mora to raditi s velikim osjećajem odgovornosti i treba da bude svjestan svoje važnosti u demokratiji.

Osnovne informacije za nastavnike

NASTAVNA JEDINICA 9 - Materijal za nastavnike broj 2: raditi s televizijom

1. Zašto su djeca toliko fascinirana televizijom?

Televizija pruža kontinuiranu promjenu, opuštanje i avanturu. Pritiskom na dugme, dostupan vam je svijet – bilo stvarni ili izmišljeni – na dohvata ruke, pri čemu ne morate uložiti bilo kakav napor, bilo fizički ili emocionalni. S obzirom da imate daljinski upravljač i mirjadu programa, može se prelijetati od jednog interesantnog događaja do drugog. Djeca se često identifikuju s likovima i osobama iz raznih televizijskih programa: koriste televiziju za dobijanje informacija i to čine kad nemaju nešto bolje što bi radili.

2. Koliko vremena djeca dnevno provode ispred televizora?

U Zapadnoj Evropi, dnevno korišćenje televizora za djecu starosti između 3 do 13 godina iznosi 90 minuta. Doista, samo 60% djece će ugaziti televiziju. Štaviše, televizor je upaljen dok djeca rade druge stvari. Roditelji bi trebalo da postave neka pravila za gledanje televizije i trebalo bi da pokušaju da natjeraju svoju djecu da budu fokusirana na ono što gledaju. Uopšteno se preporučuje da TV ne treba da bude stalno uključen i da bi djeca trebalo da gledaju isključivo programe koji su prikladni njihovom uzrastu, a koji su zanimljivi i važni.

3. Ima li puno djece koja prekomjerno gledaju televiziju?

Takozvani „TV ovisnici“ provode više vremena ispred TV-a nego što provode vremena u drugim aktivnostima (škola, igre, upoznavanje prijatelja, itd.). Međutim, vrlo je malo djece koja spadaju u tu kategoriju. Nije problem ako dijete jedan dan više gleda televiziju nego drugi. Problem nastaje kada je gledanje nasumično ili kad nešto nije u redu s djetetom ili porodicom. U takvim slučajevima gledanje televizije može biti svojevrsni bijeg od stvarnosti.

4. Šta djeca različitih godina vole da gledaju?

Mala djeca uopšteno vole da gledaju programe iz kojih mogu nešto da nauče, kao i crtane filmove o vilama i avanturističkim svjetovima. Poslije šeste godine djeca počinju da se interesuju za rodne uloge. Dječaci gledaju akcione filmove u kojima se mogu identifikovati s muškim herojima; djevojčice razvijaju interes za varijetske programe i muzičke emisije, kao i serije u kojima porodica i životinje igraju važnu ulogu. Otprilike oko dvanaeste godine muzički spotovi najnovijih hitova i serije o mladima i ljubavi postaju jako važne. Skoro sva djeca gledaju takve programe, ali u tom dobu oni takođe počinju da gledaju programe za odrasle. Tu bi roditelji trebalo da se pobrinu i unaprijed saznaju šta je sadržaj programa kako bi se izbjegli oni koji nijesu prikladni za djecu.

5. Koji su učinci televizije?

Televizija može opuštat, ali ona može i uznemiriti djecu i „naviti“ ih. Uzrok tome je činjenica da se slike brzo mijenjaju i da se koriste glasni zvukovi, osobito u crtanim filmovima i akcionim serijama. Neki programski sadržaji prenose ideje o tome kako izgleda stvarni svijet i kako funkcioniše. Štaviše, TV utiče na emocije djeteta i djeca reaguju kada vide radost, strah ili agresiju na jednak način kao i odrasli. Nedostatak izbalansiranih poređenja može postati problem i stoga je korisno da se izbjegne gledanje jednog specifičnog žanra.

6. Koji su informativni programi osobito dobri za djecu?

Većina kanala nudi specijalne programe za djecu koji pružaju informaciju i prenose znanje o svijetu. Neki kanali imaju vijesti za djecu, koje su prezentirane na način da ih djeca mogu razumjeti. Štaviše, vijesti za odrasle koje se prikazuju za vrijeme ručka ili za vrijeme večere većinom izbjegavaju slike koje nijesu prikladne za djecu. Međutim, odrasli bi trebalo da budu spremni da im objasne ono što ne shvataju.

7. Koliko je televizija važna u poređenju s drugim medijima?

Za mlađu djecu, televizija je najčešći oblik medija. S vremenom druge vrste medija (CD, MP3, muzički spotovi, internet televizija) takođe postaju važni, iako TV ekrani ostaju glavi izvor informacija i rasprave.

Roditelji mlađe djece treba ipak da se postaraju da njihova djeca iskuse raznolike medije: TV za aktuelne događaje i opuštanje, radio za slušanje muzike tokom dana i za slušanje vijesti; knjige za podsticanje mašte i govorničkih vještina; računar i internet tako da djeca mogu postati samostalni učenici i mogu komunicirati jedni s drugima.

8. Zašto je TV dobra premda nije idealna?

Djeca koja gledaju raznolike programe (vijesti, talk show, serije, itd.) znaju mnogo o aktuelnim događajima i znaju mnogo činjenica o životu danas. Televizija, međutim, nije dobra kao pomoć u rješavanju problema. Kada neko ima konflikt s nekim drugim, pokušava da nađe najbolji način djelovanja ili pokušava da riješi zagonetku, same činjenice nijesu od pomoći. Iz tog razloga, televizija ne može zamijeniti obrazovanje u školi niti kućno vaspitanje.

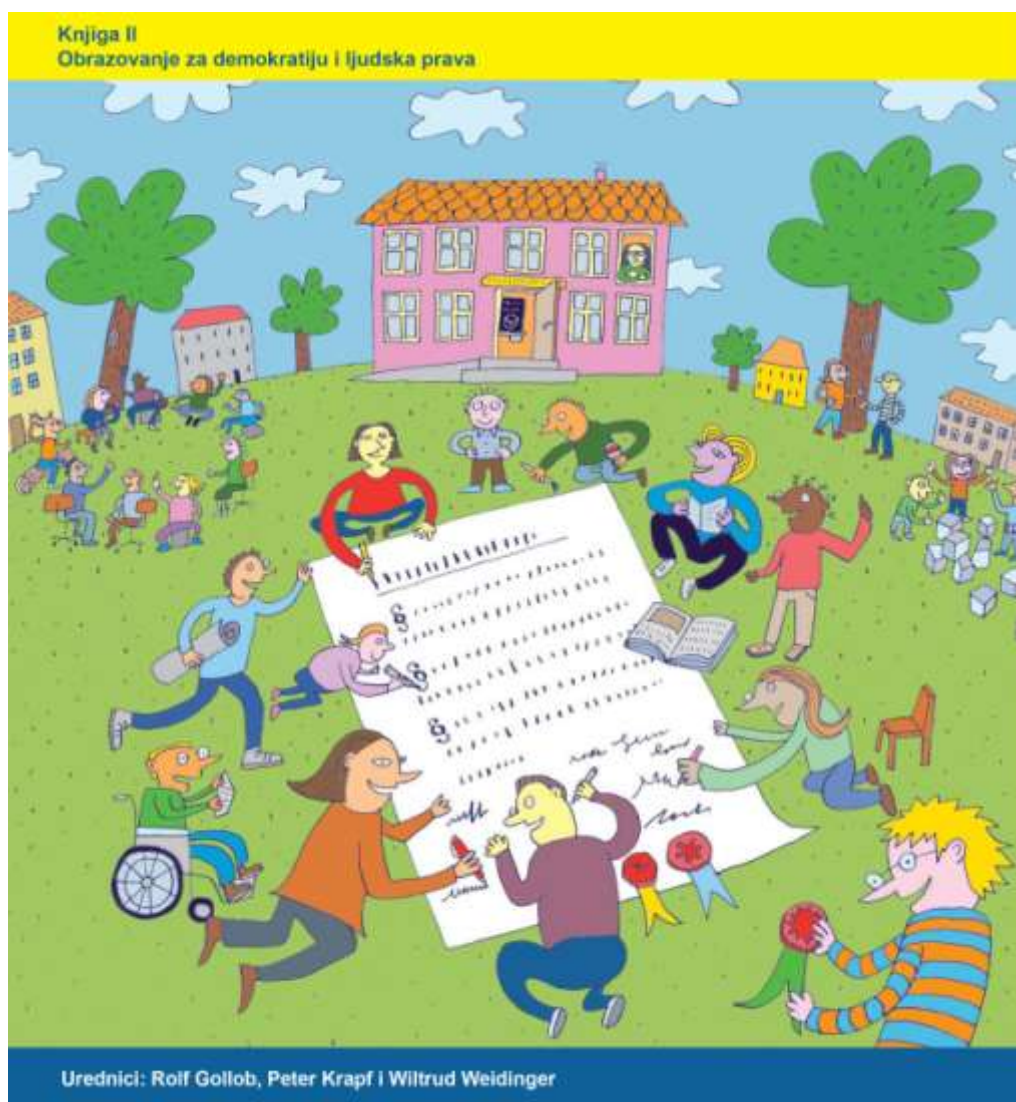
9. Jesu li odrasli uzori?

Mlada djeca imitiraju odrasle u načinu korišćenja medija. Ako odrasli čitaju novine, onda će njihova djeca biti sklonija čitanju novina. Ako odrasli provode puno vremena pred ekranom, onda će njihova djeca to takođe raditi. Stoga roditelji ne bi smjeli svojoj djeci prigovarati o TV navikama, već u tom pogledu treba da podstiču djecu svojim dobrim primjerima. Roditelji ne bi smjeli besciljno gledati televiziju već bi trebalo da budu kritički posmatrači.

10. Šta roditelji mogu da učine kako bi podstaknuli svoju djecu da budu odgovorni TV gledatelji?

Roditelji ne bi smjeli zabraniti televiziju, već bi trebalo da televiziju gledaju zajedno sa svojom djecom i da im objasne zašto su neki programi dobri dok drugi nijesu. Televiziju ne bi trebalo koristiti kao nagradu ili kao kaznu. Važno je da se nađe ravnoteža. Djeca treba da imaju dosta vremena za stvarna iskustva – da provode vrijeme s prijateljima, u igri ili u razgledanju prirode, gradova i upoznavanju novih ljudi.

Priručnik za učenike

I. Radni listovi za učenike

II. Nastavna sredstva za učenike

I. Radni listovi za učenike

Uvod

Dragi učenici,

Ovo je vaš priručnik. Na sljedećim stranicama naći ćete jedan broj radnih listova koje ćete koristiti u razredu i kod kuće.

Vaš nastavnik će vam objasniti kada i na koji način ćete koristiti svaki od radnih listova, ali to može biti i vaša vlastita odluka ukoliko mislite da vam mogu biti korisni.

Neke od radnih listova moraćete koristiti samostalno. Međutim, za neke druge radne listove biće potrebno da saradujete s drugim učenicima u razredu.

Ponekad će biti potrebno da nešto izrežete iz radnih listova a ponekad će trebati da nešto na njima napišete ili nacrtate.

Neki zadaci će biti laki. Neki će biti teži i zahtijevat će da razmišljate.

Ako vam je potrebna dodatna pomoć ili podrška, možete takođe koristiti paket nastavnih materijala na kraju ovog priručnika.

Nadamo se da ćete uživati u svom radu i da ćete imati jako mnogo dobrih ideja!

Sadržaj

Nastavna jedinica 1: Ja u mojoj zajednici

- „Sviđa mi se, ne sviđa mi se” tabela
- Matrica grba
- Diskusija u 3 koraka

Nastavna jedinica 2: Kod kuće u Evropi

- Karta Evrope
 - Evropske zemlje i glavni gradovi
 - Evropske zastave
 - Evropske rijeke
 - Evropske planine i reljef
 - Portret države

Nastavna jedinica 3: Manjine i većine

- Tabela za bilješke
- Statistički obrazac
- Riječi i kartice moći

Nastavna jedinica 4: Pravila za rješavanje konflikta

- Naš problem – moj problem
- Kartice za glasanje

Nastavna jedinica 5: Osnove zajedničkog života

- Prava, odgovornosti i pravila u našoj školi
- Glasačke kartice
- Kriterijumi za dobra pravila

Nastavna jedinica 6: Ja sam šef! Jesam li?

- Superjunak?
- Šema političkog predstavnštva
- Informacije za izbor

Nastavna jedinica 7: Ja postajem eko... moja škola učestvuje

- Odgovornost za šta?
- Ko ima koju vrstu odgovornosti?

Nastavna jedinica 8: Moja prava – tvoja prava

- Zadatak da odluče između „ŽELJA” i „POTREBA”
- Ljudska prava: uporedna lista prava i potreba
- Anketa o ljudskim pravima

Nastavna jedinica 9: Mediji u praksi: Da mogu – bih!

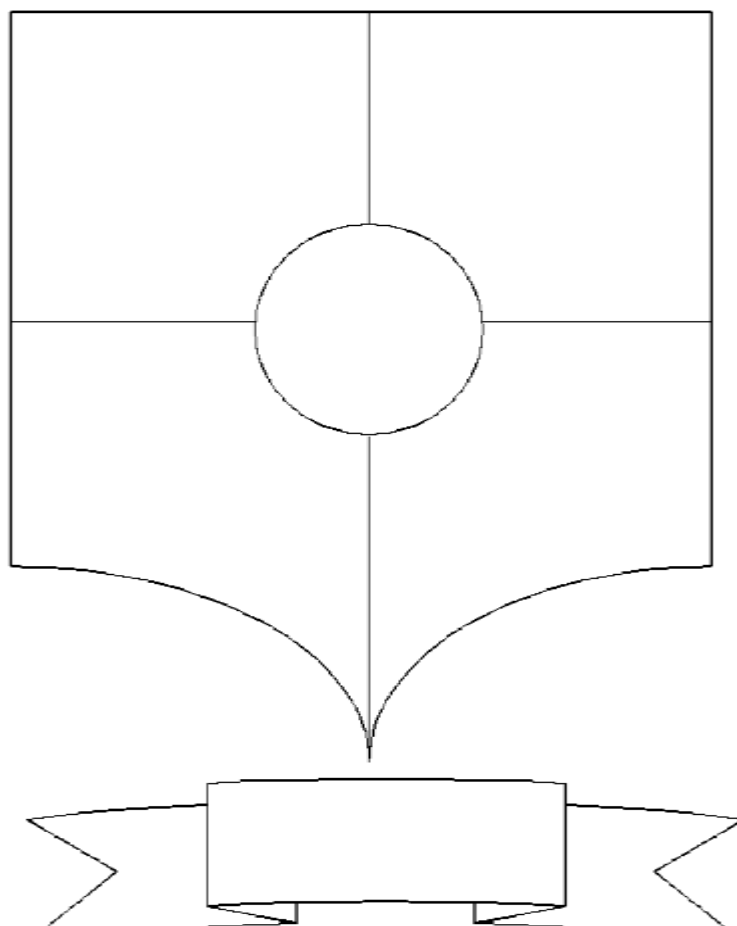
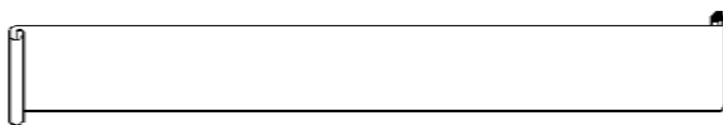
- Prezentacijske kartice koje sadrže kratak opis medijskih uređaja

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 1, Lekcija 1: „To mi se sviđa, a to ne”

Stvari koje mi se sviđaju i koje radim				
Pol: _____				
	Volim da radim i radim	Radim, ali ne volim da radim	Ne volim da radim i ne radim	Ne radim, ali bih volio da radim
1				
2				
3				
4				
5				

Stvari koje druge osobe vole i rade				
	Volim da radim i radim	Radim, ali ne volim da radim	Ne volim da radim i ne radim	Ne radim, ali bih volio da radim
1				
2				
3				
4				
5				

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 1, lekcija 2 i 3: Matrica grba

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 1, Lekcija 4: rasprava u tri koraka

1

Šta mogu uraditi...

2

Možemo koristiti u školi...

3

I izvan škole...

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 2, Lekcija 1: Karta Evrope (povećajte na A3 format)

- Obojite države u različite boje.
- Upišite imena država i glavnih gradova.
- Gdje živite? Zabilježite to na karti i upišite svoje ime.
- Kako se nazivaju mora?
- Unesite najvažnije rijeke.
- Šta biste još zabilježili na karti?

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 2, Lekcija 1: Države i glavni gradovi Evrope

Unesite države i glavne gradove Evrope na vašoj praznoj karti.

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 2, Lekcija 1: Evropske zastave

Spojite evropske zastave s odgovarajućim državama na vašoj praznoj karti.

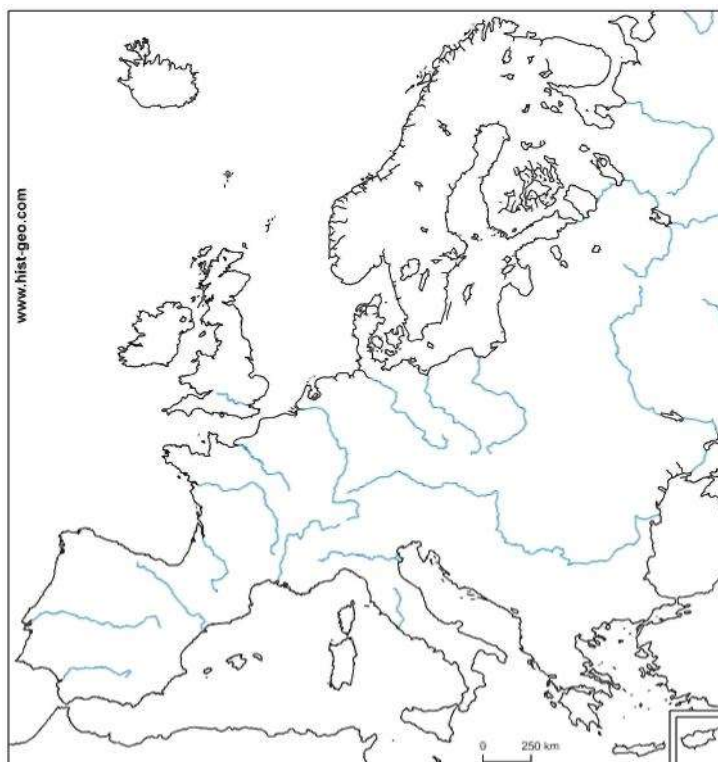

Koja je vaša omiljena zastava?

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 2, Lekcija 1: Rijeke u Evropi

Pronađite sljedeće rijeke na karti ispod i ucrtajte ih na svojoj karti Evrope.

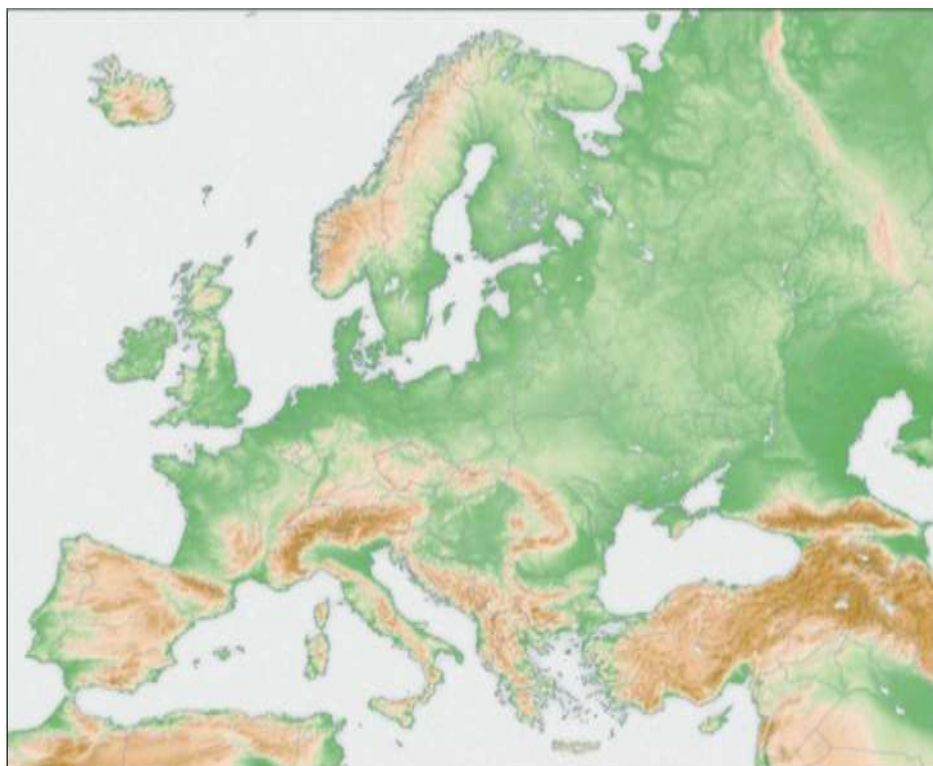
Dunav	Volga
Rajna	Odra
Po	Loara
Dnjepar	Sena
Rona	Visla
Elba	Ebro
Ural	Tibar
Šanon	Temza
Tejo	Don

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 2, Lekcija 1: Planine i reljef u Evropi

Pronađite sljedeće planine na karti Evrope i ucrtajte ih na svojoj karti Evrope.

Alpi
Kjolen planine
Karpati
Ural
Pirineji
Apenini
Dinaridi
Kavkaz
Centralna Meseta

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 2, lekcije 2 i 3: Državni portret

Portret države

Naša država se zove: <hr/>	Ovako izgleda naša zastava: <div style="border: 1px solid black; width: 150px; height: 50px; margin: 0 auto;"></div>
Naš glavni grad se zove:	Ovo je oblik naše države:
Naša država ima oko <hr/> stanovnika	Omiljena hrana u našoj zemlji: <hr/>
Jezik kojim govorimo je: <hr/>	Omiljena hrana u našoj zemlji: <hr/>
Velike rijeke, jezera i planine se zovu: <hr/>	Ovako naši ljudi kažu: Dobar dan <hr/> Zbogom
Zbog ovoga je naša država poznata: <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> Kako ste? <hr/> Moje ime je: <hr/>

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 3, Lekcija 2: Tabela za bilješke

Tabela za podatke:

Aktivnost	Dječaci	Djevojčice

Upitnik:

Prvo pitanje:

Drugo pitanje:

Treće pitanje:

**Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 3, lekcija 4:
Kartice riječi i kartice moći**

Kartice riječi	Kartice moći
Mangupi	
Starije osobe	
Skejteri	
Političari	
Sveštenici	

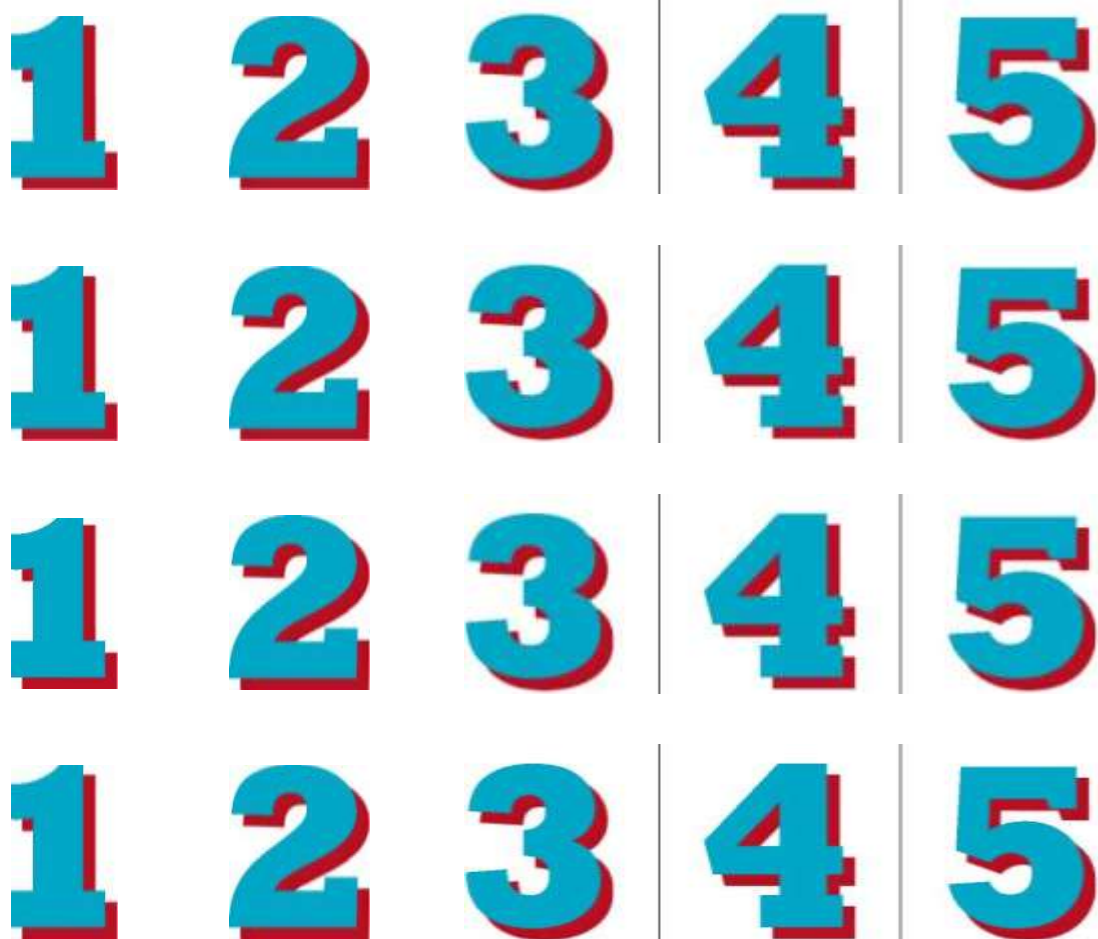
Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 4, lekcija 1: Naš problem – moj problem

Zajednički i individualni problemi ili konflikti

<p>Zajednički problem/ konflikt utiče na sve učenike u razredu. Rješenja za zajedničke problem/konflikt imaju različito dejstvo na različite učenike. Primjer: Ponekad smo isuviše bučni u našem razredu.</p>	<p>Pojedinačni problem/ konflikt utiče na samo jednog učenika u razredu. Rješenje ovog problema treba takođe da ima dejstvo samo na toga učenika. Primjer: Ponekad oglasnim tokom nastave.</p>
---	--

Pronađite još primjera:	

**Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 4, lekcija 3:
Kartice za glasanje**

**Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 5, lekcija 3:
Kartice za glasanje**

ZA	PROTIV	SUZDRŽAN
+	-	
+	-	
+	-	

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 6, Lekcija 1: Superjunak?

Superjunak?

Zapišite šta bi predstavnik razreda trebalo da može da uradi i koje bi bile njegove/njene odgovornosti.
Hoće li predstavnik razreda biti superjunak? Razmišljajte o tome ...

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 6, lekcija 2: Šema političkog predstavništva

Upišite sljedeće riječi:

Parlament

Narod

Vlast

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 6, lekcija 3: Informisanje pred izbore

Postavite svojim roditeljima sljedeća pitanja o izborima. Zapišite njihove odgovore.

Kada ste zadnji put glasali na izborima?

O kojim izborima je riječ?

Gdje su se odvijali?

Na koji su način bili organizovani?

Postavite svojim roditeljima sljedeća pitanja o izborima. Zapišite njihove odgovore.

Kada ste zadnji put glasali na izborima?

O kojim je izborima riječ?

Gdje su se odvijali?

Na koji su način bili organizovani?

**Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 7, lekcija 1:
Odgovornost za što?**

Preuzimam odgovornost za ...

... svog psa	... svoju mačku
... svoju ribu	... dijete
... svoju profesiju	... grupu ljudi
... porodicu	... jezero
... snabdijevanje vodom	... hranu
... samog sebe	... školsko igralište
...	...
...	...
...	...

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 7, lekcija 4: Ko ima kakvu vrstu odgovornosti?

Preuzimanje odgovornosti, raspodjela odgovornosti		
Primjer: ekologija		
Mjesto/situacija:	Koju vrstu odgovornosti imaju navedene osobe?	
Razred	Nastavnik:	Učenik:
Škola	Direktor:	Nastavnik/učenik:
Država	Predsjednik države:	Narod:
?		

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 8, lekcija 1: Zadatak da odlučimo između „ŽELJA” i „POTREBA“

- Kao grupa, izaberite 10 slika iz cijele kolekcije. Pet ih mora biti iz kategorije „ŽELJA“, a pet iz kategorije „POTREBA“ (ako dvije ili više grupa žele istu sliku, pokušajte da nađete rješenje).
- Razgovarajte o svojim izborima:
 - Šta vam je važno u životu?
 - Kako biste se osjećali ako ne biste to dobili?
 - Šta ja želim imati sad ili dobiti kasnije u životu?
 - Šta to predstavlja za mene kao dječaka/djevojčicu?
- Sortirajte 10 izabranih slika prema važnosti i objasnite zašto ste ih izabrali na takav način. Možete li pronaći rješenje koje je prikladno za sve članove grupe?
- Članovi dviju grupa drže konopac, a jedna osoba objašnjava svaki izbor. Samo objasnite svoj prvi i zadnji izbor. Pokušajte vlastitim riječima objasniti razliku između „ŽELJA“ i „POTREBA“. Možete li pronaći „definiciju“ za oboje?

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 8, Lekcija 2: Ljudska prava: uporedna lista za prava i potrebe

Spisak osnovnih prava	„POTREBE“ koje smo definisali	Na koji se član Deklaracije o ljudskim pravima to odnosi?
Pravo na život, postojanje		
Pravo na rad		
Pravo na privatno vlasništvo		
Pravo na slobodu govora		
Pravo na sigurnost		
Pravo na zaštitu od nasilja		
Pravo na pravnu zaštitu		
Pravo da vas ne uhapse bez osnovane sumnje da je počinjen zločin		
Pravo na pošteno suđenje		
Pravo da vas smatraju nevinim, uprkos hapšenju sve dok vas presudom ne proglašavaju krivim		
Pravo na državljanstvo		
Pravo glasa		
Pravo traženja azila ako država loše postupa prema čovjeku		
Pravo na slobodu mišljenja		
Pravo na slobodu vjere		
Pravo mirnog protesta (govorenja) protiv vlasti ili neke društvene grupe		
Pravo na osnovni životni standard (hranu, sklonište, odjeću)		
Pravo na obrazovanje		
Pravo na zdravstvenu zaštitu (medicinsku njegu)		
Pravo na brak (odraslih osoba) nezavisno o nacionalnosti, etničkoj pripadnosti, religijskim uvjerenimima		

Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 8, Lekcija 3: Anketa o ljudskim pravima

Osoba koju smo intervjuisali (ime, okvirna starost, zanimanje, datum i mjesto intervjua):
Članovi grupe:
Tema 1: Mislite li da je važno da ljudska prava važe u cijelom svijetu? Ako mislite, zašto? Ako ne, zašto ne?
Tema 2: Koje ljudsko pravo treba najviše štiti u svijetu? Ko je odgovoran za to?
Tema 3: Koja prava je potrebno najviše zaštititi u vašoj zemlji? Ko je odgovoran za to?
Druge zanimljive informacije koje su primijetile osobe koje su vodile intervju:

**Radni list učenika za Nastavnu jedinicu 9, Lekcija 1:
Prezentacijske kartice koje daju osnovne podatke o medijskim
uređajima
(izrezati i presaviti u sredini)**

Ime vlasnika: Ime učenika/grupe učenika: Vrsta uređaja: Funkcije: Godina proizvodnje: Razno:

Ime vlasnika: Ime učenika/grupe učenika: Vrsta uređaja: Funkcije: Godina proizvodnje: Razno:

II. Nastavna sredstva za učenike

Uvod

Dragi učenici,

Ovo su vaša sopstvena nastavna sredstva. Na stranicama koje slijede pronaći ćete mnoštvo materijala koji vam mogu pomoći u školi ili kod kuće. Šta je to sredstvo za rad? Primijetit ćete da čekić, šrafciğer ili makaze mogu biti sredstva za rad. Prilikom učenja, sredstvo za rad je metod pomoću kojeg brže savladavate gradivo. Stoga, kada znate kako da tražite informaciju ili kako da predstavite informaciju, pripremite prezentaciju, tada ste bolje osposobljeni za život.

Vaš nastavnik će vam objasniti kada i na koji način da koristite određene sredstva. Vi također možete koristiti određena sredstva na način koji smatrate primjerenim.

Nastavna sredstva mogu vam pomoći u raznim situacijama poput sljedećih:

- kako tražiti i prikupljati informacije;
- kako sortirati informacije;
- kako napraviti kvalitetan rad;
- na koji način predstaviti svoj rad;
- kako raditi s drugim učenicima.

Svako sredstvo započinje na zasebnoj stranici. Možete ga samostalno čitati ili zajedno s kolegom.

Možda ste upoznati s nekim sredstvima. Neka od novih sredstava mogu biti vrlo korisna za vas.

Nadamo se da ćete uživati u vašem radu i da ćete se zabaviti koristeći naše ideje!

Sadržaj

1. Istraživanje u biblioteci
2. Pretraživanje pomoću interneta
3. Provođenje anketa i intervjua
4. Tumačenje slika
5. Mentalne mape
6. Izrada postera
7. Održavanje izložbi
8. Planiranje i održavanje prezentacija
9. Pripremanje slajdova ili powerpoint prezentacija
10. Pisanje novinskih članaka
11. Izvođenje predstava
12. Održavanje debata

1. Istraživanje u biblioteci

U biblioteci možete pronaći mnogobrojne informacije koje možete otkriti kad istražujete određenu temu. Kako bi bili osposobljeni da koristite informaciju morate znati da pronađete ono što je bitno. Sljedeći lista za provjeru može vam pomoći da dođete do informacije (za istraživanje).

1. Šta je moj cilj?

- Šta stvaram? Kako bi trebalo da izgleda završni proizvod? Možda u obliku prezentacije? Izvještaja? Postera?
- Tražićete različite izvore informacija zavisno od toga šta je vaš cilj. Kako biste napravili poster, moraćete pronaći sliku koju možete izrezati; za izvještaj će vam trebati tačna informacija o temi.

2. Koje su mi informacije potrebne?

- Zapišite sve što znate o temi (mentalne mape vam pritom mogu pomoći).
- Zapišite sve što vam se sviđjelo o temi (ključne tačke u vašoj mentalnoj mapi). Precizno definišite o kojim aspektima teme želite da učite. Zavisno od toga šta će biti vaš konačni proizvod, možda ćete morati definisati mnogo aspekata ili samo nekoliko.

3. Na koji način pronalazim informacije i kako ih organizujem?

- Prođite kroz časopise, knjige, filmove itd. koje ste našli u biblioteci i odlučili da vam one mogu pomoći da nađete odgovore na vaša pitanja. Kratki pregled kroz prikaz sadržaja ili indeks može vam biti od pomoći.
- Na zasebnom listu papira zapišite naslov knjige i broj stranice na kojoj ste našli traženu informaciju. Možete označiti stranicu markerom za knjigu ili stikerom.
- Često je korisno da se stranica kopira. Međutim, nemojte zaboraviti da zapišete naslov knjige na kopiju stranice.
- Pogledajte slike iz časopisa. Fotokopirajte ih ili označite stranicu markerom za knjige.
- Ukoliko koristite film, gledajte film i zaustavite ga svaki put kada se nešto interesantno objašnjava.
- Prikupite materijale i stavite ih zajedno u jednu plastičnu fasciklu.
- Označite najvažniju informaciju.
- Vlastitim riječima zapišite na list papira najvažnije informacije o temi.

4. Na koji način predstavljam informaciju?

Možete na primjer:

- napraviti poster;
- održati izložbu;
- održati govor;
- napraviti slajdove;
- napisati novinski članak;
- prikazati video klipove.

5. Na koji način vrednujem svoje istraživanje?

- Jesam li nešto novo naučio?
- Jesam li pronašao neke korisne informacije?
- Koji su koraci u mom istraživanju prošli dobro. Šta je bilo teško?
- Šta ću drugačije učiniti drugi put?

2. Pretraživanje interneta

Na internetu možete pronaći informacije o svakom mogućem predmetu. Morate razmisliti na koji način ćete tražiti samo najbitnije i tačne informacije o vašoj temi.

1. Traženje informacija

Zapišite nekoliko ključnih riječi o odabranoj temi na listu papira. Pokušajte zamisliti šta tačno želite znati o toj temi.

Primjeri:

- Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava;
- Savjet Evrope;
- Manjine;
- Demokratija.

Kombinujte pojmove, na primjer „srednjovjekovni gradske tržnice“, koristeći navodnike.

- Koje vam kombinacije pomažu da pronađete relevantnu informaciju o vašoj temi? Zapišite te kriterijume na listu papira.

2. Provjera vaše informacije

S obzirom da svako ima pristup internetu i može stvoriti informaciju, važno je da se provjeri pouzdanost informacije prije nego što se stvarno koristi.

Pokušajte razriješiti sljedeće probleme:

- Možete li pronaći informaciju na drugim internetskim stranicama?
- Ko je učinio da informacija bude javno dostupna?
- Koji interes bi osoba ili organizacija mogla imati u tome da informacija bude javno dostupna?
- Je li ta osoba odnosno organizacija pravno odgovorna?

Uporedite informaciju koju ste našli na internetu s informacijom iz drugih izvora:

- Možete li neke informacije pronaći u knjizi, kroz intervju ili kroz vlastita iskustva?
- Je li informacija na internetu nova, razumljiva, razumljivija od one koje se može pronaći u knjizi, intervjuu ili pak kroz vlastito opažanje?
- Koja informacija najbolje služi svojoj svrsi?

3. Čuvanje informacije

Jednom kad ste pronašli kvalitetnu stranicu na internetu na koju ponovno želite da se vratite ili koju želite koristiti kao izvor za vaš rad, napravite listu vaših web stranica:

- Otvorite novi dokument.
- Naznačite URL (adresa).
- Kopirajte URL tako da pritisnete CTRL i C istovremeno.
- Zalijepite URL u dokument tako da pritisnete CTRL i V istovremeno.
- Spremite vaš dokument pod nazivom “weblista_teme”, npr. “weblista_demokratija”.

3. Provođenje intervjua i anketa

Informacije o temi možete sakupiti tako što ljude pitate o njihovom znanju o predmetu kojeg obrađujete ili ih pak pitate za njihovo mišljenje

Možete pitati:

- stručnjake – ukoliko želite naći nešto specifično o predmetu;

ili

- ljude koji nemaju specijalnu ekspertizu o predmetu vašeg interesovanja, ali želite čuti njihovo mišljenje o tome.

Intervjui ili ankete najbolje se sprovode u manjim grupama. Na taj način možete pomoći jedni drugima s pitanjima ili bilježenjem odgovora.

Prođite kroz sljedeći kontrolni popis:

- Zapišite kratak odgovor na svako pitanje.
- Označite pitanja na koja nemate odgovor.
- Raspravite svaka otvorena pitanja s razredom.

Koraci koji treba preduzeti:

1. Cilj

- Koja je tema? Šta želimo znati? – Kako bi završni proizvod trebalo da izgleda?

2. Priprema

- Koga bi trebalo intervjuisati? Koliko ljudi? Ima li pol ili godine starosti kakvu ulogu?
- Na koji način izabrati prave ljude
- Kad bi trebalo intervju/anketu obaviti?
- Gdje bi se to trebalo odvijati?
- Koga bi trebalo obavijesiti i od koga treba dobiti dozvolu?
- Na koji način će se odgovori bilježiti (na traci, bilješke, upitnik)?

3. Pitanja

- Koja ćemo pitanja postaviti?
- Koliko pitanja možemo postaviti? Koliko imamo vremena?
- Skupimo sva pitanja kako bismo napravili anketu.

4. Provođenje ankete/intervjua

- Kako počinjemo s pitanjima?
- Ko ima kakvu ulogu u grupi (postavljanje pitanja, bilježenje odgovora, snimanje)?
- Kako završavamo intervju?

5. Ocjena

- Ukoliko ste intervjuirali stručnjaka, razmislite o najvažnijim stvarima koje je rekao i zabilježite ih.

- Ukoliko nekoliko ljudi pitate šta misle o istoj temi i ukoliko ih je nekoliko dalo slične odgovore, morate pravilno sortirati odgovore.

6. Prezentacija

Odlučite hoće li prezentacija biti:

- prikazana u razredu; ili
- pisanje novinskog članka; ili
- izrada postera; ili
- nešto drugo.

4. Tumačenje slika

Poput tekstova, slike sadrže mnoštvo informacija. Sljedeći savjeti će vam pomoći da razumijete i protumačite slike.

Otkrijte informacije o slici:

- Koje su najvažnije boje na slici?
- Koje oblike, uzorke i linije primjećujete?
- Šta je veće ili manje od normalnog?
- Koliko je osoba/predmeta na slici?
- Koji je vremenski period (prošlost, sadašnjost) i koje godišnje doba ili dan prikazan na slici?
- Iz koje perspektive posmatrate predmet na slici: iz ptičje, žablje ili ljudske perspektive?
- Koga prepoznajete na slici?
- Koja je to vrsta slike (fotografija, poster, ulje na platnu, rezbarenje drva, grafika, kolaž, portret, reljef, karikatura, itd.)?
- Šta je pretjerano ili prenaplašeno na slici (svjetlost/tama, dimenzija, pozadina, kolorit, pokret/mirnoća, gestikulacija, izraz lica)?

Pomno promotrite sliku:

- Šta je toliko specifično za sliku?
- Šta vam se sviđa na njoj?
- Koje su karakteristike slike?
- Kako se osjećate kada gledate sliku?
- Koji dio slike vam je najljepši?
- Koje riječi vam padaju na pamet kada gledate sliku?

Diskutujte o slici:

- Opišite sliku vlastitim riječima.
- Kažite jedni drugima šta je toliko uočljivo ili važno oko te slike.
- Postavite jedni drugima pitanja vezano za sliku.
- Izdajte kratke naredbe jedni drugima, poput: pronađi, traži, objasni ili prikaži...
- Raspravite pitanja poput: Zašto su slike izabrane? Koje slike upotpunjuju tekst koji je ispod slike? Koje slike su u suprotnosti s tekstom ispod njih?

Radite sa slikama:

- Odaberite sliku i odglumite prizor koji je prikazan na slici.
- Upoznajte osobu koju vidite na slici.
- Izmijenite slike i komentarišite te izmjene.
- Uporedite istorijske slike sa slikama koje imate.
- Objasnite šta bi bilo teško razumjeti u tekstu kad ne biste imali slike da vam pomognu.

- Dodajte prikladnu sliku koja je dopuna tekstu.
- Uporedite slike i ocijenite ih. Da li vam se sviđaju? Ako ne, zašto ne?
- Zapišite opis slike.
- Razmislite o tome šta se dogodilo malo prije nego što je slika nacrtana/naslikana.
- Razmislite šta bi se dogodilo kada bi slika oživjela.
- Dodajte nekoliko govornih mjehurića sa tekstom.
- Opišite mirise i zvukove na koje vas slika asocira.
- Sakupite slike sličnih predmeta.

Protumačite sliku:

- Koji biste naslov dali slici?
- Gdje je slika/fotografija napravljena/nacrtana?
- Šta je fotograf/slikar mislio reći tom slikom?
- Zašto je uopšte ta slika nacrtana/naslikana?

5. Mentalne mape

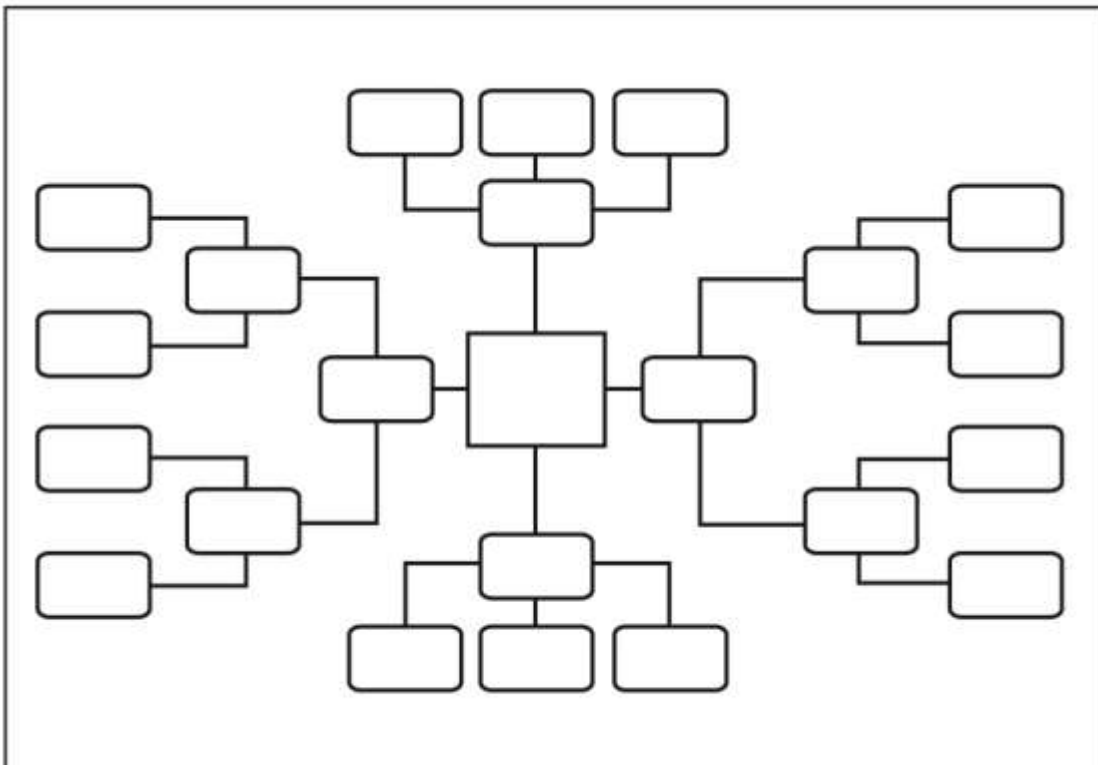
Mentalne mape pomažu vam da organizujete vlastite misli i zbog toga imaju tako doslovno značenje. Mentalne mape mogu biti korisne u mnogim situacijama kad morate da razmišljate o specifičnim temama: sakupljanje ideja, priprema prezentacije, planiranje projekta, itd.

Uputstva za formiranje mentalne mape

- Zapišite svoju temu na sredinu lista papira i nacrtajte krug oko nje. Koristite papir koji je dovoljno veliki.
- Nacrtajte nekoliko debelih crta koje izlaze iz kruga. Na svakoj crti zapišite naziv podteme koja je povezana s glavnom temom u sredini.
- Iz debelih crta možete napraviti dodatne, tanje linije koje predstavljaju potkategorije ili pitanja koja su povezana s podtemom koja je napisana na debeloj crti.
- Probajte da pronadete što više različitih naziva kojih se možete sjetiti i stavite ih u tačne kategorije. Možete koristiti raznu veličinu slova, simbole i boje.

Uporedite svoje mentalne mape sa mapama vaših kolega

- Šta ste primijetili?
- Na koji način su vaše mentalne mape slične ?
- Na koji način su različite?
- Koji su najvažniji pojmovi?
- Ima li organizacija potkategorija ikakvog smisla?
- Nedostaje li nešto važno?
- Šta biste drugačije učinili?

		
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 5px;">predmet:</td> <td style="width: 50%; padding: 5px;">datum:</td> </tr> </table>	predmet:	datum:
predmet:	datum:	

6. Izrada postera

Poster vam omogućava da zabilježite vlastiti rad i da ga prikazete ostatku razreda. Stoga je važno da posteri budu napravljeni tako da ljudi obrate pažnju na njega. Poster bi trebalo da podstakne posmatrača da traže dodatne informacije o onome što na njemu piše.

U malim grupama istražite važne karakteristike uspješnog postera i razmišljajte o elementima koje možete integrisati u vlastiti poster.

Ako ste već pripremili svoj poster, možete koristiti te karakteristike kao kontrolni popis kako biste ocijenili drugi poster.

Kontrolni popis

Naslov: trebao bi da bude kratak i zanimljiv; vidljiv iz daleka.

Slova: trebalo bi da budu dovoljno velika i čitljiva. Ukoliko koristite kompjuter, nemojte koristiti previše različitih fontova. Zapišite kratke rečenice koje su vidljive iz daljine.

Slike, fotografije, grafički prikazi: trebalo bi da podupru ono što hoćete da kažete i učine poster interesantnim. Ograničite sa na nekoliko upečatljivih.

Prezentacija: gdje bi se trebalo da se nalazi naslov, glavni podnaslovi, napomene, simboli, kockice, fotografije ili slike? Napravite nacrt vašeg postera prije nego što počnete sa njegovom izradom.

Spojite ih pažljivo: format postera bi trebalo da bude ispunjen, ali ne bi trebalo da bude pretrpan.

7. Održavanje izložbi

Izložba pomaže grupi učenika da predstavljaju svoj rad kako bi drugi mogli dobiti neke informacije o tome šta je grupa uradila. Sljedeći kontrolni popis može vam pomoći da planirate i održite izložbu.

Kontrolni popis

1. Ono što želimo da predstavimo

- Koja je glavna poruka koju vaša izložba želi da prenese?
- Koji bi trebalo da bude naslov izložbe?

2. Ko je publika?

- Djeca i nastavnici iz vaše škole?
- Roditelji i braća?
- Klijenti iz vašeg turističkog biroa?

3. Gdje će se izložba održati?

- U učionici ili negdje u školi?
- Na javnom mjestu (u gradskoj skupštini, na primjer)?
- Gdje će biti dovoljno mjesta i osvjetljenja?
- Hoćemo li imati potrebnu infrastrukturu?

4. Na koji način organizujemo izložbu za pamćenje?

- Da li dozvoljavamo da se diraju modeli i predmeti?
- Hoćemo li dozvoliti da se u prostoriji igra, isprobavaju nove stvari, posmatra ili eksperimentišu?
- Puštati muziku ili sami svirati?
- Ponuditi grickalice?
- Pružiti obilazak izložbe s vodičem?
- Štampati vodič izložbe?
- Organizovati takmičenje ili kviz?

5. Koga treba prethodno informisati?

- Nastavnike u školi?
- Kantinu, čistačice, domara i ostalo pomoćno osoblje?
- Članove školskog odbora?
- Direktora?
- Stručnjake koji nam mogu pomoći?
- Goste?

6. Šta moramo uraditi?

- Napraviti vlastiti kontrolni list?
- Napraviti popis materijala?
- Napraviti raspored (ko šta radi i kada)?
- Moramo biti upoznati s koliko novca raspoložemo i koliko je novca iskorišteno?

Odrastati u demokratiji

- Napraviti pozivnicu?
- Informisati lokalne novinare?

7. Na koji način će se izložba ocjenjivati?

- Koji su najvažniji kriterijumi?
- Ko će vrednovati izložbu (nastavnici, drugovi u razredu, gosti)?

8. Planiranje i izlaganje prezentacija

Možete održati govor vašim drugovima, roditeljima ili ostaloj djeci u školi. U svakom slučaju, morate dobro pripremiti svoj govor. Sljedeća kontrolna lista može vam biti od velike pomoći.

A. Planiranje govora

1. Ko će slušati?

- Gdje ćete držati govor?

2. Ko drži govor?

- Držite li govor samostalno ili sa grupom?
- Na koji se način grupa organizovala?

3. Koji je cilj govora?

- Šta bi publika htjela da čuje?
- Treba li da vam publika dadne povratne informacije?

4. Koliko imate vremena?

- Trebate li ostaviti vremena za pitanja publike?
- Trebate li ostaviti dovoljno vremena da vam publika pruži povratne informacije?

5. Koji su nastavni materijali dostupni?

- Bijela/tamna tabla?
- Projektor?
- Kompjuter ili projektor za PowerPoint prezentaciju?
- Poster (flip chart)?
- Zvučnici?

6. Na koji način možete uključiti svoju publiku?

- Ostavite vremena za kviz.
- Smislite zagonetku ili kviz.
- Pružite im predmete.

7. Koju poruku želite da pošaljete?

- Razmislite o tri do šest naslova koji su važni za vašu temu i zapišite ih na zaseban list papira;
- Na svaki komad papira zapišite nekoliko ključnih riječi o svakom naslovu.

B. Držanje govora

Prezentacija se može podijeliti u nekoliko dijelova: uvod, glavni dio i zaključak. Ovdje vam prikazujemo nekoliko korisnih ideja koje vam mogu pomoći u držanju vašeg govora.

1. Uvod

- Započnite s relevantnim citatom ili pak prikažite neku relevantnu sliku ili predmet.
- Prezentirajte glavnu temu.
- Objasnite na koji način će biti strukturisan govor.

2. Glavni dio

- Obavijestite publiku o predmetu svog govora.
- Složite prethodno pripremljene listove glavnih naslova govora prema pravilnom redoslijedu.
- Održite govor prema unaprijed utvrđenim naslovima.
- Svaki put kada u svom govoru krenete na novi naslov, to jasno označite slikom, objašnjenjem...
- Prikažite relevantnu sliku, predmet ili neku pjesmu ispod svakog naslova.
- Razmislite o tome kako ćete predstaviti svoje slike – hoćete li ih djeliti uokolo, nacrtati na praznom listu ili na posteru, itd.

3. Zaključak

- Recite šta je bilo novo za vas.
- Recite što ste naučili.
- Predstavite završnu sliku.
- Testirajte svoje drugove u razredu.
- Ostavite dovoljno vremena za pitanja.

9. Pripremanje slajdova ili PowerPoint prezentacije

PowerPoint prezentacija ili prikazivanje slajdova na projektoru često se koristi tokom prezentacija i ima neka uobičajena pravila.

Kada pravite slajdove obratite pažnju na sljedeće stavke:

- da je font slova jasan i čitljiv;
- da se koristi jedinstven font;
- koristite velika slova;
- ostavite dovoljan razmak između redova;
- ne stavljajte puno teksta na jedan slajd;
- da imate dovoljno velikih, vidljivih slika, tabela i grafikona;
- da postoji samo nekoliko boja ili simbola;
- da nema previše slajdova.

Šta je bolje: slajdovi na projektoru ili PowerPoint prezentacija?

Svaki vid ima svoje prednosti i nedostatke. Ovdje ćemo vam skrenuti pažnju na nekoliko važnih napomena koje vam mogu olakšati izbor između slajdova na projektoru ili PowerPoint prezentacije.

Koji format vam više odgovara?

Pročitajte sljedeće predloge kako biste mogli izabrati.

Slajdovi na projektoru:

- ako imate da prikazete manje od pet slajdova;
- ako želite da nešto prikazete ili ispričate između slajdova;
- ukoliko želite da nešto napišete na slajd tokom prezentacije;
- ukoliko želite da prikazete samo jednu sliku na svakom slajdu;
- ukoliko želite da nešto prekrijete ili otkrijete na slici;
- ukoliko želite da podijelite zadatak u svojoj grupi tako da svaki član grupe dobije po jedan slajd.

PowerPoint prezentacije su dobre:

- ukoliko imate mnogo informacija za prikazivanje;
- ako imate veliki broj slajdova;
- ako želite da pokazete dijelove informacije jedan za drugim i to na istom slajdu;
- ako želite da prikazete nešto s interneta tokom prezentacije;
- ako želite da prikazete video snimak, digitalnu sliku ili nešto drugo što ste pohranili na svom kompjuteru;
- ako želite malo kasnije da koristite video ili sastavite prezentaciju na drugačiji način.

10. Pisanje novinskih članaka

Kako biste druge informisali o vašoj temi, možete se staviti u ulogu novinara i napisati vlastiti novinski članak. U obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, pisanje novinskog članka način je da se neka tema učini javnom. To može da pomogne da se promijene stvari koje su loše u zajednici.

Novinski članak se dijeli na nekoliko dijelova:

- **Naslov:** trebao bi da bude jasan i kratak.
- **Uvodni odlomak:** uvod u temu mora biti urađen u nekoliko kratkih rečenica.
- **Autor:** Ko je napisao članak?
- **Glavni tekst:** sam članak.
- **Podnaslovi:** pomaže čitaocu da vidi „poglavlja“.
- **Slika:** smisljena slika koja je povezana s temom članka sa kratkim objašnjenjem ispod nje.

Kontrolna lista:

- Uporedite novinski članak iz današnjih novina sa primjerima koje vidite gore. Možete li naći pronaci različite stavke?
- Naznačite stavke koristeći različite bojice.
- Obratite pažnju na stil slova (bold, normal, italik).
- Uporedite svoj članak sa člankom vaših školskih drugova.
- Koristite stavke koje ste uočili u vašem novinskom članku.

11. Izvođenje predstava

zvođenje predstava dobar je način da se razmišlja o ljudskom životu. Možete prikazati scene koristeći slike, muzička djela ili određene stvari. Kada glumite vi preuzimate ulogu, što znači da pokušavate da se uživite u osjećaje određene osobe i da ih prenesete drugima. Poslije predstave svako će moći da razmišlja koji je dio predstave djelovao „realno“, a koji su dijelovi bili izmišljeni.

„Slobodna“ gluma

- Zapišite nekoliko ključnih riječi koje predstavljaju vašu predstavu.
- Odlučite ko će glumiti koju ulogu i šta je najvažnije zapamtiti za tu ulogu.
- Sakupite sve potrebne materijale.
- Uvježbajte predstavu.
- Pripremite pozornicu.
- Uživajte u predstavi.

Poslije predstave razgovarajte o sljedećim pitanjima:

- Šta ste mogli da vidite?
- Jesu li svi sve razumjeli?
- Šta je bilo izuzetno dobro?
- Je li je nešto nedostajalo?
- Šta je bilo pomalo pretjerano?
- Koja pitanja imamo oko sadržaja?

Stvaranje predstave na osnovu teksta

Pročitajte priču zajedno i izradite scene:

- Ko je učestvovao? Gdje se odvijalo?
- Kako su se ljudi nosili sa situacijom? Šta su rekli?
- Kako su drugi reagovali?
- Kako se priča završila?
- Odredite broj činova u ovoj predstavi.
- Ko će igrati koju od uloga? Koji će kostimi biti potrebni?
- Uvježbajte svoju predstavu.
- Ocijenite svoje izvođenje zajedno sa drugovima iz razreda.

Stvaranje predstave na osnovu slike

- Potražite sliku koja bi mogla biti predložak za predstavu.
- Zamislite se na slici.
- Sakupite ideje: kako žive /su živjeli ljudi na slici? Šta ih je usrećilo? Šta ih je rastužilo?
- Napravite predstavu na osnovu te slike i zabilježite ključne riječi za svaku scenu.
- Odredite broj činova u predstavi.
- Odlučite ko će glumiti koju ulogu i šta je najvažnije zapamtiti za tu ulogu.
- Uvježbajte predstavu i pronađite rekvizite.
- Pripremite pozornicu i pozovite goste.
- Ocijenite svoje izvođenje zajedno sa drugovima iz razreda.

12. Održavanje debata

Debata nam može pomoći da postanemo svjesni raznih mišljenja vezano za temu i da razumijemo prednosti i nedostatke kontroverznih tema. Da bismo održali debatu treba da se postavi kontroverzno pitanje na koje se može odgovoriti sa da ili ne. U demokratiji uvijek postoji više mogućih rješenja ili stavova.

Dva mišljenja – debata

Evo kako to funkcionira:

- Podijelite razred u dvije grupe. Jedna grupa je „za” (slaže se), druga grupa je „protiv” (ne slaže se).
- Svaka grupa daje pet argumenata⁵ kako bi potkrijepila svoje stavove. Takođe bi trebalo iznijeti argumente usmjerene protiv tvrdnji druge grupe.
- Zapišite svoje argumente koristeći ključne riječi.
- Svaka grupa određuje dva govornika.
- Debata je podijeljena na tri dijela: uvodna runda, otvorena debata i zaključna runda.
 - Uvodna runda: Svaki govornik kratko objašnjava svoje argumente. Smjenjuju se pripadnici grupa „za” i „protiv”.
 - Debata: govornici predstavljaju svoje argumente i pokušavaju kontrirati argumentima suprotne strane.
 - Završna runda: ova runda ima isti postupak kao i uvodna runda. Svaka osoba ima priliku da ukratko iznese svoje mišljenje.

Kontrolor vremena

Odaberite nekoga iz razreda koji će biti odgovoran za mjerenje vremena tokom debate.

- Uvodna runda ne bi trebalo da traje duže od osam minuta (svaka osoba smije da govori samo dva minuta).
- Debata ne bi smjela da traje duže od šest minuta.
- Završna runda ne bi smjela da traje duže od četiri minuta (jedan minut po osobi).
- Ako neko prekorači dopušteno vrijeme, zvono se oglašava.

Posmatrači

Učenici koji nijesu govornici za vrijeme debate posmatraju šta se događa. Poslije debate govore šta su uočili, koristeći se pritom sljedećim pitanjima:

- Koji su argumenti ponuđeni?
- Ko će šta realizovati i kako?
- Je li je svakom govorniku dozvoljeno da govori ili su bili prekinuti?
- Kako su razni govornici uspjeli da prenesu svoje poruke?
- Koji su argumenti bili uvjerljivi?
- Koji su primjeri dobrih argumenata iznijeti?
- Koje su se riječi učestalo koristile?
- Kako su govornici govorili (koristeći govor tijela, jesu li bili dovoljno glasni i razgovijetni)?

⁵ Argument: izjava koja je data kako bi potkrijepila određenu tvrdnju.

Slagalice sa devet ključnih koncepata

Ovo je priručnik za nastavnike, urednike i one koji donose nastavne planove i programe u oblasti obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Devet nastavnih jedinica, od kojih se svaka sastoji od četiri lekcije, stavljaju naglasak na ključne principe obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Lekcije daju uputstva korak po korak, te uključuju materijale za učenike kao i dodatne informacije za nastavnike. Zbog toga je ovaj priručnik pogodan za pripravnike ili početnike u nastavničkom zvanju, kao i nastavnike koji se obrazuju uz rad u oblasti obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Iskusni nastavnici mogu nadograditi ideje i materijale. Priručnik u cjelini nudi cjelogodišnji nastavni plan za više razrede osnovne škole, ali kako je svaka nastavna jedinica cjelina sama za sebe, priručnik nudi veliku fleksibilnost u upotrebi.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste aktivni građanin koji želi i može učestvovati u demokratskoj zajednici. Stoga obrazovanje za demokratiju i ljudska prava izuzetno naglašava učenje putem aktivnosti i rješavanja zadataka. Školska zajednica se posmatra kao sfera autentičnog iskustva gdje mladi ljudi mogu naučiti kako učestvovati u demokratskom donošenju odluka, te kako preuzeti odgovornost u ranom uzrastu. Ključni pojmovi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava uče se i služe kao instrumenti za cjeloživotno učenje.

Ovo je Knjiga 2 iz edicije koja se sastoji od šest knjiga iz oblasti obrazovanja za demokratiju i ljudska prava:

- Knjiga I: Obrazovanjem do demokratije; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Popratni materijal za nastavnike
- Knjiga II: *Odrazati u demokratiji*; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Nastavni programi za više razrede osnovne škole
- Knjiga III: Živjeti u demokratiji; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Nastavni programi za niže razrede srednje škole
- Knjiga IV: Učestvovati u demokratiji; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Nastavni programi za više razrede srednje škole
- Knjiga V: Istražujući dječija prava: devet kratkih projekata za osnovne škole
- Knjiga VI: Podučavati demokratiju: Zbirka modela za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

www.coe.int

Savjet Evrope ima 47 država članica i praktično pokriva cijeli kontinent Evrope. Savjet Evrope želi razviti zajedničke demokratske i pravne principe koji se zasnivaju na Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i drugim značajnim tekstovima o zaštiti pojedinca. Još od svog osnivanja 1949. godine, u postratnom periodu poslije Drugog svjetskog rata, Savjet Evrope simbolizuje pomirenje.